

CHAYEINU Weekly

Shabbos Inspiration

פרשת
בא
תשפ"ה

Divrei
Torah

Parshah
Stories

Parshah
Riddles

Halachah
Challenges

Inyana
D'Yoma

This week has been dedicated:

לזכות רפואה שלמה

אלישבע אסתר בת פערל

To receive weekly, call or text 732.301.4043 (opt. 8-3), or email shabboschayenu@gmail.com

PAGE CONTENT

3-4	Divrei Torah
5-6	Seuda Stories
7-8	Our Gedolim
9-18	Parsha Challenge
19-21	Life of Truth Story
22	Hilchos Shabbos Initiative
23-24	Halacha Q&A
25-27	Rav Kalman Krohn Story
28	Comic Story
29-34	Nefesh Shimshon

גליונות

35-36	הג"ר שמואל פעלדער שליט"א
37-38	הגר"ח קניבסקי זצ"ל
39-40	הגר"ג אדלשטיין זצ"ל
41-42	הג"ר מאיר צבי ברגמן שליט"א
43-44	הגר"ב ד פוברסקי שליט"א
45-46	הג"ר משה הלל הירש שליט"א
47-48	הג"ר יצחק זליברשטיין שליט"א
49-50	הג"ר מאיר גריינימן שליט"א
51-52	הג"ר דוד כהן שליט"א

SPONSOR A WEEK OF CHAYEINU WEEKLY!

Call or Text: 32-301-4043 opt. 8#-2

Email: chayeinuoffice@gmail.com Zelle: chayeinuoffice@gmail.com

דברי תורה לסעודת שבת

דברי תורה לסעודת שבת

פרשת בא תשפ"ה

Even for a Wicked Son

וְהָיָה כִּי־אָמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם וּגְו', וַיִּקְדַּ הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ: (יב, כו-כז)

פרש"י ויקד העם, על בשורת הגאולה וביאת הארץ ובשורת הבנים שיהיו להם:

Rashi explains that Klal Yisrael bowed down to Hashem in an act of *hoda'ah* after being informed about three *besuros*: The *geulah*, that they would be brought to Eretz Yisrael, and that they will be blessed with children.

The *pasuk* before says that your children will ask "מה העבודה הזאת לכם," the Baal Hagadah tells us that this question is posed by the *ben rasha*, who means to say *לא לי*. If Klal Yisrael was just informed that they would have a wicked son, why would they rejoice?

Rav Shlomo Breslauer once answered that we see from here that one must rejoice that he has a child, even if the child is *rasha*. Why? Because even a *rasha* can do *teshuvah* and become a *tzaddik*. The Alshich writes that if one takes the gematria of *רשע*, which is 570, and deducts the word *שניו*, which is 366, he is left with 204, the gematria of *צדיק*. With the proper chinuch, when we are "הקהה את שניו" even a *rasha* can transform into a *Tzadik* and therefore, Klal Yisrael can rejoice even when being told that they may have a son who is a *rasha*.

In the Hagaddah we say *ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא כנגד ד' בנים דברה תורה*. The *meforshim* say that it says *ברוך* four times corresponding to the four sons. Even in regards to the *ben rasha* we say *baruch*!

Honoring Your Maalah

וְכָל־פֶּטֶר חֶמֶר תִּפְדֶּה בִּשְׂהָ וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וְעֲרַפְתּוּ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָד תִּפְדֶּה: (יג, יג)

The Netziv (*Ha'emek Davar*) derives an important *yesod* from the fact that a *chamor* which is a *bachor* is killed if it is not properly redeemed. We learn from this, if something has a *maalah*, and that *maalah* is not utilized, it does not remain status quo, rather it has degraded itself, and is deserving of being destroyed. A *bechor* has a *maalah*, and if it is not utilized, it cannot go on living like another animal. It has been *mechalel* that *maalah* and therefore deserves to be killed.

The Kuzari famously writes that there are five levels in creation, *אדם, ישראל, מדבר, חיה, צומח*. Each class is in a league of its own. The *baalei mussar* point out that if a *tzomeich* loses its *maalah* and dies, it doesn't revert to the level of *domeim*. It is worse, as it ends up rotting and decomposing. The same applies to all the classes. For

דברי תורה לסעודת שבת

example, if a human being loses it's *maalah* and begins to act like an animal, it ends up being much worse, murdering and committing sins that even animals wouldn't do. The same applies to Klal Yisrael. We are in a league of our own, but when *ch"v* we lose our *maalah*, פושעי ישראל, can end up even worse than the goyim.

Rav Yerucham Levovitz (Parshas Emor) writes that this is the definition of חלול קדושה in all areas. Shabbos is special, and חלול שבת, occurs when we treat Shabbos like the rest of the week. The same applies to a *ben Torah*. He is special and needs to act accordingly. לא יהיה הנ If he acts like everyone else, that is a *chilul* of his *kedushah* and is not an acceptable option.

Weaker Hand

וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְטוֹטָפֶת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְחֶזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרָיִם: (יג, טז)

Chazal tell us that it says ידכה and not ירך to teach us that a person should place his tefillin on his weaker hand, his יד כהה. Why is that?

The Kli Yakar explains that every person has two conflicting aspects, his *seichel* and his *chomer*, his spirituality vs. his physicality. The rule in this battle is that when the *seichel* is strong, the *chomer* is weak and vice versa. For example, when a person is young, he is physically strong, but his *seichel* is weak. When he ages, his physical strength and stamina weakens, but his *seichel* sharpens.

The same applies to a person's hands. His left hand is the weaker hand, because it is positioned next to the heart, which represents the *chochmah* of a person. The right hand is strong, because it is next to the *kaveid*, the liver, which represents the *chomer*.

The mitzvah of Tefillin is placed in the place of *chochmah*, on the head and opposite the heart, to help control a person's *seichel*. Therefore, it is positioned on the יד כהה, to demonstrate that the place where there *chochmah* dominates, the *chomer* is weaker and the two cannot equally co-exist.

Seudah Stories

Neither Rain nor Snow

Rav Yaakov Emden would come to the *beis medrash* in Altona every morning to give a *shiur* to his *talmidim*. He loved learning, and nothing could stop him from coming to the *beis medrash*, not even bad weather. One time, it was a very cold day, and the roads were all iced over. That didn't stop Rav Yaakov Emden from coming to the *beis medrash* like he did every day. But when he got there, he discovered that no one else was there. So he sat down to learn by himself.

Later in the day, when it warmed up a little, his *talmidim* came. When he saw them, he asked, "Why didn't you come to the *shiur* this morning?" "The roads were all iced over," they protested. "We couldn't come!" Rav Yaakov responded to them: "My father (the Chacham Tzvi) taught me a *pshat* in the *passuk* in Tehillim that says '*beis Hashem nihaleich berogesh*'. The word '*berogesh*' is *roshei teivos* for *barad* (hail), *ruach* (wind), *geshem* (rain), and *sheleg* (snow). Even when it's bad weather, you still have to go to Hashem's house!"

Rav Zilber's First Question in Eretz Yisroel

Rav Yitzchok Zilber, the founder of Toldos Yeshurun, an organization that re-educates estranged Russian Jews about the heritage was born in Kazan, Russia, just before the Russian Revolution in 1917, but was discreetly taught Torah by his revered father. He not only completed Shas several times during his years in Russia, but also taught Torah to many others. During World War II, he was imprisoned in Stalin's gulag where he managed to keep Shabbos despite the inhumane conditions. He later had to flee from the KGB, which wanted to arrest him for his Torah activities in Russia.

In 1972, Rav Zilber immigrated to Eretz Yisroel. As he walked off the airplane on his arrival, he immediately embraced the custom agent.

"*Chavivi!* My dear one!" shouted Rabbi Zilber as he gave the man a bear-hug embrace. "It is so wonderful to be here and talk to a Jew like a Jew!"

The man offered a polite smile and a pleasant "Shalom."

"Please tell me," pleaded Rav Zilber with an intensity that seemed to announce a question whose answer would solve all the problems facing Jews for the millennia. "For years I am struggling with this problem. Please tell me, how did you understand the K'tzos Hachoshen on the topic of *Areiv*?"

"What is a K'tzos Hachoshen?" came the reply.

Rav Zilber was puzzled. He tried another query. "Maybe you can explain how you understood the last Mishnah in Uktzin?"

"Mishnah? Uktzin? K'tzos? What are you talking about?"

Seudah Stories

Rav Zilber, recalling the difficulties he had trying to teach and study Torah in Russia was mortified. In honest shock, he asked the man. How is this possible? You mean to tell me that you live here in Israel and have the ability to learn Torah. And you don't know what the Ktzos is? You never heard of Mishnah Uktzin? Rav Zilber began to cry.

The customs agent was so moved by Rabbi Zilber's simple sincerity that he began to study Torah.

Is it Worth the Fight?

Rav Shmuel Kamenetsky, *shlita*, was presiding at a wedding as the *mesader kiddushin*. A certain Rav, significantly younger than Rav Shmuel, was called up to read the *kesubah*. As the Rav concluded, he paused and said, "there's a mistake in the *kesubah*!" There was a bit of a commotion under the *chuppah* but the Rav was encouraged to continue. However, he adamantly refused to continue, claiming that the *kesubah* was *pasul*. People turned to Rav Shmuel for some direction but Rav Shmuel shrugged his shoulders, which was understood as "*nu, nu*. If the Rav says it's *pasul* then write a new one." Indeed, the *chupah* was delayed as they wrote a brand new *kesubah*.

After the *chuppah* concluded, someone approached Rav Shmuel and asked him, "so was it really *pasul*?" Rav Shmuel smiled and said "of course not!" The person responded "so why did the Rosh Yeshiva allow that to happen?!" Rav Shmuel explained, "Better that people think I concurred that there was actually a mistake than to have the other Rav feel embarrassed for making a scene under the *chuppah*."

Checking the Notes

There was an *asifa* in the town of New Square, New York and many people were present. One of the speakers, a Rav was speaking, and in the middle of his *drashah* he momentarily forgot part of his speech and had to stop to look at his notes to gather his thoughts. The speaker that followed was Rav Chaim Brim *zt"l*. In middle of his *drashah* he also took a few moments to read from his notes that he pulled from his pocket.

The *bochur* who lived with Rav Chaim Brim at the time was very perplexed as he knew that Rav Chaim never had notes for speeches he gave. Later that night when he was arranging the house he looked through the pockets of the jacket that he was wearing and saw that the paper he looked at during the *drashah* was blank- the only reason he stopped and looked at it was to make it *seem* like he forgot when in reality he was just caring for another person's feelings.

Compiled by Tzvi Schultz chinuchchaburah@gmail.com. Details of stories have not been confirmed

Our Gedolim

The Saraph of Brisk Rav Yehoshua Leib Diskin zt"l (1818 - 1898)

ב"ט טבת יארטzeit

Continued from last week...

He became a *chosson* before his bar mitzvah, to the daughter of one of the most distinguished families in Broide. During his engagement, R' Yehoshua Leib became critically ill. Someone close to his father suggested that they annul the engagement as a *segulah* for his recovery. But before making any such move, R' Binyamin said that he had to consult with his son. R' Yehoshua Leib rejected the idea firmly, saying, "And what should all the sick people do for a *segulah* if they happen not to be engaged?" He was married at fourteen and was supported at his father-in-law's table in Valkovisk. Throughout this time, R' Yehoshua Leib devoted all of his waking hours to Torah study. R' Benzion Sternfeld, a resident of Valkovisk, said of R' Yehoshua Leib, "I can testify that during his stay in Valkovisk, he was already fluent in Talmud Bavli with all the commentaries and even knew the entire Talmud Yerushalmi by heart."

It was on his 18th birthday that his father called R' Yehoshua Leib aside and spoke to him about the unique path that he was to follow for the rest of his life. This was the first day on which he set upon his chosen path of asceticism, dedication, holiness and scrupulousness in every detail of his service of Hashem.

Though R' Yehoshua Leib Diskin planned to study Torah in seclusion, in 1844, upon the passing of his great father, he found himself appointed to fill his father's place as Rav of Lomza. He was only 27 years old. He saw it as a sign from Heaven and did not shy away from the post. R' Yehoshua Leib's influence was soon felt in the entire city of Lomza and the outlying areas. His sharp eye surveyed all aspects of communal life, which he administered efficiently and impartially. The people of Lomza felt that their lives had been infused with a new holiness.

A short while later, the government passed a law mandating schools to teach the language of the land. R' Yehoshua Leib opposed secular studies of any type in the Lomza chadarim. An informer went to the governor and revealed the religious schools' non-compliance. The governor summoned R' Yehoshua Leib, demanding that he write out orders to the members of his community to obey the law of the land. R' Yehoshua Leib refused. The governor leapt up in a rage and shouted that he had no time to deal with the matter right then, as he had to immediately leave for Warsaw. But he vowed to take forceful measures to have R' Yehoshua Leib write and sign the mandated orders. The governor, however, was never able to make good on his threat. As he was leaving the city, the bridge collapsed under his coach and he drowned.

He was once summoned to appear, along with select Jewish and gentile leaders, before General Ganitzka, a figure who struck terror in the hearts of all. R' Yehoshua Leib's complete composure astonished all those present. He was later asked why he had been so unruffled. R' Yehoshua Leib replied, "The commandment 'not to fear any man' is obligatory upon all of a person's organs and sinews. If one controls one's entire body, then there is no room left for fear. My father perfected this mastery over fear until it became natural, a part of his makeup. With me, it is only hereditary." R' Yehoshua Leib once firmly decided not to rehire the Lomza *shochet* who had left for a new position in Plotzk. R' Yehoshua Leib had advised him not to

Our Gedolim

take the position in Plotzk, even offering that if he did indeed go, the position in Lomza would remain open for six weeks if he chose to return. But after that, he could not reclaim his post. Indeed, as R' Yehoshua Leib foresaw, the Plotzk position did not work out, but the *shochet* lingered in Plotzk more than six weeks, hoping it would. R' Yehoshua Leib had other reasons for not rehiring the *shochet* as well. When delegations came to beg R' Yehoshua Leib to give the post back to the *shochet*, he firmly rejected their request. When they would not relent, he finally thundered at them, "Have you come to argue with me?" The *shochet's* friends then wrote a letter to the Gerrer Rebbe, the Chiddushei HaRim, about the matter. His reply came swiftly. "I would not dare oppose the word of the Rav of Lomza." The tempest died down.

Shortly after he moved to Lomza, R' Yehoshua Leib's young wife passed away, leaving him with one young orphan, Yitzchak Yerucham. During the week of mourning, the young boy was extremely depressed. His father took him aside and said, "It was a decree from Heaven. I was given the choice of your life or hers and I chose yours. I am certain that were the decision presented to her, she would have chosen the same." He lavished double care and attention upon his orphan son, educating him in his unique way. A few years later, R' Yehoshua Leib married the daughter of R' Tzvi Hirsh Rotner. She was highly intelligent, industrious, righteous, and of very fine character. She managed the household with all the stringencies demanded by her husband, and was extremely devoted to him until his final day.

R' Yehoshua Leib was in the habit of drawing the letters of Hashem's Name in the air with his finger, to fulfill his obligation of keeping Hashem before one at all times (Tehillim 16:8). Even while speaking to people or walking along the street, he would wave his finger back and forth. On Shabbos and Yom Tov, his fingers rested, but he murmured the *pasuk* repeatedly.

Night and day, the people of Lomza saw their beloved Rav at his studies, never resting. They came to refer to him as 'the *malach*'. From the age of thirteen, he never slept in a bed, but would sit and study until sleep overtook him and he dozed off at his place. He never slept more than two hours at a time. R' Yehoshua Leib established a yeshivah in Lomza which drew the cream of gifted young men from near and far. They came to hear his insights and absorb his piety. He also taught the laymen a daily *shiur* in Gemara, reducing the Gemara to its basics and answering every question with a simplicity that was easy to comprehend. In addition to his daily lectures, R' Yehoshua Leib would closet himself each night in study with the most promising of his disciples for six consecutive hours. If, after pondering a matter in his studies at length, he would not reach a solution, R' Yehoshua Leib would weep, praying, "Answer me, Hashem. Favor me. Illuminate my eyes with Your Torah." He would say *viduy* and deposit some money in the R' Meir Baal NaNess *pushka*. Then his eyes would light up. He had emerged from the straits!

The elders of his generation turned to him, even in the early days of his rabbinate, for his guidance and as a mediator. He replied to all inquiries, but paid special attention to matters of practical nature. He devoted much effort to permitting many *agunos* to remarry. One release for an *agunah* that he wrote, which aroused great interest by many rabbanim, included 57 different lines of argument. From his correspondence, one can see how many rabbanim refused to permit an *agunah* to remarry without his approval, even when R' Yehoshua Leib was still in his twenties.

To be continued...

Taken with permission from "The Weekly Vort" by E. Lerner

PARSHA CHALLENGE

פרשת בא

1. What did the ארבה and the בני ישראל have in common? ¹
2. What famous word does this week's פרשה use for רחמים (according to one פשט in תורה (רש"י) that isn't used in any other instance in the תורה? ²
3. Who says "חטאתי" in this week's פרשה?
 - a. Which three other people in the תורה says "חטאתי"?
 - b. Which two people said "מה חטאתי"?
 - c. Which other people in the תורה says "אשמים"?
4. When in this week's פרשה does משה become angry?
 - a. List five other instances in the תורה where משה got angry. ³
5. List six creatures mentioned in this week's פרשה.
6. He and I are similar in concept,
I was used against the מצריים,
He was used against their animals,
We were both alluded to in פרשת שמות,
I am mentioned in this week's פרשה.
Who am I?
7. I am made up of the first and second,
I am two,
I am three,
I am the lowest,
פרשת בראשית is the highest.
Who am I?

Need a hint?

¹ What does it say about ארבה that it also says about the בני ישראל?

² By מכת בכורות

³ One is found in each of the following פרשיות: 1) בשלח 2) כי תשא 3) שמיני 4) קרח 5) מטות

Answers

1. It says regarding both of them that they were "כסה עין הארץ". In this week's פרשה it says it about the ארבה and in פרשת בלק it says "ועם יצא ממצרים הנה כסה את עין הארץ".
2. חמלתי פסחתי mean פשט in his first רש"י. "וראיתי את הדם ופסחתי עלכם" פסוק. פסח.
3. חטאתי לה' אלקיכם (י, טז) – פרעה.
 - a. 1) וחטאתי לאלקים (לט, ט) - יוסף 2) יהודה (מג, ח) – וחטאתי לאלקים (לט, ט) - יוסף 3) ויאמר בלעם אל מלאך ה' וגוי' (כב, לד) - בלעם
 - b. לבן to יעקב and אברהם to אבימלך
 - c. ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים וגוי' (מב, כא) - שבטים The
4. "ויצא מעם פרעה בחרי אף" it says מכת בכורות פרעה warns משה After.
 - a. 1) In פרשת בשלח, when דתן ואבירם leave over the מן.
 - 2) In פרשת כי תשא, when משה sees the Yidden serving the עגל.
 - 3) In פרשת שמני, when שער ראש חודש was burnt instead of being eaten.
 - 4) In פרשת קרח, when דתן ואבירם refuse to come to him when they were called.
 - 5) In פרשת מטות, when the army attacking מדין didn't kill the women (even though they were the ones who caused the חטא)
 - 6) It isn't בפירוש but the רמב"ם explains the חטא of the מריבה in פרשת חוקת שמעו נא המורים משה רבינו got angry and said was that.
5. 1) ארבה 2) כבש 3) The קרבן פסח can be a כבש 4) The קרבן פסח can be an עז 5) כלב 6) פדיון פטר חמור
(עז and כבש are general categories which include כבש and עז. Therefore they can't be counted as additional animals since עז and כבש are already counted.)
6. He and I are similar in concept,
I was used against the מצריים,
He was used against their animals, דבר -
We were both alluded to in פרשת שמות, אנכי הרג בנך בכרך וגוי' (ד, כג) פן יפגענו בדבר (ה, ג) -
I am mentioned in this week's פרשה.
Who am I? מכת בכורות -
7. Next week.....

Last week's Riddle

- I am a descendant of כנען,
My son was given prominence because of one of the אבות,
Although he seemed generous in reality he wasn't,
My name -
and the name of the city where my son resided -
are mentioned in this week's פרשה.
Who am I?
- כנען was one of the sons of חת
- רש"י בראשית (כג, י) when אברהם asked for me
- מערת המכפלה he offered
- שמעון was also one of the sons of
- קהת, which was also one of the sons of
- עפרון, the father of צחר

Pischei Parsha – Bo

Parsha Musings for Shabbos Table Schmoozings

RIDDLES

In the name, “פרעה,” with which *nekudah* is the letter “ר” pronounced?

A *sheva nach*: the correct pronunciation is, “Par-Oh,” as opposed to, “Pah-Roh.”

Name 2 places in *Chumash* where someone “mocks” (*hisoleil*) another.

- Hashem tells Moshe, “I have hardened Paroh’s heart so that you can tell your children *eis asher hisalalti b’Mitzrayim* – how I made a mockery out of Mitzrayim.”¹
- Bilam tells his donkey, “*Ki his’alalt bi*” – “I hit you because you mocked me.”²

When Paroh asked Moshe to *daven* that the *barad* cease, Moshe responded, “Sure – when I leave the city, I’ll *daven*, and it will stop.”³ What *halacha*, relevant to travelers, do we derive from Moshe’s response?

Moshe wouldn’t *daven* within the city because it was full of *avodah zara*.⁴ Likewise, when one is traveling, he should find a place to *daven* on the side of the road, rather than *daven* in a non-Jewish hotel which contains *avodah zara*.⁵ If this isn’t an option, he should at least find a quiet corner in the hotel, where he will be undisturbed.⁶ If even that is impossible, it is better to *daven* while traveling.⁷

Name 2 things in *Parshas Bo* that were pointed at and described as “zeh” (this).

- Paroh’s servants pointed at Moshe and said, “How long will THIS cause us problems? Let Bnei Yisrael go!”⁸
- Hashem pointed at the moon and told Moshe, “When you see THIS, declare *Rosh Chodesh*.”⁹

The *arbeh* ate all the “*yerek baeitz*.” What’s that?

Leaves (not a vegetable on a tree).¹⁰

Multiple times, Paroh acts “*b’derech mussar*” and treats Aharon with extra respect. How so?

Despite the fact that it was clear to Paroh from his conversations with Moshe that Moshe’s *davening* removed the *makkos*, when Paroh speaks to Moshe and Aharon he asks THEM (in plural) to *daven* for him.¹¹ If even Paroh had this sensitivity, certainly we should work on this *middah*!¹²

When Moshe insisted that the animals of Bnei Yisrael be allowed to leave, Paroh responded, “לך מעלי,” “Leave from before me.”¹³ Within this phrase lies a hint that Bnei Yisrael would leave on *Pesach*. Where?

The *gematria* of “מעלי” is equal to that of “בפסח,” “On Pesach.”¹⁴

¹ י' ב'

² במדבר כ"ב כ"ט

³ ט' כ"ט

⁴ רש"י שם

⁵ רמ"א או"ח צ"ד ט' ומ"ב שם

⁶ רמ"א שם

⁷ מ"ב שם

⁸ בעה"ט י' ז', כלי יקר ו'

⁹ רש"י י"ב ב'

¹⁰ רש"י י' ט"ו

¹¹ רמב"ן י' י"ז

¹² Growth Through Torah

¹³ י' כ"ח

¹⁴ בעה"ט

Kol haboreiach min hagedulah, hagedulah mechazeres acharav – If one runs from greatness, greatness chases him.¹⁵ Where do we see this fulfilled during *sippur Yetzias Mitzrayim*?

In his humility and reluctance to speak publically due to his impaired speech, Moshe tried to decline the mission of leading Bnei Yisrael out of Mitzrayim. Ultimately, “*Gam ha’ish Moshe gadol meod b’Eretz Mitzrayim, b’eini avdei Paroh u’v’einei ha’am*” – even Paroh and the Mitzrim greatly respected Moshe.¹⁶

In order for a sheep to qualify as a *Korban Pesach*, it must be “*ben shana*.”¹⁷ How old is that?
Within its first year (i.e., less than 1 year old).¹⁸

Name 3 unique aspects of the *Korban Pesach* which was brought in Mitzrayim, as opposed to those brought every year.

- It had to be taken on the 10th of *Nissan*.
- Its blood had to be placed around the door.
- *Chameitz* was only prohibited for 1 day.¹⁹

On which side of the door did Bnei Yisrael place the *dam* of the *Korban Pesach* – the inside, or outside?

They placed the blood on the inside of the door. Hashem told them, “I will see the blood, and focus on the fact that you are involved in my *mitzvos*, and spare your homes.”²⁰

Moshe and Aharon were the *gedolei hador*. Who is the first person (of whom we know) who asked them for a *beracha*?

Paroh, a *bechor*, asked them to give him a *beracha*, and *daven* that he shouldn’t die with the *bechoros*.²¹

“600,000 men left Mitzrayim, besides the *taf*.”²² How old are “*taf*”?

In this context, younger than 20.²³ (When Paroh said, “I’m not sending your *taf* because they don’t serve Hashem”²⁴, the Torah is presumably using the word in its more typical sense, meaning “young children.”)

Bnei Yisrael traveled from Mitzrayim carrying *matzah*. When did they bake it?

Some was baked that morning, while they traveled²⁵, and some was leftover from the *matzos* they ate with the *Korban Pesach* the night before.²⁶

Who most looked forward to *Yetzias Mitzrayim*?

Hashem: He was anticipating and looking forward to the moment when He could take Bnei Yisrael out of Mitzrayim for hundreds of years.²⁷

Name 7 famous events which occurred on the 15th of *Nissan*.

- Og told Avraham that Lot was captured.²⁸

¹⁵ ערובין י"ג:

¹⁶ י"א ג', עי' רמב"ן ו' י"ג

¹⁷ י"ב ה'

¹⁸ רש"י שם

¹⁹ פסחים צ"ו.

²⁰ רש"י י"ב י"ג

²¹ רש"י י"ב ל"ב

²² י"ב ל"ז

²³ רש"י, אב"ע

²⁴ י' ו' רש"י שם

²⁵ י"ב ל"ט

²⁶ רש"י י"ב ל"ד

²⁷ רמב"ן י"ב מ"ב

²⁸ ב"ר מ"ב ח' ועי' לק' שם מ"ג ג' ובהגדה של פסח בפיוט "ואמרתם זבח פסח"

- *Bris Bein HaBesarim*
- The *malachim* told Avraham and Sarah that they would have a child.
- Yitzchak was born.²⁹
- Yitzchak gave Yaakov the *berachos*.³⁰
- *Yetzias mitzrayim*
- Esther went into Achashveirosh, fasting.³¹

Once, Bnei Yisrael tried to get the Mitzrim to like them, but they wound up hating them. Later, Bnei Yisrael did something which should have made the Mitzrim hate them, but they liked them. Name each time.

- After Yosef died, Bnei Yisrael stopped doing *bris milah* so they could blend in. As a result, Hashem made the Mitzrim hate them.³²
- Right before leaving, Bnei Yisrael slaughtered the god of the Mitzrim, and the *bechoros* of Mitzrayim died, yet the Mitzrim gave Bnei Yisrael their valuables to take with them.^{33,34}

Name 3 ways in which our calendar-system reminds us of Hashem's miraculous ways.

- Counting the days towards Shabbos reminds us of creation.
- Counting the months from *Yetzias Mitzrayim* reminds us of those *nissim*.
- Using the Persian names of the months (*Nissan, Iyar*, etc.) reminds us of the *geulah* from that *galus*.³⁵

How many *mitzvos* can you name which remind us of *Yetzias Mitzrayim*?

Hashem won't constantly perform open miracles, so He gave us many *mitzvos* to remind us of what we witnessed during the *makkos* and *Yetzias Mitzrayim*: Hashem knows what's going on, and is involved in world events.³⁶

JUST CURIOUS

Moshe warns Paroh about *makkas arbeh*, and then leaves. Then, they call him back to offer a deal. How long was Moshe gone for?

He walked away from Paroh, but was still passing through his servants, such that they pointed at him and said, "How long will this (Moshe) cause us trouble?"³⁷

Hashem told Moshe that He hardened the hearts of Paroh's servants so that they wouldn't convince Paroh to free Bnei Yisrael.³⁸ If so, why did they, soon afterwards, tell Paroh, "Let them go! Don't you know Mitzrayim is destroyed?"³⁹

They weren't actually suggesting that Bnei Yisrael be freed. Rather, they advised Paroh to strategically let them leave under conditions which would compel them to return. Thus, when Moshe insisted that Bnei Yisrael be allowed to take their animals with them, these advisors suddenly stopped complaining to Paroh.⁴⁰

²⁹ רש"י י"ב מ"א

³⁰ רש"י בראשית כ"ז ט'

³¹ עי' מגילה דף ט"ו, ט"ז.

³² ש"ר א' י'

³³ י"ב ל"ו

³⁴ שפתי חיים פסח ע' רמ"א ע"פ בית הלוי

³⁵ רמב"ן י"ב ב'

³⁶ רמב"ן י"ג ט"ז

³⁷ כלי יקר י' ו'

³⁸ עי' י' א' ואוה"ח שם

³⁹ י' ז'

⁴⁰ אוה"ח י' ז'

Before *makkas arbeh*, Paroh tells Moshe, “OK, you can go serve Hashem. *Mi vami haholchim* – who is going?”⁴¹ Throughout his back and forth with Moshe during the previous 7 *makkos*, Paroh never clarified what they were arguing about?

Paroh wasn't actually asking a question. Rather, he attempted to demonstrate to Moshe, “Look around the world – who is it that sacrifices? The men! You don't need to take everyone.” Moshe responded, “You're right – to perform an act of sacrifice, we wouldn't need everyone. However, when we serve Hashem, it's supposed to be “*chag Hashem lanu*”⁴² – full of *simcha*, and enjoyable – and for that, we need our families to be with us!”⁴³

To end *makkas arbeh*, Hashem sent a wind which carried the *arbeh* to the Yam Suf.⁴⁴ What happened to them there? They all drowned?

Apparently, candles were useless to the Mitzrim during *makkas choshech*. Are there any modern inventions which might have helped them (unless prevented by Hashem)?

Some explain that the *choshech* was an extremely thick fog that descended on Mitzrayim and suffocated even fire.⁴⁵ The Ibn Ezra says that he personally experienced such a fog many times while at sea! Maybe a flashlight with a dehumidifier attachment would have helped.

Did the Mitzrim know how many days passed during *makkas choshech*?

Only by asking Bnei Yisrael afterwards.⁴⁶

Makkas choshech was difficult to bear, so Paroh summoned Moshe to offer him a deal.⁴⁷ How was Paroh able to do this while in complete darkness, especially if the Mitzrim couldn't move?⁴⁸

- By this point, the status of Bnei Yisrael had been elevated to the point that some of them served in Paroh's office, and he sent them to summon Moshe. When Paroh dismissed Moshe, he said, “*leich me'alai*” (similar to, “go away”), instead of, “*leich mipanai*” (which would indicate that Moshe should no longer stand in front of Paroh), because Paroh couldn't see him while they were talking.⁴⁹
- Moshe approached Paroh himself; the phrase, “*Vayikra Paroh el Moshe*” used here indicates an invitation to converse, not a summons.⁵⁰
- Paroh summoned Moshe after the *makkah* had already ended.⁵¹ If it was still dark, Paroh wouldn't have had the audacity to conclude his conversation with Moshe by saying, “Don't ever come back, or you'll die!”⁵²

Usually, when Paroh wanted to request a reprieve from the *makkos*, he called Moshe and Aharon.

Regarding *makkas choshech*, why did he call only Moshe?⁵³

Paroh knew that when Moshe was born, his house became filled with light. Paroh assumed that perhaps this indicated that Moshe would later be able to bring light amidst darkness.⁵⁴

⁴¹ י' ח'

⁴² י' ט'

⁴³ כלי יקר

⁴⁴ י' י"ט

⁴⁵ אב"ע י' כ"ב, רמב"ן כ"ג

⁴⁶ אב"ע י' כ"ב

⁴⁷ י' כ"ד

⁴⁸ Thank you Y. Farkas

⁴⁹ העמק דבר שם וכ"ח

⁵⁰ מלבי"ם

⁵¹ תרגום יונתן, אב"ע, אוה"ח

⁵² אוה"ח

⁵³ י' כ"ד

⁵⁴ כלי יקר

After *makkas choshech*, Moshe tells Paroh, “Even you will give us *korbanos*, and we’ll sacrifice them to Hashem.”⁵⁵ Did this wind up happening?

- Yes: after *makkas bechoros*, when Paroh urged Bnei Yisrael to leave Mitzrayim, he gave them *korbanos* to sacrifice on his behalf.⁵⁶
- No: Hashem wanted to destroy Paroh, and there is no way that Moshe would offer to bring *korbanos* on behalf of this *rasha*. Rather, Moshe was warning that Hashem would strike Mitzrayim with such force that Paroh would be WILLING to give *korbanos*, and all of his possessions, to be saved. After *makkas bechoros*, Paroh, in fact, made this desperate plea, and it was rejected.⁵⁷
- No: Moshe was saying, “You’ll give us animals which WE will sacrifice on our own behalves.”⁵⁸

Hashem told Moshe, “Please instruct Bnei Yisrael to ask the Mitzrim for their valuables.”⁵⁹ How far in advance of *Yetzias Mitzrayim* did Bnei Yisrael find out that this would happen, and keep it a secret?

They found out before the *makkos* began, and kept it a secret for a year. Their ability to keep secrets and avoid *lashon hara* was one of the ways that they earned *geulah*.⁶⁰

Were there any *bechoros* among the *Eirev Rav*, during *Yetzias Mitzrayim*?

During *makkas bechoros*, *bechoros* from other nations who were in Mitzrayim died as well.⁶¹ The *Eirev Rav* which left Mitzrayim with Bnei Yisrael was composed of a mixture of people from other nations.⁶² It would seem, then, that among the *Eirev Rav* there were no *bechoros*.⁶³

When is the last time Moshe and Paroh saw each other?

- After *makkas choshech*, Paroh tells Moshe, “Don’t ever see me again!” and Moshe responds, “I won’t.” After *makkas bechoros*, when Paroh told Moshe to take Bnei Yisrael out of Mitzrayim, Paroh spoke from outside Moshe’s house, or through a messenger.
- Moshe’s response to Paroh meant, “I will never again come to YOU; you will come to ME.” After *makkas bechoros*, they did, in fact, see each other, near Moshe’s house.⁶⁴

Moshe announced that *makkas bechoros* would occur “*kachatzos*,” “at around *chatzos*,” avoiding the mention of an exact moment, to prevent the Mitzrim from claiming that Moshe’s prediction was faulty.⁶⁵ During the *makkah*, every *Mitzri* house experienced death: if there was no *bechor*, the oldest person died, and many people were considered *bechoros* without others realizing.⁶⁶ Afterwards, the Mitzrim pressured Bnei Yisrael to leave Mitzrayim, declaring, “We’re all dying!”⁶⁷, adding, “This isn’t what Moshe predicted! This is more than just a *makkah* on *bechoros*!”⁶⁸ Why wasn’t Moshe worried about THIS misunderstanding?

Of all places, why did Bnei Yisrael tie the *Korban Pesach* to their beds?

- So that they would constantly encounter the *Korban Pesach* over those few days.⁶⁹

⁵⁵ י' כ"ה

⁵⁶ אב"ע י"ב ל"ב, חזקוני

⁵⁷ רמב"ן, ועי' ע"ז כ"ד. ושירת דוד כאן

⁵⁸ אוה"ח, ועי' רש"י

⁵⁹ י"א ב'

⁶⁰ ילקו"ש אמר תרנ"ז

⁶¹ רש"י י"ב י"ב, כ"ט

⁶² רש"י י"ב ל"ח

⁶³ Thank you A. Gilad

⁶⁴ רמב"ן י' כ"ט

⁶⁵ רש"י י"א ד'

⁶⁶ רש"י י"ב ל'

⁶⁷ י"ב ל"ג

⁶⁸ רש"י שם

⁶⁹ דרישה או"ח ת"ל

- To show that we serve Hashem in our homes, not just in a *shul* or other “holy” places.⁷⁰

If someone owned a house within which he was not planning to eat the *Korban Pesach*, did he have to put blood on its door?

The blood had to be placed on the doors of any livable area, but not on storage areas or animal shelters.⁷¹

On *Rosh Chodesh Nissan*, Moshe told Bnei Yisrael about the *mitzvos* of *Korban Pesach*.⁷² If *Pesach* was still 2 weeks away, why do the *pesukim* repeatedly refer to it as “*layla hazeh*,” “this night,” and “*yom hazeh*,” “today,” as if it had already arrived?⁷³

Just as we are obligated to see ourselves as if we left Mitzrayim, by experiencing past events as if they are currently transpiring, so too Bnei Yisrael had to have full *emunah*, and experience the future as if it had already arrived.⁷⁴

Hashem told Moshe that He would, “Pass through Mitzrayim, performing *makkas bechoros*.”⁷⁵ Didn’t all the *bechoros* die simultaneously, at *chatzos*?

Just as sunset is experienced on the easternmost side of Mitzrayim slightly before it is experienced in more western areas, “moving” from east to west as the earth spins, *chatzos* occurs first in the east, and then “moves” westward. Thus, all *bechoros* died at *chatzos*, in their respective locations. When Moshe told Paroh that the *bechoros* would die “*kachatzos halayla*,” he was indicating, “At AROUND (but slightly before) *chatzos* here, in Central Mitzrayim, *makkas bechoros* will begin in Eastern Mitzrayim at exactly *chatzos* there, and then sweep westward.”⁷⁶

During *makkas bechoros*, metal *avodah zara* melted, wooden ones rotted⁷⁷, and the *bechoros* of worshiped animals died⁷⁸. Why didn’t the actually-worshiped, MOTHER-*avodah zara*-animals, die?

The night can be divided into 2 even halves: the first half of the night, and the second half of the night. The “middle of the night” is where the 2 halves MEET, but doesn’t actually occupy any time. To demonstrate, if you could isolate some exact “middle moment” of the night, in between the 2 halves, well, just split that moment in half, putting the first half with the first half of the night, and the second half with the second half of the night. If so, when the *pasuk* says that *makkas bechoros* occurred exactly *bachatzi halayla*⁷⁹, what does it mean that they died AT midnight? What moment is this?

Just as there is no independent “moment of midnight,” there is likewise no independent “moment of death.” Rather, the *bechoros* were fully alive, until they stopped being alive, at which point they were fully dead, but they never experienced some “middle state.” During the first half of the night, they were fully alive, and as the night switched from the first half to the second half, the *bechoros* switched to being fully dead.⁸⁰

After *makkas bechoros*, Paroh ran through main-Mitzrayim looking for Moshe and Aharon, to urge them to leave.⁸¹ Didn’t they live in Goshen?

They had told Paroh that he would come begging them to leave after *makkas bechoros*. To allow for the fulfillment of this *nevuah*, they spent the night in main-Mitzrayim. Upon hearing his declaration of their freedom,

⁷⁰ הש"פ הלקח והלבוב

⁷¹ רש"י י"ב ז' עם שפת"ח

⁷² רש"י י"ב ג'

⁷³ י"ב ח', י"ב, י"ד, י"ז

⁷⁴ אזנים לתורה י"ב ח'

⁷⁵ י"ב י"ב

⁷⁶ ס' כמוצא שלל רב בשם ר' אריה לייב ליפקין

⁷⁷ ש"ר ט"ו ט"ו, רש"י י"ב י"ב

⁷⁸ י"א ה' ורש"י

⁷⁹ י"ב כ"ט ורש"י י"א ד'

⁸⁰ ס' משאת המלך מר' שמעון משה דיסקין י"ב כ"ט ועי' שירת דוד שם

⁸¹ י"ב ל"א

they sent messengers to Goshen with the great news. Bnei Yisrael gathered in Ram'seis, and in full view of the Mitzrim, paraded out of Mitzrayim.⁸²

Bnei Yisrael gathered in רַעַמְסֵס, and then left Mitzrayim.⁸³ Wasn't that a storage city which they built for Paroh?⁸⁴ Why did they gather there, instead of in Goshen?

רַעַמְסֵס is the part of Goshen within which Yosef settled his family⁸⁵, not to be confused with רַעַמְסֵס (spelled with a double *pasach*), the city which Bnei Yisrael were forced to build.⁸⁶

Why do we say “*Shalom aleichem*” during *kiddush levana*?

After saying the ominous *pasuk*, “*Tipol aleihem eimasah vafachad...*,” “Fear should befall them,” we turn to a friend and say, “You, however, should have peace.”⁸⁷

Why do *tefillin* need to be made from the hide of a *kosher* animal?

The *pasuk* says, “*L'maan tihyeh Toras Hashem b'ficha*” – “In order that Hashem's Torah be in your mouth”⁸⁸ – indicating that Torah must be written on material which is *kosher* to eat with one's mouth. Since one of Hashem's names is “written” on *tefillin* – the letter “ש” is found on the *tefillin shel rosh*, while the letters “ד” and “י” are formed by the *retzuos* – *tefillin* are considered pieces of “Torah” which must be “written” on the hide of a *kosher* animal.⁸⁹

In the future, Mitzrayim will bring a present to Mashiach. Will it be accepted?

Hashem will instruct that it be accepted, because Mitzrayim hosted Bnei Yisrael in their country.⁹⁰

IN YOUR OPINION

Often, Moshe warns Paroh in his palace, and we aren't told about Paroh's reaction. What do you think the conversation was like in the royal office, right after Moshe left?

When Moshe warned Paroh before *makkas arbeh*, he saw the advisors exchanging glances, contemplating their response, so he quickly left, allowing them the opportunity to do *teshuva*.⁹¹ This was Moshe's strategy every time he warned Paroh.⁹²

If you had to choose a position to be stuck in for 3 days, what would it be?

How do you think it felt to walk through the house of a *Mitzri* and poke around in his drawers, while he was “staring at you,” but couldn't see you?

After suffering through a full year of *makkos*, and handing over their valuables to their former slaves, how do you think the Mitzrim felt towards Bnei Yisrael?

Hashem made them love Bnei Yisrael⁹³, feel guilty about having harmed them, and feel that Bnei Yisrael deserved to be helped by Hashem.⁹⁴

⁸² רמב"ן שם

⁸³ י"ב ל"ז

⁸⁴ עי' א' י"א

⁸⁵ רש"י בראשית מ"ז י"א

⁸⁶ עי' אב"ע א' י"א, י"ב ל"ז

⁸⁷ מג"א תכ"ו ס"ק י"א ועי' ס' טעמי המנהגים תנ"ט

⁸⁸ י"ג ט'

⁸⁹ שבת כ"ח: ורש"י שם, ועי' או"ח ל"ב ל"ז

⁹⁰ פסחים קי"ח:

⁹¹ עי' י' ו' וש"ר י"ג ד'

⁹² רמב"ן י' ו'

⁹³ י"א ג'

⁹⁴ רמב"ן שם

We are told to exercise *zerizus* and act quickly while preparing *matzos*⁹⁵, as well as in the performance of all *mitzvos*.⁹⁶ If you're feeling slow and tired, how can you create feelings of *zerizus* and excitement?

Hashem created us such that our actions affect our attitudes. Often, a specific *mitzvah*-action is intended to affect our emotions and outlook.⁹⁷ Just as inner excitement and motivation, resulting from healthy perspectives, can engender quick action, so too can quick action cause inner feelings of excitement. If the former doesn't come naturally, we should avail ourselves of the latter.⁹⁸

The obvious *nissim* of *Yetzias Mitzrayim* help us notice the hidden *nissim* that surround us.⁹⁹ Name 5 hidden *nissim*.

As a little child, Miriam prophesied that her brother Moshe would save Bnei Yisrael, but when he was put in the river, people doubted her.¹⁰⁰ Moshe spent his youth in Paroh's palace, and decades hiding as a fugitive.¹⁰¹ When he finally returned, and demanded freedom for Bnei Yisrael, it was denied for about a year. What do you think it was like for Miriam to wait over 80 years to see her *nevuah* finally come true?

⁹⁵ י"ב י"ז

⁹⁶ ע"י רש"י שם

⁹⁷ ספר החנוך ט"ז

⁹⁸ מסילת ישרים בבאור חלקי הזריזות

⁹⁹ רמב"ן י"ג ט"ז

¹⁰⁰ ע"י ש"ר א' כ"ב ומגילה י"ד.

¹⁰¹ ע"י רמב"ן ב' כ"ג

A Life of Truth

Stories from our tzadikim on thriving through adversity

בעזרת השם יתברך

The illustrious family who founded שְׁעָרִים מְאֹה – *continued*.

When the three brothers, Reb Asher Lemel, Reb Nachum, and Reb Yaakov Yehuda Leib, came to Yerushalayim, a whole new world opened up for them.¹ It was a radiant world; a world of happiness and *simcha*! Not that their גְּשָׁמִימִי תִּדְּיָקֶע state was anything to be envious about. Their material situation, as well as the physical situation for the rest of the Jews of Yerushalayim, had much to be desired. The source of their happiness was really in their attitude. *They had four walls in ירושלים עיר הקודש to protect them from the winds! They had a roof to protect them from the rain* - at least part of the roof protected them from the rain. *There was enough space in their huge apartments to spread out straw for every member of their families to sleep on, and to STILL have a spot in the middle of the room for a table to sit down at and be עוסק in תורת* תורה. *אָרץ יִשְׂרָאֵל! How could you even imagine a bigger apartment than that!* There was a certain feeling in the air when they put up that first *mezusa*. After all, when you rent an apartment, you usually have to wait thirty days (given certain circumstances) since until then you cannot be sure it is going to be a permanent dwelling. But in Yerushalayim, by the first night, already you *know* that it's permanent! You know that when you are surrounded by the אָרץ יִשְׂרָאֵל that this is home.

The three brothers undertook different projects. Reb Asher Lemel who had been the Rav of Galine, became a member of the בית דין of Yerushalayim. He would eventually become the לְעֵדֶת הָאֲשָׁכְנִיּוֹת. Reb Nachum, however, completely separated himself from the עול הַצְבּוּר. He joined a קְבוּצָה of מְקוֹבְלִים and rose to great heights in לימוד התורה as well as in other areas of התורה. His younger brother, Reb Yaakov Yehuda Leib, who was a great צַדִּיק and תְּלִמִיד חָכָם in his own right, made sure that Reb Nachum wouldn't be left alone. The public began to hear about Reb Nachum's greatness, and they wanted to listen to his Torah. Reb Yaakov Yehuda Leib would set up benches and chairs in the room where Reb Nachum learned, and just as Reb Nachum began saying שִׁיעוּר to his חֲבֵרֹתָא, Reb Yaakov Yehuda Leib would open the door, and fifty or sixty people would file in. Reb Nachum didn't really mind, as long as it wasn't an official position. Teaching Torah is the greatest *madraiga* in learning Torah, especially if you're not getting paid for it.

When Reb Nachum's son, Zalmen, grew up in Eretz Yisroel, it was before the advent of falafel and shawarma at the corner falafel stand. Zalmen grew up 175 years ago when people had to struggle for every piece of bread. Living quarters were jammed together with very little elbow room for the children to move around. Once, little Zalmen was in the room where his father and uncles were sitting together enjoying each other's company. There was a happy atmosphere in the room. As Zalmen looked on, a puzzled expression appeared on Reb Asher Lemel's face. He turned to his brothers and asked, "תְּחִלָּה teach us that Eretz Yisroel is one of the three מִתְּנוֹת that הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא gives Klal Yisroel, which are unique in that they must come through a certain amount of יְסוּרִים. I don't understand that! תְּחִלָּה! Where are our יְסוּרִים?! Eretz Yisroel is sheer רִוְחָנוּת, and happiness!" The three brothers looked at each other in confusion. Where *were* their יְסוּרִים? None of them had an immediate answer. Reb Asher Lemel continued, "I would like to suggest, that when תְּחִלָּה say that יְסוּרִים and אָרץ יִשְׂרָאֵל go hand in hand, they are referring to the יְסוּרִים involved in giving up the luxury of לָאָרֶץ, and of course, the יְסוּרִים involved in moving. But once you come here, if it's truly לְשִׁמְחָה, a person is *zoche* to an inner happiness that greatly overshadows any minor discomfort - *like having only half a roof over your head*. It's all relative! Even the lack of a roof can become minor if there is an overabundance of inner happiness." The room was quiet while Reb Asher Lemel was speaking, but afterwards, a pained expression appeared on Reb Nachum's face and he allowed his inner emotions to pour forth, "I still feel יְסוּרִין although I am here," he said, his voice choking with emotion, "look around! We are in אָרץ יִשְׂרָאֵל; and it's

¹ Rav Fishel Schachter, *Tales of Tzadikim* #17, Dial-A-Shiur

true, we do delight in the קדושת ארץ ישראל. But the fact is that this is still גלות, and חירבון. We are surrounded by dangerous Arabs. Look how כלל ישראל suffers over here. There's no place to live! I can look away from my own minor discomfort because it's next to nothing compared to the happiness that I have in learning, but what about the families that are being raised over here? We have so little room to maneuver ourselves between the giant wolves that control this land!" The younger brother, Reb Yaakov Yehuda Leib, was very moved by Reb Nachum's words, and he decided that he had to do his share to make things better. Although it would be painful for him to leave the קדושה of ישראל, ארץ, he would travel back to Poland and trek from town-to-town convincing as many people as possible to come to Eretz Yisroel, and he would insist that those who couldn't physically make the trip should at least donate what they could to ease the מסיירת נפש of those who did come. The arrangement that he set up was called Kollel Poland. Another one who was greatly impressed by Reb Nachum's speech was his young son Zalmen. Zalmen knew there had to be a solution, and he decided that if anyone was going to break ground, and do what it took to set up a ישוב outside the walls of ירושלים but still close enough to see the Holy City and absorb from its קדושה, it would be him.

The Rav in Yerushalayim when Reb Zalmen was growing up was the great *goan* Reb Shmuel of Salant זצ"ל. Reb Shmuel Salant was considered to be one of the smartest Jews who ever lived! He was a tremendous פיקח who was able to guide the people through the most difficult times. Reb Shmuel Salant was also considered *the* venerable sage, and פוסק of that time. There are so many stories about him; about his practicality, his חכמה, his intelligence, and about his love and feeling for כלל ישראל that came out through his קדושת התורה. One well known story is about the two desperate מחותנים who once came running into his room, "Rebbe! It is an hour before the wedding of our children! A terrible thing has happened! The milk man's wagon collided with the wagon which was carrying a huge pot for the חתונה - a pot of meat!" (which was very rare in those days), "and the milk spilled into the meat! There doesn't seem to be נשימים to be מבטל the milk! We have saved up for this חתונה for endless weeks! There will be nothing to eat!" Reb Shmuel Salanter asked for an exact calculation of how much meat and how much milk there was, and he also calculated that there was far less than the necessary "נשימים", sixty times the amount of meat, that it would take to be מבטל the milk. But Reb Shmuel Salanter did not despair. With no one realizing what he was doing, he walked out the back door and went over to Mechal the milk man. He sat down with him and said, "Mechal, I want you to tell me the truth. This will be kept in complete confidence. I will not tell anyone." Mechal stammered, "W-what?? I-I have no secrets. What is the rebbe referring to?" Reb Shmuel smiled and asked, "How much water do you add to your milk?" Mechal turned red. Again, Reb Shmuel Salanter said, "I will not publicize this, but Mechal, please tell me the truth. It is very important. There are a lot of emotions involved over here. There are two lives which perhaps are on the line because this *chasuna* is very important." And so, Mechal admitted the truth that his milk was H₂O fortified. He told Reb Shmuel Salant how much water he adds to his milk. With that information in hand, Reb Shmuel Salant was able to calculate that there actually were *shishim* against the milk, and he gave out his *pesak* that the meat was מותר for the חתונה.

The other Rabbanim of Yerushalayim began to *kvetch*, "what is the basis for this *pesak*?" Reb Shmuel Salanter did not discuss it with them. He just said, "Trust me, it is מותר." He was so respected, that the vast majority enjoyed the חתונה. There was no נשאיילה! If their Rav said it was מותר, then it was מותר! It was only many months later that Reb Mechal himself admitted the truth, and he added that, "Reb Shmuel Salanter called me in afterwards and told me – *now Mechal, as for you, if people think that what you are selling is milk, you have no right to add water to it.* Reb Shmuel gave me a chance to correct it. My milk is now pure milk, but I can tell you for a fact that when he gave his *pesak*, it was a correct *pesak*." This story is very typical of Reb Shmuel of Salant. He was willing to take the responsibility upon himself, let everyone say that Reb Shmuel Salant made a mistake, but he was not going to embarrass the milk man, or the *mechutanim*. Another great story is told about the time when a man came to Reb Shmuel Salanter and cried that his neighbor was stealing eggs from him. His neighbor said, "that's a lie!" It seemed like the whole neighborhood would erupt in *machalokes*. Reb Shmuel Salant called over the man who claimed that his eggs were being snatched by his next-door neighbor, and said to him, "Just do as I tell you." The next day they found the real thief – a dead snake. Reb Shmuel Salant had told him that one morning he should exchange all the raw eggs for hard boiled eggs. That would definitely suffocate the snake. But it wasn't

just the snake that גַּשְׁמִי וְתִדְיָקֶט snake that Reb Shmuel Salant strangled, it was the snake of *lashon hara*, and the snake of *machalokes*, which destroy the well-being of any civilized area of יִשְׂרָאֵל. That tongue was tied shut through the greatness of Reb Shmuel of Salant.

As we discussed, Reb Nachum was not an official Rosh Yeshiva, it's just that his house was full of chairs and tables where people happened to come each day and hear him say *shiur*. In terms of דְּרָךְ הַלִּימוד, Reb Nachum was very different than Reb Shmuel Salant. Reb Nachum learned very slowly and deliberately. One דָּךְ in many weeks was normal for Reb Nachum. Reb Shmuel Salant, on the other hand, was the practical person, he was the *posek*, he would cover a lot of ground teaching הוֹרָאָה to his תַּלְמִידִים. Reb Nachum never *paskened* on his own. He always directed שְׁאִילוֹת to the official Rav of Yerushalayim. He once sent his son Zalmen to ask Reb Shmuel Salanter a שְׁאִילָה. When little Zalmen walked into Reb Shmuel Salanter's yeshiva, he saw that they were up to ט"ז דָּךְ in מְצִיעָה. This seemed strange to him. He knew for a fact that his father, Reb Nachum, started מְצִיעָה at the same time that Reb Shmuel of Salant did, and his father was only up to ג' דָּךְ. Young Zalmen wondered; *how could Reb Shmuel be up to ט"ז דָּךְ?* He mentioned this to one of the תַּלְמִידִים, and said, "You can't be learning this properly if you're going that fast!" Someone asked him, "You think you know it better than we do because you're only up to ג' דָּךְ?" Zalmen couldn't resist, and he presented several difficulties that his father had talked about in the *shiur* that morning. The תַּלְמִידִים of Reb Shmuel of Salant began to ponder the questions amongst themselves. They went to their rebbe, and somehow, they didn't seem to come up with a conclusive answer. Little Zalmen then gave the answer that his father had given. Reb Shmuel of Salant jumped up with a smile on his face from ear to ear! He kissed the little boy! He said, "Boruch Hashem! כָּלל יִשְׂרָאֵל has such a promising young star! You are able to understand your father's שְׂעוֹר at such a young age!" Still holding the young boy, and giving him all sorts of בְּרָכוֹת, Reb Shmuel escorted him to the door, and asked him to come over as much as he could!

Little Zalmen was full of joy! Why, he had done it! *He had stood up for the honor of his father! He sure showed them off! I can't wait*, he said to himself, *to run home and tell my father!* He ran home, and he told his father, "Ta! You know what happened?! I went to Reb Shmuel Salant! They were up to ט"ז דָּךְ! I said, 'You can't go so fast!' I told them over your שְׂעוֹר from this morning! No one could come up with the תִּירוּצִים that you did! When I told it to them, they were all amazed! Reb Shmuel Salant got up and walked me to the door! Can you imagine?! Little me! Little Zalmen was walked to the door by the גָּדוֹל of יְרוּשָׁלַיִם, because I showed them!" His father responded – by smacking Zalmen across the face. "How dare you! Take personal pleasure in Torah by saying that you're smarter than someone else. How can you come here with a smile on your face saying that you stood up to a great אָנָן?! That's your אָרֶץ?! Is this what the Torah is teaching you?! Now, you return at once to Reb Shmuel of Salant and beg him מַחִילָה! Be מְקַבֵּל נְדִיפָה, as is proper for someone who is disrespectful to a תַּלְמִיד חֹכֵם!"

Zalmen knew right away that there was no arguing with his father. Although the finger marks of love were still on his cheek, he turned around, and ran with all of his כֹּחַ to Reb Shmuel of Salant's house. According to the laws of נְדִיפָה, which is a minor kind of excommunication, he was not permitted to enter Reb Shmuel of Salant's house. Zalmen just sat down in front of the door and took off his shoes with his head down. The *talmidim* came to Reb Shmuel of Salant, and they said, "Little Zalmen is sitting outside with his shoes off." Reb Shmuel of Salant figured out right away what had happened. He ran out, lifted the child, and he said warmly, "בְּמַחִילָה גְמוּרָה סוּעַ מוֹחֵל ו'. There is no קִפְדָּה over here whatsoever. Tell your father, I was מַתִּיר the חֹרֵם!" Zalmen later said, "My father taught me a very important lesson. Arrogance has no place, not even when it's in the guise of standing up for the כְּבוֹד of your father." That smack of love, clearly brought Reb Zalmen closer to his father. Because the smack came out of complete sincerity and love, the message came through. Not a message of hate, but a message of direction, and a message of guidance which led to appreciation. Little Zalmen loved his father, and his father adored his son.

אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, now-a-days it's a lot easier to travel to יִשְׂרָאֵל. Hashem also always gives us great רַבָּנִים, and גָּדוֹלִים. Let's be uplifted thinking about the great gifts that הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא gives us, and how much He loves us.

Hilchos Shabbos Initiative

Is it permissible to remove a splinter?

If at all possible, the splinter should be removed in a manner that will not inevitably draw blood. If that is not possible and one is in pain, the splinter may nevertheless be removed even though blood will inevitably be drawn out.

Similarly, one may cut into the skin if it is necessary to remove a splinter, provided that doing so will not inevitably draw blood. If the person is in pain, he may slit the skin even if it will inevitably cause blood to flow.

Note: If a needle is used to remove the splinter, it may not be sterilized by passing it through fire.

Are there medications that are permitted to be taken?

It is permitted to take a lactase pill; to use ice packs to reduce swelling and to use drops to clear ear wax; to place a burn under cold water; and to perform minimal hand or foot therapy to relieve arthritis. One who suffers from lack of sleep may take a sleeping pill. One is permitted to sprinkle baby powder in shoes if one's feet are sweaty.

It is not permissible to use medicated cough drops for a cough; a pill to relieve constipation; heating bottles or heating pads; allergy medications; nasal congestion spray; or to utilize massage to alleviate back pain. According to many *Poskim*, it is not permissible to take Tylenol or aspirin to prevent a headache.

If a person is already in pain or will be if he doesn't take medication to the point that he cannot or will not function regularly, then all of the above are permissible.

Is it permissible to take Tums on Shabbos?

It is not permissible to take Tums for heartburn. It is permissible to take Tums as a preventive measure to avoid the occurrence of heartburn, provided that a forthcoming heartburn is not assured.

Note: Eating five almonds has the same effect as eating a Tums, and they are permitted to be eaten for heartburn.

The Chofetz Chaim writes in the name of R' Yonasan Eibishitz that if one does not learn Hilchos Shabbos very well, it is impossible not to be עובר on a forbidden act on Shabbos.

To receive weekly Hilchos Shabbos sheets by email, subscribe at: Shabboshalachos@gmail.com

This sheet contains Divrei Torah and should be dealt with accordingly.

לזכות רפואה שלימה חי' מלכה בת בת-שבע

וקראת לשבת עונג....
אז תתענג
...והאכלתיך נחלת יעקב אביך

QUESTIONS AND ANSWERS IN
HILCHOS SHABBOS FOR THE ENTIRE FAMILY
בית מדרש נחלת יעקב - נערך ע"י המו"ץ דקהלתינו

VOL II WEEK 14

ע' משנ"ב ש"ח-ג', רע"ז-י"ז

The questions **with their answers** will be printed next week, along with another set of three questions.

QUESTION 1

I mistakenly left some blank computer paper on my desk. Can I put it away on שבת in order to learn on my desk?

QUESTION 2

My son's looseleaf has both written notes and blank paper in it. May it be used on שבת?

QUESTION 3

I keep my reading glasses in a drawer that also has money in it. Can I open the drawer and take out the glasses?

ANSWERS TO LAST WEEKS QUESTIONS

QUESTION 1

I was tying my shoelaces and the lace ripped apart in my hand. Can I throw it out, or do I need to drop it immediately?

Answer: An object that breaks becomes מוקצה if it no longer has a use. The ripped-off part of a shoelace is useless, and is therefore מוקצה. However, there is a discussion amongst the פוסקים if one must drop such an object from his hand immediately or not. Some hold that since it originally came into one's hand in its non-מוקצה state, one can keep it in his hand, bring it to a garbage can and throw it out. Others are more stringent and hold it should be dropped right away. One can rely on the lenient opinion.

continued....

וקראת לשבת עונג....

אז תתענג

...והאכלתיך נחלת יעקב אביך

QUESTIONS AND ANSWERS IN
HILCHOS SHABBOS FOR THE ENTIRE FAMILY

בית מדרש נחלת יעקב - נערך ע"י המו"ץ דקהלתינו

continued....

QUESTION 2

The button to my shirt/jacket fell off. Can I pick it up to put it away?

Answer: As mentioned in Answer 1, an object that breaks and becomes useless is מוקצה. However, there are שיטות who hold that if the object will be fixed and returned to its original state of a useful כלי, it is not considered מוקצה even though right now it is useless. A button that fell off and will be sewed on after שבת is an example of such a case. The משנה ברורה (ש"ח-ל"ה) relies on the lenient opinion, while (ה"כ"ב-כ') משה rules strictly. One can rely on the משנה ברורה if there is a need.

QUESTION 3

The stem of a glass cup broke off. Is it מוקצה?

Answer: The broken stem of a glass cup is useless and therefore is מוקצה. Regarding the cup itself, since it technically can still act as a cup, it should still be considered useful and not be מוקצה. However, since no one would actually use such a cup nowadays, it is deemed as garbage and is מוקצה. Still, there is a different reason to allow one to move it. A broken glass could hurt someone if left lying around, and the רמ"א (ש"ח-ו') writes that broken glass that may cause damage is allowed to be moved. Therefore, if sweeping it into a dustpan and into the garbage is not practical (which would not constitute an actual movement of מוקצה), one may take it by hand and throw it out to avoid anyone getting hurt.

TORAS REB KALMAN

סיפורי צדיקים

*Captivating stories full of Yiras Shamayim taken from Shmuessin that
Reb Kalman Krohn z'tl gave in Adelpia Yeshiva*

Renewing His Ties

For many years, Rav Kalman Krohn gave a weekly vaad to the bachurim in the Adelpia yeshiva. Rav Dovid Trenk would often give Rav Kalman a ride to the yeshiva. The following story occurred on one such trip from Lakewood to Adelpia.

During our trips together to Adelpia, Rabbi Trenk and I utilized the time to discuss important matters related to the chinuch of the bachurim we taught. Due to the private nature of our conversations, we did not usually take anyone else in the car with us.

Adelpia is about a fifteen-minute drive up Route 9 from Lakewood. One Monday, about five minutes into the drive, we saw two bachurim

walking on the side of the road up ahead. We didn't have much time to decide whether or not to stop for them, since in just a few seconds, we would have long passed them.

"Let's stop for them," I suggested to Rabbi Trenk. As he slowed the car and pulled up alongside the boys, I asked, "Are they bachurim from Adelpia yeshiva?"

"No," Rabbi Trenk responded, peering out the window and not recognizing the pair. They were wearing yarmulkas and were most definitely from boys, but they didn't attend our yeshiva.

I rolled down the window. "Come inside," I called to the two bachurim.

They opened the back door and slid inside.

"Where are you going?" I asked them.

"We're going to Freehold," one of them responded.

"What do you have in Freehold?" we wondered.

"We're going to buy a tie," the pair informed us.

Rabbi Trenk and I looked at each other. They were going to Freehold to buy ties! Who knew what kinds of nonsense they might get tied to in Freehold?

Rabbi Trenk had a suggestion for them. "Before you go to Freehold to purchase your tie, why don't you come with us to Adelpia Yeshiva? We're going to daven Maariv, and then afterward there's a shmooze for about an hour. When we're done, we'll take you to Freehold to buy the tie."

There was a moment of silence and then Rabbi Trenk added, "Of course, if you want to go directly to Freehold, then once you're in my car, I will let you off there. But I can't leave you off on the street. So please let me know if you'd like

to come with us to Adelpia or if you'd like us to take you to the tie store in Freehold."

There was another moment of uncomfortable silence.

"I'll give you some privacy to make a decision," Rabbi Trenk offered, popping a tape into the cassette. Normally, we didn't have any music on when we drove together, since I am especially sensitive to the new kinds of Jewish music, but this time, Rabbi Trenk felt it was necessary. Rabbi Trenk turned up the volume to drown out the hushed voices in the back seat, giving them thirty seconds of relative privacy.

"Okay, fellas, what did you decide?" Rabbi Trenk asked, turning off the music. "Do you want to come to Adelpia, or should we take you to Freehold?"

"We'll come with you to Adelpia," one of the boys said.

"If you'd like, you can tell me your names," Rabbi Trenk said. "But only if you are comfortable telling me. Or you can tell me where you are from."

Both bachurim seemed uncomfortable disclosing their true names. One said his name was Yitzy and the other one claimed to be Shaya, but it was clear to me that they were hiding their true identities. They also told us where they came from, two very different parts of the United States.

"And what are you doing in this part of the country?" Rabbi Trenk asked conversationally. "That is, only if you don't mind sharing."

"We came to Lakewood for a few days," they said, not supplying any more details.

We arrived at the yeshiva and the two bachurim followed us inside. When we entered the bais medrash for Maariv, I found them seats at two

different tables. From the corner of my eye, I noticed that Yitzy didn't daven a word the entire tefillah. But Shaya, I noted in satisfaction, seemed to have been influenced by the yeshiva surroundings and davened with feeling.

After Maariv, when it was time for my shmooze, I told a story about a what it means to be a yid, and how happy we must be to know that there is always a way back. There's no such thing as getting stuck on the street without a way home. All you need is willpower to come back, but then you will be accepted back. It was an inspiring story, and my audience seemed to appreciate it.

After the shmooze was over, I joined Rabbi Trenk and our two guests for the ride back home.

"Where should we take you now?" Rabbi Trenk asked the bachurim. "Would you still like to go to Freehold to buy a tie? Or, if you'd like, we can take you somewhere else. We're not going to leave you out here in the dark."

"No, please take us back to Lakewood," the boys requested.

While the ride into Adelpia had been mostly silent, on the way back, the boys had warmed up a bit, and we got into a conversation with them. Over the course of the short trip, both boys told us their version of their life's stories. They were stories of pain and of challenges that were too much to bear that running away seemed like a better option.

While hearing them describing their difficulties, it struck me that Shaya's speech was measured and somewhat refined, while Yitzy's manner of talking was vulgar and uncouth. Both of them were expressing strong feelings against those in their lives who they felt had wronged them, but somehow, Shaya spoke respectfully while Yitzy expressed himself in terrible language.

Their stories were so similar, but the way they expressed themselves was not. I found myself

thinking that the chances of Shaya making a turnaround were considerably higher than Yitzy's, based on this fact alone.

When we arrived in Lakewood, we stopped at Falafel and Chips, and the boys left the car. We didn't even know their true names, and we didn't think we would ever meet them again.

A few days later, someone came to visit me at home. He told me that he knew the boys, and that the names they'd given us had been fictitious, just as we'd suspected. After he told me who they really were, he confided that 'Shaya' wanted to return fully to Torah and mitzvos. He had relished the davening in yeshiva and tasted the geshmak of an inspiring story. For the first time in a long while, he felt that he had an opportunity to be a part of something bigger, and he wanted that very much.

'Yitzy', however, was not holding there yet, just as I suspected from the brazenness in his speech. But Shaya had tasted spirituality, and he understood that there were no ties in Freehold that could compare. With sheer willpower, he made the first step to renew his ties to authentic Yiddishkeit, and once he took that step, we were waiting for him to welcome him back. That one Maariv had changed his life forever.

Have a Wonderful Shabbos!

This story is taken from tape # TG114

TORAS REB KALMAN HOTLINE

Vaadin & Shmussen given by **Reb Kalman Krohn zt"l**
are now available by phone.

USA **732.913.5616** or **718.557.7711**

E.Y. **02.313.6038**

Option 1: Vaadin given in BMG

Option 2: Shmussen given in Adelpia

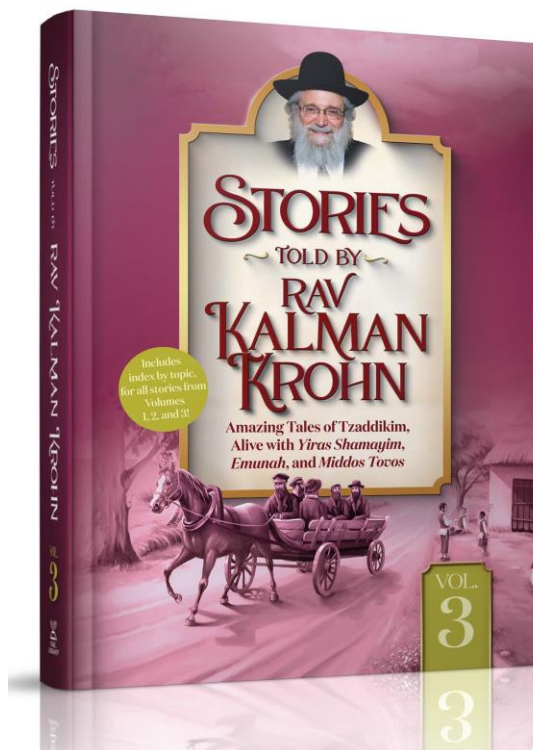
Option 3: Captivating stories taken from shiurim

To receive Vaadin by email or for questions and suggestions
call/text 609.807.1783 or email torasrebkalman@gmail.com

Toras Reb Kalman
Lakewood New Jersey
609.807.1783
torasrebkalman@gmail.com

Volume THREE is HERE!!

Available at your local Judaica bookstore

RABBI CHAIM SHMULEVITZ ZT"l HAD A VERY CLOSE RELATIONSHIP WITH ALL OF HIS TALMIDIM. ONE DAY, HE WAS TOLD THAT A NEPHEW OF ONE OF HIS TALMIDIM WAS VERY ILL.

RABBI SHMULEVITZ WAS VISIBLY PAINED AND IMMEDIATELY INCLUDED THE CHOLEH'S NAME IN EVERY TEFILLAH.

ONE DAY RABBI SHMULEVITZ WAS SITTING AND LEARNING WITH HIS CHAVRUSA WHEN HIS TALMID WALKED IN...

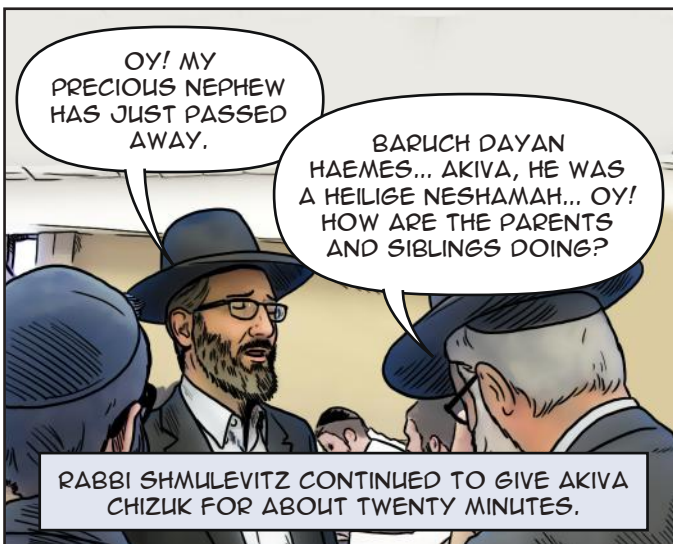
SHALOM ALEICHEM, AKIVA! HOW IS YOUR NEPHEW? I HAVE BEEN DAVENING FOR HIM SO MUCH...

REBBI, I DO NOT HAVE GOOD NEWS TO SHARE...

OY! MY PRECIOUS NEPHEW HAS JUST PASSED AWAY.

BARUCH DAYAN HAEMES... AKIVA, HE WAS A HEILIGE NESHAMAH... OY! HOW ARE THE PARENTS AND SIBLINGS DOING?

RABBI SHMULEVITZ CONTINUED TO GIVE AKIVA CHIZLUK FOR ABOUT TWENTY MINUTES.

AT THE END OF THE CONVERSATION...

REBBI, I SO NEEDED TO HEAR WHAT YOU JUST TOLD ME. THANK YOU SO MUCH!

AFTER AKIVA CLOSED THE DOOR, RAV SHMULEVITZ BROKE DOWN AND CRIED BITTERLY FOR ABOUT HALF AN HOUR.

HASHEM... WHEN WILL THE TEARS OF YOUR CHILDREN FINALLY STOP?

REBBI...PLEASE, CALM DOWN... REBBI...

REBBI, WHY DID YOU WAIT AND ONLY START CRYING AFTER TWENTY MINUTES?

I CONTROLLED MYSELF UNTIL HE LEFT, BECAUSE AKIVA IS IN A LOT OF PAIN. I HAVE NO RIGHT TO CAUSE HIM ANY MORE PAIN BY CRYING!

R' CHAIM LEIB SHMULEVITZ זצ"ל WAS BORN IN STUTCHIN, POLAND, TO THE ראש ישיבה, AND HIS WIFE AND HIS WIFE, THE DAUGHTER OF ר' יוסף יונל הורוביץ זצ"ל (ALSO KNOWN AS THE ALTER OF NOVARDOK). AT AGE 18, BOTH OF HIS PARENTS DIED WITHIN A 6 MONTH PERIOD. ר' CHAIM WORKED BY DAY TO CARE FOR HIS 3 YOUNGER SIBLINGS AND THEN LEARNED FOR SEVERAL HOURS AT NIGHT. AT THE TENDER AGE OF 19, R' SHIMON SHKOP זצ"ל INVITED HIM TO SERVE AS A מגיד שיעור IN GRODNO. IN 1925, ר' CHAIM WENT TO LEARN IN מיר IN POLAND. IN 1930, HE MARRIED מרים, THE DAUGHTER OF R' LEZER YUDEL FINKEL זצ"ל, THE ראש ישיבה. DURING WWII, WHEN THE ישיבה WAS FORCED TO FLEE FROM EUROPE, HE LED מיר IN SHANGHAI FOR 5 YEARS ALONG WITH R' CHATZKEL LEVENSTEIN זצ"ל. AFTER THE WAR, HE IMMIGRATED TO AMERICA, BUT AFTER A FEW MONTHS, MOVED TO ירושלים WHERE ר' CHAIM RE-ESTABLISHED מיר INSHUL, SERVING AS ITS ראש ישיבה FOR 32 YEARS. HIS גדלות AND תורה IS BEST APPRECIATED BY LEARNING HIS CLASSIC WORK, שיחות מוסר. A PROLIFIC WRITER, MANY OF HIS TEACHINGS WERE PUBLISHED POSTHUMOUSLY BY HIS FAMILY AND תלמידים.

NEFESH SHIMSHON

DIVREI TORAH ON THE WEEKLY PARSHA AND HOLIDAYS FROM
THE TEACHINGS OF RABBEINU SHIMSHON DOVID PINCUS ZT"l

THIS PUBLICATION IS DEDICATED TO THE HATZLACHAH AND ZECHUS OF נחמה ויעקב בן רחל נחמה
MAY THEY GROW TO BE TALMIDEI CHACHAMIM AND OVDEI HASHEM.

PEARLS OF WISDOM FROM THE PARSHAH

Light is Dark

וַיִּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֲפֹלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם. (שמות י, כב)

Moshe stretched out his arm over the heavens, and there was gloomy darkness in all the land of Egypt. (*Shemos* 10:22)

Where did this darkness come from? R. Yehudah says it was from the darkness of above, as it says וַיִּשֶׁת חֹשֶׁךְ סְתֵרוֹ סְבִיבוֹתָיו סָתְרוֹ – “He placed darkness to be His hidden place; His *sukkah* was around Him.”¹ (*Shemos Rabbah* 14:2)

¹ Tehillim 18:12.

This is a surprising *Midrash*. It says that the darkness that enveloped Egypt in *makas choshech* came from the darkness of above, the darkness that is in heaven. But how does that make sense? Is there darkness in heaven? On the contrary, it says:

וְנֹהָרָא עִמָּה שְׂרָא – Light is in His presence.²

² Daniel 2:22.

Above, in heaven, there is only light and joy. How can a plague of darkness come from there?

The answer lies in the following *pasuk*:

וְנִגְף ה' אֶת מִצְרַיִם נִגְף וְרִפּוּא – Hashem will smite Egypt by smiting and healing.³

This means, as *Chazal* say, that the darkness with which Hashem plagues Egypt is itself light for the

³ Yeshayahu 19:22.

Jewish people.

And the converse is also true. The light for the Jewish people is itself the darkness that plagues the Egyptians.

It says in the commentary *Sifsei Kohen* on the Torah that the “darkness” *Hashem* brought on Egypt was in fact the brilliantly gleaming light of heaven. There is no darkness in heaven, but the light up there is so intensely bright that it “darkens” the eyes of the *resha'im*. They are not capable of beholding such wondrous light, so when it shines, they see total darkness.

This is why the very next *pasuk* says:

– וְלֹכֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹר בְּמוֹשְׁבֵתָם
And to all the Jews, there was light in their dwelling places.⁴

The darkness for the Egyptians and the light for the Jews was really the same exact thing. That which the *tzaddikim* experienced as a wondrous, great light was experienced by the wicked Egyptians as awful darkness, as black as *Gehinom*.

This is why the light that the Jews experienced was not just in the land of Goshen, where they lived, but everywhere a Jew went. When a Jew entered any “dwelling place,” he could see what the Egyptians had stashed away in all sorts of hiding places, even though the Egyptians there were paralyzed by darkness. This is indicated by the extra

word *מושבותם* in the verse.

Hakadosh Baruch Hu brought down the light of *kedushah* from heaven, which is the *kedushah* of Torah and *mitzvos*, and for the Egyptians it was a ghastly darkness. This is an awesome message for every generation, including our own, when the Jewish people is threatened by enemies sworn to destroy it. שְׂבָכָל דּוֹר וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ.

The more we increase Torah and *mitzvos*, it creates great darkness and *Gehinom* for the enemies of the Jewish people. Just as it was in *makas choshech* back then, when standing Egyptians were unable to sit, and the sitting were unable to stand, so it is today. Our Torah, *mitzvos* and *tefilos* will paralyze all our enemies and they will find themselves unable to lift a finger against us.

The *Midrash* goes on to say that also in the future, *Hakadosh Baruch Hu* is destined to bring a darkness that will cover the earth and cast a black gloom over the nations, and *Hashem* will shine for the Jewish people: כִּי הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יִכְסֶּה אֶרֶץ וְעֶרְפֶּל לְאֻמִּים וְעָלִיךָ יִזְרַח ה'.

This needs to be our preparation for the *Geulah*: to increase the light of Torah. It will put our enemies in the dark, it will blind their eyes, at the same time that it sheds brilliant illumination for the Jewish people. We will see and rejoice when the imminent *Geulah* arrives, may it be soon, *amein*. ●

4 Shemos 10:23.

5 Yeshayahu 60:2.

לְעִילּוֹי נִשְׁמָת

מוֹחַ"ד מֹשֶׁה בֶּן אֱלִיעֶזֶר הַמְּבֹרָגָר זצ"ל
וּמוֹחַ"ד בְּרוּךְ זֶאֱב בֶּן נִפְתָּלִי קִדְאוּס זצ"ל
נִדְבַת נִבְרִיחָם ~ עֲשֶׂת זְקֻנִּים בְּנֵי בָנִים וְתַפְאֶרֶת בָּנִים אֲבוֹתָם

Learn with the Children

וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ. (שמות יג, ח)

You shall tell to your son. (*Shemos* 13:8)

When a Jew goes to *shul* in order to *daven*, or learn, he feels that he used this time for a *mitzvah*, and he fulfilled *Hashem's* Will. But when this Jew sits and learns with his son for half an hour, for instance by going over the chapter of *Eilu Metzios* with him, he has the feeling that he sacrificed half an hour of his life for his child, that he forfeited this time that he could have used for himself.

Sometimes a father learning with his son looks like a jack-in-a-box, a puppet on a spring, that when the box opens, the puppet shoots out. The “poor” father was asked by his wife to learn with the child for a little while, and he does it because he has to (he doesn’t feel like it’s real “learning” because the child obviously isn’t on his level), and he is looking at his watch to see when they will finish and he can get back to what he wants to learn.

This is feeling is coming from false premises. *Mitzvos* take time, and just like a person doesn’t look at his watch when he is in the middle of *Kerias Shema* to see when it will be over already, or how long the *Shabbos seudah* is taking, it should be the same when he is learning with his son. Because this, too, is one of the *mitzvos* that devolve upon him to fulfill.

There are actually a few points that many people don’t properly understand regarding this matter. R. Yisrael Salanter taught us a basic rule of *Yiddishkeit*: *Medarf tan, nisht oftan* – “You need to do, not ‘get it done.’” This means that a Jew needs to actually do and build things, but he is not like a contractor who gets nothing until he finishes the job.

We all know that a child needs daily care to grow up physically healthy. If his parents don’t make sure to feed him healthy, nutritious food, and just let him eat junk all the time, the child will not show immediate signs of malnutrition, but it is quite

possible that later on in life, he will suffer from certain health problems. And every time the child eats right, it contributes to his long-term health.

The same is true with the child’s spiritual nutrition. The father needs to make sure his son is eating rights, that he is feeding his soul. He should not say to himself that a quarter-hour of learning or the lack thereof is not going to make any difference for the child.

When a father learns with his son daily, or at least at regular *time*, such as Friday, Shabbos afternoon, or when school is not in session, he causes his child to grow up healthily from a spiritual perspective. It is just like eating good, nutritious food instead of candies.

Besides this, learning with the children is a *segulah* for success. It is a special type of Torah. It is Torah of fulfilling the *mitzvah* of *לבינך ושיננתם*.

In the beginning, someone who had a father, his father taught him Torah, and someone who didn’t have a father, didn’t learn Torah.... Until Yehoshua ben Gamla came and enacted that teachers of children should be set up in every state and town.¹

They used to not have schools for children. There was no *cheder*. The fathers did home-schooling for their own children and that was it. Most children had fathers who taught them. We need to understand that there is no replacement for the Torah taught by the father. It has a different *kedushah*. It is Torah connected up to *Har Sinai*.

We should feel, when learning with the children, that it is not “wasted” time. Their education is an integral part of our *avodas Hashem*. ●

1 *Bava Basra* 21a.

וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ. (שמות יג, ט)

It shall be a sign for you on your arm and a reminder between your eyes. (Shemos 13:9)

There are two main types of *tefillin*: those made according to the view of Rashi, and those made according to the view of Rabbeinu Tam. In *tefillin* of Rabbeinu Tam, the letter *heh* is before the letter *vav*. We are going to delve into what makes *tefillin* of Rabbeinu Tam special. First we will look at the *Halachic* aspect, and then go a little deeper.

Tefillin contain four Torah passages. There is a disagreement among the *Rishonim* how to interpret the *Gemara's* statement about this. According to Rashi, the four passages are to be in the following order:

שמע ישראל / והיה אם שמוע / קדש לי כל בכור / והיה כי יביאך

Whereas according to Rabbeinu Tam the order is like this:

שמע ישראל / והיה אם שמוע / והיה כי יביאך / קדש לי כל בכור

According to Rabbeinu Tam, the two passages that begin with the word *והיה* are in the middle. This is what the *Rishonim* call *באמצע*.

This alludes to a profound matter.

Early Torah sources say that the four passages in *tefillin* correspond to the four letters of *Hashem's* Name. *Parshas Shema* corresponds to the letter *yud*, *Parshas V'hayah im shamo'a* corresponds to the letter *heh*, *Parshas Kadeish* corresponds to the letter *vav*, and *Parshas V'hayah ki yevi'acha* corresponds to the second letter *heh*.

And we know that the letters of *Hashem's* Name divide into two groups. The first group is *yud heh*, and the second group is *vav heh*. The first group always stays the same. The difference between Rashi and Rabbeinu Tam is only in the second group, in the *vav heh*. According to Rashi, the order is *vav heh*, and according to Rabbeinu Tam, it is *heh vav*.

What does this signify?

When you set out to build something, there is a certain order that must be followed. First you make up the plan with the architect, and then you go and build it. You can't do it the other way around. The process needs to follow a certain order, and only then will the building get built.

In *Hashem's* Name, the order is always *vav* and then *heh*. This is because the letter *vav* represents the six *midos* of *Hashem*, which are *Gedulah*, *Gevurah*, *Tiferes*, *Netzach*, *Hod* and the last *midah* of *כי כל* *בשמים ובארץ*, which "unifies heaven and earth."¹ After you have the complete building plan, so to speak, then comes the final letter *heh*, which is the building itself.

But in *tefillin* of Rabbeinu Tam, it's in reverse order. The final *heh*, which represents the actual building, comes before the building plan.

How can that be?

All in One Moment

I will tell you two stories. One is from the *Midrash*, and the second is a story I heard from a reliable Jew who heard it from the person who saw it with his own eyes.

It is written about *Yaakov Avinu*:

וַיִּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו – He smelled the fragrance of his garments.²

On a simple level, this *pasuk* speaks of how Yitzchak smelled the pleasant field-fragrance of Yaakov. This fragrance came from Eisav's garments, which Yaakov was wearing at the time he came to

1 Zohar Chadash 3:257a.

2 Bereishis 27:27.

be blessed. This is the simple meaning of the *pasuk*. However, the *Midrash* interprets בגדי, “garments,” as בוגדי, “traitors”:

Don’t read it “his garments,” rather read it: “his traitors.”³

The *Midrash* is saying that even the traitors among the Jewish people have an exquisite fragrance. The virtue of the Jewish people is found even in the “traitors” who seem to be far from *Hashem*. Even they have the fragrance of *neshamah*, they have something good in them.

The *Midrash* then brings a striking example to illustrate the point:

For instance, Yosef Meshisa. When the enemies wished to enter *Har Habayis*, they said, “Let one of them [the Jews] go in first.” [Yosef Meshisa volunteered.] They said to him, “Go in, and whatever you bring out [first] will be yours.”

He went in and brought out the golden *Menorah* [whose value was immense]. They said to him, “This is not something for commoners. Go in again, and what you bring out will be yours.”

He didn’t agree. They offered to release him from taxes for three years. He didn’t agree, and said, “Isn’t it enough that I angered my G-d once? Shall I anger Him another time?!”

What did they do to him? They put him on a carpenters’ beam and sawed him, as he was screaming, “Woe to me, for I angered my Creator!”⁴

Yosef Meshisa walked into *Beis Hamikdash* and grabbed for himself the *Menorah*. What a traitor. What a low life. Nobody would do something like that, not even an idol-worshipping Gentile.

But in a single moment, he changed from one extreme to the other, and that’s the point. When he

was put to the test, and he was promised great profit if he goes in another time to desecrate *Beis Hamikdash* – and he was obviously the kind of person who would do anything for money – he refused.

He was not willing to anger *Hakadosh Baruch Hu* another time, even at the pain of death. As he died, he did not focus on the great physical pain he was undergoing, but rather on *Hakadosh Baruch Hu*. “He was screaming, ‘Woe to me, for I angered my Creator!’” He willingly gave up his life for the sake of *Hashem*, like R. Akiva and the *Asarah Harugei Malchus* did.

That was one story. The second story is one that happened in the Holocaust.

In a certain concentration camp, *treif* meat was distributed, and there was a Jew there who refused to eat. The Nazi called out to him and said, “Eat or I will kill you!” He unknowingly came upon a secular Jew who had been eating *treif* his whole life. But now, surprisingly enough, this Jew absolutely refused, and responded, “No, I won’t eat!” The Nazi beat him almost to death, but the Jew remained resolute, heroically refusing to eat *treif* no matter what.

Later, his friends asked him, “What was that all about? You ate *treif* your whole life!” He answered that at that moment, he realized how terrible it is to eat *treif*.

What’s in these stories?

It All Suddenly Comes Out

Many people, when they are reciting *Shema*, and they come to the words בכל לבבך, they are willing to give up their lives for the sake of *Hashem*. If an idol-worshipping Gentile would come up to them and try to force them to bow down to a false god, they would gladly die *al kiddush Hashem*. This is actually the happiest moment that a person can attain.

But they got to this lofty place by following a certain order. When they were children, they went to *cheder*, learned *Chumash*, grew up in an authentic Jewish environment, understood what *mesirus nefesh* is, and then reached this *madreigah*. First they went through the stages of *Gedulah* and *Gevurah* and *Tiferes*, etc, and then the final building was built.

But in the two stories I just told, the order was

³ Bereishis Rabbah 65:18.

⁴ Ibid.

reversed. Yosef Meshisa lived an anti-Torah life all along, and even now, he dared to enter *Beis Hamikdash* and grab the *Menorah* for himself. Even the idol-worshipping Romans were afraid to do so. That's why they sent him in first. And then, in one moment, he went through a radical transformation and was ready to suffer and die for the sanctification of *Hashem's* Name.

It's the same in the second story. A Jew who couldn't care less about Torah, who ate *treif* his whole life, who did not build any spiritual base for himself – and suddenly, in one moment, something exploded inside him, and he was willing to take a severe beating at the hands of a heartless Nazi, just in order not to put *treif* food in his mouth.

For the rest of us, things develop little by little. Another *pasuk* of *Chumash*, another *daf* of *Gemara*, another Rosh Hashanah and another Yom Kippur. The cumulate result is that if we would be put to the test, we would surely give up our lives for the sake of *Hashem*, because our Jewish *neshamah* is out in the open, it is revealed. But the two stories I told are about people whose *neshamos* were quite hidden, and revealed themselves suddenly. Early Torah sources call this the "*Tefillin* of *Olam Haba*." It's a different order of things.

Our world is built like a chain. One link connects to the next link and enters its space. So in the period of *Ikvesa d'Meshicha*, there is a level that is similar to *Yemos Hamashiach*. This is because the next link in the chain of time, *Yemos Hamashiach*, enters the space of the present link, that of *Ikvesa d'Meshicha*.

Thus we see *baalei teshuvah* sprouting up. We see people who suddenly, as if out of nowhere, return to authentic Torah Judaism. This has the aspect of *tefillin* of Rabbeinu Tam. The *heb* is before the *vav*. These are people who never learned Torah in their lives. They never worked on themselves to develop their *Yiddishkeit* at all. Yet, spiritual greatness

revealed itself suddenly.

Tefillin of Rashi go according to proper order. To learn, to delve into the depths, and then to arrive at the goal. We say in *Tefilah Zakah* (recited right before *Kol Nidrei*): יֵצֶחֶק וְיַעֲקֹב אֲבֹרָהּ – "Because I, too, am among the descendants of Avraham, Yitzchak and Yaakov." We all know this, but for it to express itself in daily life, that the beauty and greatness of the Jewish soul should shine in its full glory, and there will not be partitions separating heaven from earth, it will take a long time until we reach this greatness.

Tefillin of Rabbeinu Tam are just the opposite. A person hears an inspiring *vort*, and gets excited, and then makes a sudden and unexpected decision to learn Torah and achieve understanding of it.

Tefillin of Rabbeinu Tam teach us that the order can be changed. This is a wonderful idea about how to achieve things, especially in our times, the generation of *Ikvesa d'Meshicha*, which is the lowliest time that ever was, and it is hard to do things in such a time. If we go step by step, we will never get to the goal. We need to cause an inner explosion, to make bold and far-reaching decisions, to put things into practice, and afterward we will see how beautiful our decisions were.

אִם תִּעֲרֶירוּ וְאִם תִּעֲוֹרְרוּ אֶת הָאֱהָבָה עַד שְׁתַּחֲפֹץ – "If you awaken and if you arouse the love until it so desires."⁵

The Ramban explains this verse as follows. אִם תִּעֲרֶירוּ – If there is an awakening, עַד שְׁתַּחֲפֹץ – Make an "object" (חפץ) out of it. If you are grabbed by that sudden inspiration, do something tangible, something that you can get a hold on. Don't leave your inspiration as a philosophical idea. A person needs to place an obligation on himself, to go and build an edifice of Torah and *yiras Shamayim*. ●

⁵ Shir Hashirim 2:7.

גליון שיעורי הלכה

שיעורי הרה"ג ר' שמואל פעלדער שליט"א דומ"ץ בית מדרש גבוה, ליקוואוד

שיעורים שמסר הרב שליט"א בלילי שבתות בבוגרי (אלומני) בית מדרש גבוה
הרב שליט"א עבר על הגליון

ותען להם מרים שירו לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים (טו, כא)

ידועה קושיית העולם על זה הפסוק מהאמור בגמ' (ברכות כד.) קול באשה ערוה, אי"כ האיך מרים אמרה לנשים שישירו לה', הרי היו שם אנשים. בעל הבאר שבע בספרו עה"ת צידה לדרך (ד"ה את התוף) כתב לתרץ מפי השמועה, ע"פ הפסוק שלפניו (שם כ) בו נאמר 'ותיקח מרים הנביאה וגו' את התוף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות', שלכאורה הוא מוקשה מדוע רק הנשים לקחו עמהם תופים ולא האנשים, אלא חזא שאלה בחברתה מיתרצא שהנשים הם שהוצרכו ליקח תופים לתופף בהם בעת שירתן כדי שלא ישמע קולן, ע"כ. אכן מצינו תשובה זו בהרבה ספרים קדומים, ראה כסף נבחר (תע"ב, פר' ויקהל), ראש הגבעה (תק"פ, עמ' מב עמוד ב), ותפארת יהונתן (ד"ה ותקח).

עוד כתב בעל השבט מוסר בספרו עה"ת חוט של חסד (ד"ה ותען) לתרץ בשם העולם, שאכן מרים לא אמרה זאת לנשים כי אם לאנשים, ולכן כתיב ותאמר 'להם' במ"ס, ולא כתיב ותאמר 'להן' בנו"ן, כוונת הכתוב הוא שענתה מרים לאנשים ותאמר, שירו אתם השירה לה' והנשים יהיו רק מחוללות, משום שהן אינן יכולות להרים קולן משום קול באשה ערוה, ע"כ.

השתתפות בנות המשפחה בשירת זמירות שבת

בשיעור זה נעסוק בשאלה מצויה בענין 'קול באשה ערוה' הנוגעת לזמירות בסעודות שבת. שכפי הנהוג, בסעודות שבת משוררים אבי המשפחה עם הבנים זמירות לכבוד שבת, אלא שלפעמים מצטרפות אף בנות המשפחה לשירה, האם יש בכך משום איסור.

יסוד השאלה מתבסס מדין קול באשה ערוה הנ"ל הנפסק בשו"ע (סי' עה סעי' ג) שיש לזהר מאמירת קריאת שמע בשעה שאשה מזמרת. וברמ"א הוסיף בזה"ל, ואפי' אשתו, ע"כ. עולה מדבריהם, דכשם דקיי"ל (שו"ע שם סעי' א) שטפח מגולה באשה במקום שדרכה להיות מכוסה גם אם היא אשתו או בתו הוי ערוה ואסור לומר כנגדו דבר שבקדושה, כמו כן הדין בדין קול באשה ערוה, שגם אם היא אשתו או בתו שבעצם מותר לו לשמוע שירתן, מ"מ מכיון שקול זמר שלהן הוא ערוה, אסור לומר דבר שבקדושה בעת שמזמרות, לפי"ז אין להם להצטרף לשיר זמירות שבת מאחר ובהם מזכירים דברים שבקדושה כגון פסוקי תהלים [- שיר המעלות, ומזמור לדוד], וכן אזכרות שמות ה'.

אכן כן לכאורה מבואר בעניינינו לאיסור בשו"ת באר שבע (תלמיד הלבוש והסמ"ע, קוני' באר מים חיים סי' ג), שכתב בתחילת דבריו להקדים שני הקדמות, הא' שדין 'קול באשה ערוה' אינו רק בשעת קריאת שמע דוקא, אלא בשעת אמירת כל דבר שבקדושה, הב' שדין זה אינו באשה נשואה דוקא כי אם גם בפנייה, ולאחר כל אריכות הדברים הסיק בזה"ל, לכן ראוי לכל אשה כשרה יראת ה' בין שהיא נשואה בין שהיא פנויה בתולה או אלמנה, שלא תשמע קול שיר בזמירות ולא בשום דבר בשום זמן שמייסב עמה איש שהיא ערוה עליו, רק שפתייה נעות וקולה לא ישמע כלל ועיקר, כי אף אם היא צנועה וחסודה ביותר וכוונתה רצויה לשמים, מכל מקום היא מצוה הבאה לידי עבירה חמורה וכו', עכ"ל. העתיקו להלכה בכנסת הגדולה (אהע"ז סי' כא הגה"ט סק"ד).

אך לאמיתו של דבר נראה שבשירת בנות המשפחה יש לדון להקל משום שני טעמים, א. מצד מה דקיי"ל תרי קלי לא משתמע, וא"כ מאחר והן אינן שרות לבדן אלא יחד עם אנשים, אפשר לומר שאין קולן נשמע כ"כ בכדי לאוסרו. וראה בזה בשו"ת שרידי אש (ח"א סי' עז אות ו - ז) שכתב שבבואו לברלין ראה בבתי החרדים מזמרים אנשים ונשים יחד זמירות קודש בשבת, והשתומם למראה זה המנהג שהוא לכאורה סותר במפורש לדין השו"ע הנ"ל קול באשה ערוה, אולם לאחר שדרש וחקר נאמר לו שהגאון הצדיק ר"ע הילדסהיימר והגרש"ר הירש התירו זה מטעם דתרי קלא לא משתמע. אבל הוסיף לכתוב שלא נחה דעתו בהיתר זה. עכ"ל. ואמת הוא שאין לסמוך על היתר זה לענין שירת נשים שאינן מבנות המשפחה, לפי שבדבר החביב תרי קלי משתמע שפיר, וכפי שנפסק בשו"ע (סי' תרצ סעי' ב) לענין קריאת המגילה בפורים, שאפי' עשרה יכולים לקרוא המגילה יחד ויוצאים השומעים מהם, לפי שמאחר וקריאה זו חביבה ביותר לא אמרינן דתרי קלי לא משתמע. וכן נפסק ברמ"א (סי' תקפח סעי' ג) לענין שמיעת שופר מתקיעת אדם אחד בשעה שגם אחר תוקע. ואף לעניינינו נאמר דמכיון שעריית נפשו של אדם מחמתדן (מכות כג.), הוי בכלל קול החביב וממילא אין להתיר משום תרי קלי. מהיו בבנות המשפחה שאין נפשו מחמתדן, שפיר ישוב לאיתנו הראשון היתר תרי קלי לא משתמע.

ב. הרמ"א (שם) הוסיף על דברי השו"ע הנ"ל בענין קול באשה ערוה, דקול הרגיל בו אינו ערוה. ע"כ. ביאר דברי הרמ"א יכולים להתפרש בשני אופנים, המשני"ב (שם ס"ק יח) בשם האחרונים כתב לפרשו, שרצונו לומר שאין כל קול אשה ערוה, אלא רק קול זמר שהוא אינו קול רגיל, אבל סתם דיבור שאדם רגיל בזה, אין בקולה משום ערוה, אף אם היא אשת איש, ע"כ. אולם העטרת צבי (סק"ו) כתב, דהרמ"א קאי להגביל את ריש דבריו שכתב 'ואפי' באשתו אסור', דמה שאסר קול זמר אפי' באשתו זהו דוקא

¹ עוד יש לומר לצרף להקל בכה"ג שהוא אינו יושב בטל בשעה שהוא שומע הקול אשה, אלא גם הוא עצמו עוסק בשירה, דבכה"ג לא אמרינן שאם חביב הוא לו משתמע תרי קלי, לפי מה שכתב השעה"צ (סי' תקפח ס"ק כא) בענין שמיעת שופר בעת שגם אחר תוקע בשופר, דכתב הרמ"א שיוצא ידי"ח לפי שקול השופר הוא חביב ולכן אף תרי קלי משתמע, ועל זה כתב השעה"צ להגביל ההיתר, וז"ל, ומכל מקום אם הוא בעצמו תוקע בחצוצרות ובשעה זו תקעו בשופר, אפילו כיון לצאת לא מוהני, דבדאי לא שמע היטב קול השופר ויחזור ויתקע, כן מתבאר מדברי התוס' סוטה לט': (ד"ה עד שיכלה), עכ"ל. תוס' שם קאי על הא דאיתא בגמ' שם שהכהנים לא יתחילו ברכת כהנים בטרם כלה אמן מפי הקהל, דאם יתחילו לברך לא ישמע הקהל הברכה דמכיון שבאותו זמן הם אומרים אמן תרי קלי לא משתמע, ועל זה הקשו, דהא ברכת כהנים מילתא דחביבא היא ונימא בה תרי קלי משתמע, ותירצו שמכיון שהם עצמם עונים אמן, לא יחבי דעתיהו לשמוע הברכה עי"ש. נמצאו למדים, שאף בקול החביב לא יחב דעתיה עליו באם הוא עוסק בקול, לפי"ז בדי"ד נמי נימא הכי דמכיון שהוא עצמו עוסק לומר הזמירות, לא יתן דעתו לשמוע אף קול החביב, ואמרינן בזה שפיר תרי קלי לא משתמע.

² בהמשך תשובתו שם התיר בדוחק לארגונים הפועלים בצרפת ששם הגיע מצבה הירוד של היהדות עד משבר ורוח בנות הדור שם ראו עלבון באיסור להשתתף בשירת הזמירות, לכן התיר להם בנימוקים שונים בשירת זמירות קודש דוקא, עי"ש.

³ אכן ביוסף אומץ בדין ליל שבת (סי' תרג) כתב להדיא לאסור שירת נשים גם אם הן שרות יחד עם אנשים, ואדרבא ראה בזה מכשול ופריצות גדולה יותר, וז"ל, יש למחות לנקיבות המשוררות אפילו זמירות, דקול באשה ערוה אפילו כשהיא משוררת לבדה, כל שכן כשזכרים שוררים עמהן דהוי פריצות כמו שאמרו חכמינו ז"ל. ושיריהם אין ערך לעונשן אפילו היכא דליכא זכר השומע. ומי שיש בידו למחות ואינו מוחה יחיה עונשו גדול מאוד והוי כאילו התיר עריות בישראל, וכל זה מוטל על האב"ד וגבאי קהל להשגיח על זה כדי להרחיק מן העונש הנ"ל, עכ"ל.

באינו רגיל בקולה, אך באם הוא רגיל בקולה אזי אפי' קול זמר שלה מותר מאחר ואינו מביאו לידי הרהור, ע"כ. וכן כתב בשו"ת אבן ישראל (ח"ט סי' סג בהערות על השו"ע סי' עה) בהגבית הרמ"א, ועפ"י הסיק להקל בשירת בנות המשפחה הרגילות לומר מקטנותן שבני המשפחה רגילים בקולן.

שוב מצאתי כן כתוב בלקט הקמח (סי' עה ס"ק כז), ששמע בימי נעוריו מספרים דבאונגארין באויבערלענד (- בהונגריה בארץ עילית), היו נוהגין שמזמרין זמירות שבת כל בני הבית האשה והבנות, וגם בזמנו בני מדינת אשכנז הולנד לא חששו לאסור, וגם החרדים נהגו כן, אף שאסור אפי' מפנייה כשהיא נדה לשמוע קול זמרה, מ"מ ברגיל מותר הרמ"א בסעי' ג, ועם בני ביתו הוא רגיל בקולם, עכ"ד. עוד שמעתי מהגר"ח שיינברג שאף אם פירוש דברי הרמ"א כדברי המשנה ברורה הנ"ל, מ"מ לענין עצם הדין מסתבר לומר שהוא הדין להקל בקול זמר של אשתו הרגיל בו, שכיון שאי"ז מביאו לידי הרהור מותר, ולכן היקל בזמירות שבת. אכן במראה כהן (רובין, פ"ה הע' צט) כתב לענין שירת אשתו נדה בעת זמירות שבת, ששמע מכמה גדולי הוראה שהמנהג להקל בזה. אמנם מלקט הקמח מביאר שזהו רק אם כבר נתרגל בקולה מקודם שלא בשעת אמירת דברים שבקדושה, משא"כ אם אינו רגיל בקולה כגון תיכף לאחר הנישואין, שאין לה לומר עמו זמירות שבת, [וכן באשתו נדה רק אם רגיל בימי טהרתה].

כאמור, אפשר לסמוך על שני טעמים אלו להקל, ואין בהיתר זה משום סתירה לדברי הבאר שבע הנ"ל שפסק לאסור שירתן בזמירות, מאחר והוא לא דיבר משירת בנות המשפחה. ועוד יש לנטות כאן להקל מאחר והנידון בזה אינו מדינא, וכפי שמוכח מלשון השו"ע בנידוניו (סעי' ג), שנקט לשון זהירות גרידא, יש לזהר משמיעת קול זמר אשה בשעת קרי"ש, בשונה ממטבע לשון של איסור אותו נקט בשאר הסעיפים לגבי קריאת שמע כנגד טפח מגולה (סעי' א), כנגד שער אשה (סעי' ב), כנגד הערה (סעי' ד), וכנגד ערה בעששית (סעי' ה), בהם כתב ד'אסור' לקרות כנגד כל אלו. והסיבה לכך שהשו"ע לא נקט מדינא הלכה זו, שלכאורה מקורה מפורש בגמ' (ברכות כד.) דהכי איתא, אמר שמואל קול באשה ערוה שנא' (שיר השירים ב, יד) כי קולך ערב ומראך נאווה, ע"כ. דבר זה יתבאר ע"פ המבואר בב"י, שהרי"ף (ברכות פ"ג) והרמב"ם (הל' קרי"ש פ"ג הל' טז) השמיטו הלכה זו בהל' קרי"ש כשמנו את הדברים שאסור לקרות קרי"ש כנגדם, וכתב הב"י לבאר שיטתם ע"פ דברי הרא"ש (ברכות פ"ג סי' לו) שכתב דמה שאיתא בגמ' קול באשה ערוה פירושו לשמוע, ולא לענין קריאת שמע, ע"כ. והסיק הב"י בזה"ל, ולענין הלכה נראה, דנקטין כדברי הרמב"ם, ומיהו טוב לזהר לכתחלה ממראית שער ומשמיעת קול זמר אשה בשעת קרי"ש, ע"כ. הרי שמדינא נקט שאין בשמיעת קולה משום ערוה כדי ליאסר לקרוא קרי"ש באותו שעה, ורק לכתחלה טוב לזהר בזה, וכדבריו בב"י פסק בשו"ע.

עוד יש טעם לסמוך להקל על ההיתרים הנ"ל, מאחר וקול באשה ערוה איסורו הוא רק מדברנן ולא מדאורייתא, וכפי שכתב המשגיב (סי' יז) לנקוט בזה את החיי אדם (כלל ד סעי' ו) שהיקל בנמצא בדרך בין העכו"ם, או בעיר שאי"א לו למחות והוא אנוס, שמותר לו לקרות ולברך, מאחר ולא מצינו דמיקרי ערוה מדאורייתא, ואם לא כן כיון שאנו שרויין בין העכו"ם נתבטל מתורה ותפלה ועל זה נאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך, ע"כ. הרי שהיקל לצרף זה שלא מצינו לקול באשה ערוה שתהיה איסורו מדאורייתא כי אם מדברנן.

בטורם אכלה לדבר, אבאר מדוע לא הבאתי כאן מה שרגילים בהרבה מספרי זמנינו להביא בשם שלושה מגדולי פוסקי זמנינו. א. מה שכתב בהליכות שלמה (תפילה, פ"כ סעי' יא) מהגר"ש אויערבאך שדעתו היא שמעיקר הדין מותר לומר זמירות שבת כשמזמרות עמו קרובותיו כגון אמו, אשתו טהורה, ואחותו אפי' היא נשואה. עוד כתב (שם הע' כא), דהיתר זה הוא גם בשירת פסוקי אשת חיל בזמירות, ובטעם ההיתר כתב מאחר ואמירתם היא בדרך זמרה ושבח ולא כדרך אמירת שאר דברים שבקדושה הנאמרים בדרך לימוד, ע"כ.

לכאורה טעם היתר זה מחודש הוא עד למאוד, דהיכן מצינו חילוק בדברי קדושה אם אומרים בדרך כזו או בדרך אחרת, הרי קדושתם לעולם עומדת ואי"כ בכל אופן שהוא יש לאסור אמירתם כנגד ערוה. וכן מוכח מדברי הבאר שבע הנ"ל שכתב לדמות זמירות שבת לכל שאר דברים שבקדושה, וכן הוא במקור חיים (סי' עה אות א סוד"ה השואל"ט).

ב. הרבה מספרי הזמן מביאים את תשובתו של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל הנדפס ברבבות אפרים (גרינבלט, ח"ב סי' קכב) בשמו של השואל, שהשיב לו הגר"מ להתיר לאשתו לשיר עמו זמירות שבת כשיש בבית ילדים אבל אם הם גדולים אסור, עכ"ד. כדי לברר אמיתות הוראתו של הגר"מ לאסור, התקשרתי להשואל עצמו, לברר בדיוק את שאלתו ואת תשובת ר' משה, ונוכחתי לידע שפני הדברים לא היו כפי שהוצגו, השואל אמר, ששאל שמאחר שהוא עוסק בקירוב בעלי תשובה, מביאים אצלו לשבתות לסעוד על שולחן, והוא רוצה שירגישו טעמים של ניגוני שבת, ובאם הוא שר לבד אין בזה מספיק שמחה, לכך ביקש מר' משה לידע אם מותרת אשתו לסייע בעדו בשירתו [באותו זמן עדיין לא נולדו לו ילדים], ועל זה השיב לו לאסור לה לשיר עמו בפני אנשים זרים. וכמובן אין זה שייך לעניינו דלא באנו להתיר כזאת אלא שירת בנות המשפחה בלבד.

ג. עוד מביאים מהנהגות בית בריסק. בשו"ת באר שרים (ח"א סי' ל אות ד) כתב הרב השואל שבבית הגר"י מבריסק נהגו שבנות המשפחה מצטרפות לומר שירי שבת, ע"כ. וז"כ בבירור הלכה (ח"ה סי' עה) ששמע בשם בני ביתו של הגר"י ממדי שבת בשבת גם הבנות היו שרות זמירות שבת, ומרן לא הקפיד רק שהחלונות יהיו סגורים שלא ישמע קולן לחוץ, ע"כ. בעקבות שמעונו הללו שלחתי מיוחד לבנו הגאון ר' מאיר סולבייזיק לשאול אם אכן כך היתה ההנהגה בבית אביו, והשיב שלא היו דברים מעולם, וכל הנאמר הוא שקר. לאחר זמן סיפרתי מעשה זה בשיעור, והעיר אחד מהמשתתפים, שיתכן שמכיון שר' מאיר הוא הקטן שבבנים אפשר שבזמנו כבר הנהגה זו אבל בשנים מוקדמות יותר נהגו בבית הגר"י שהבנות שרות, בעקבות הערתו התקשרתי לאשר ר' מיכל פיינשטיין זצ"ל ושאלתי אותה על ההנהגה בעודה בבית אביה בנעוריה, והשיבה בשפת האידיש ימין האט נישט געמאכט קניין גרויסע עסק פון דעם, אפשר האט מען אביסל אונטער געזינגען? [לא עשו מכך עסק גדול (כלומר שלא שרו בקול שהוצרכו לסגור החלונות וכיוצא בזה), אולי מעט סייעו בשירה]. הרי לנו שאי"א לסמוך כ"כ על שמעונו להיתר ולאסור.

אכן יש להציג כאן משי"כ בתשובות והנהגות להביא עדות נאמנה מבית מרנא החת"ס, מהגאון ר' בצלאל שטערן שסיפר ששמע מביתו של החת"ס מרת שמחה (אשת הגאון ר' משה טוביה להמן) שכידוע האריכה ימים, והיא סיפרה שלאחר פטירת אביה, השתתפה בעריכת ליל הסדר בבית אחיה ה'כתב סופר', והצטרפה לשירות ותשבחות, והכת"ס העיר לה על כך, והיא השיבה לו בתמימה הלא בבית אבא שרנו ולא שמענו ממנו ערער על כך, עכ"ד.

למעשה, א. אסור לומר דבר שבקדושה בעת שמיעת קול זמר מאשה. **ב.** מותר לומר דבר שבקדושה בעת שמיעת קול דיבור רגיל, אפי' אם המדברת אינה ממשפתו. **ג.** אסור לאשה זרה שאינה מנבונה המשפחה להצטרף לשיר עם האנשים זמירות שבת, בין אם היא נשואה ובין אם היא פנויה. **ד.** אמנם, בנות המשפחה דהיינו אשתו ובנותיו, מותרות מדינא להצטרף לשיר זמירות שבת עם בני המשפחה אם הם רגילים בקול זמר שלהן.

ליזהר בזה ולא מדינא. אולם האילה רבה (סק"ה) נקט בדעת רמ"א לאסור מדינא, וכן נראה מהשו"ע"ר (סעי' ו).

^א וז"ל בערך לחם מההירק"ש (סי' ר"ז סעי' ד) קול ומראה וריח אסור מדברנן כדי שלא יקרו בו יותר מדאי כדי ליהנות, עכ"ל.
^ב ראיתי לחכם אחד שכתב להביא מקור וסמך לדבריו ממה שכתב השו"ע (סי' מו סעי' ט), להביא שני ראיות לתורה קריאת פסוקים בדרך תחנונים קודם ברכת התורה, לשיטת ראשונה אין לקרות ולשיטה שניה מותר לקרות קודם ברכה"ת, והסיק שכיון לחוש לשיטת ראשונה. לעומת הרמ"א כתב שמצד עיקר הדין המנהג היה באשכנז כשיטת אחרונה להקל בזה [ואע"פ שאי"כ כתב רמ"א שמנהג העולם עתה להחמיר בזה ואין לשנות, וכפי שביאר המשגיב (שם ס"ק כח) דעתו, מ"מ מעיקר הדין סבירא ליה להקל]. ע"כ. ומועתה נוכל ללמוד מהתם להכא יסוד זה, שאין לעצם הדברי תורה גדר תורה אם אמירתם אינה נאמרת בדרך לימוד אלא בדרך אחרת, עכ"ד. אך גם דימוי זה אינו עולה יפה, שהרי ההיתר שם לומר תחנונים קודם ברכה"ת אינו אלא משום שיש סבא לומר שחז"ל לא תיקנו ברכת התורה אלא כשלומדים תורה ולא כשמתפללים בדברי תורה, ולכן רק אמירת דברי תורה בדרך לימוד מחייבת ברכה"ת ולא אמירתה בדרך תפלה ותחנונים, אך עצם קדושת הדברי תורה שלא יותר לאומרים כנגד דבר שבערה, לענין זה מאי שנא אם הוא בדרך לימוד או בדרך תפילה ושירה, קדושתה במקומה עומדת.

^ד כדבריהם נראה מספר דברי חמודות (ברכות פ"ג ס"ק קיז) לבעל התו"ש ומעורר השלחן (סי' עה סעי' ח). אין זה מפורש בדבריהם, אלא שכן עולה ברור ממה שכתבו להתיר בשעת קרי"ש שמיעת קול דיבור [אפי' באשה זרה], ובנוסף התירו קול הרגיל בה. משמע שקול הרגיל הוא יותר מסתם דיבור, ולכאורה היינו קול זמר, שגם אותו התירו כל שהוא רגיל בו [בהיתר, דהיינו בבנות המשפחה דוקא]. אולם ראה בלבושה של תורה (סי' עה אות ז) שסבר שיש לדחות הראיה מדברי הגר"ח השלחן, עיי"ש.

^ה שו"ר בנחלת צבי (סק"ה) שדקדק מלשון השו"ע שלא בא לאסור מצד הדין כי אם זהירות לכתחלה, אלא שסיים דבריו בהערה על הרמ"א שסתם כאן להשו"ע, הגם שבדרכי"מ (סק"ה) לא הסכים עמו וכתב לחלוק עליו שיש לאסור מדינא מאחר ורבים סוברים כן עיי"ש, ע"כ.

^ו כלומר, שאסור לשמוע קולה, אך אין בזה משום ערוה כטפח מגולה וכיוצא בזה אסור לקרוא קרי"ש ולומר דברים שבקדושה כנגדה.

^ז לכאורה יש לזון בזה מהי דעת הרמ"א, האם דעתו היא גם כהרב ב"י שמצד הדין מותר לקרוא קרי"ש בעת שאשה מזמרת, או שמא חלוק עליו בזה, דהנה בדרכי"מ (שם סק"ה) כתב להשיג על מסקנת הב"י להקל, וז"ל, ולי נראה דאף בלא זהירות, יש לחוש משום איסורא מאחר דרבים אוסרים, עכ"ל. הרי שדעתו לנקוט לחוש מדינא לרבים האוסרים. אולם הפמ"ג (א"א סק"ו) והכה"ח (סי' כה) כתבו, דמכך שהרמ"א בחיבורו על השו"ע לא הגיה דבר לשנות ממש"כ השו"ע, נראה מכך שחזר בו ממש"כ בדרכי"מ ולמעשה דעתו מסכמת לדעת השו"ע שרק לכתחלה יש

גיליון מס' 591 פרשת בא
תשפ"ה שנה שלוש עשרה

מדור זה נכתב לעילוי נשמת
אבי מורי הרב ברוך מאיר ב"ר
יעקב ישעיהו ויסברג זצ"ל
ואמי מורתי מרת רבקה בת רבי פסח
יעקב אונגל זצ"ל תנצב"ה

דברי שי"ח

ממזן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי זצוק"ל

אבעלי אסופות – כיבוד אב ואם (ב')

בקביעות רק תפילה אחת.

לישב על כסא אביו אחר מותו

אחרי פטירת מרן בעל הקהילות יעקב זצ"ל ישב רבינו על מקומו הקבוע ועל כסאו ואמר דאחר יתתו זה כבודו שיושב על מקומו כמו שמצינו במלכים א' (פ"א י"ב) ושלמה ישב על כסא דוד אביו, (אלא ד"א של הלכה פס"ט ס"ד) וכתב רבינו בטעמא דקרא (מלכים שם) מכאן ראייה למש"כ בתוספות ר"י הזקן בקידושין (לא ב') דמסתברא דהא דתניא התם איזהו מורא לא ולא סותר את ורק לגבי עומד במקומו ולא יושב במקומו דבריו ולא מכריעו דזהו דוקא בחייו, ורק לגבי אומר דבר שמועה מפיו אמרו (שם) דמכבדו במוותו עיי"ש, ואדברא לפעמים יש שזהו כבוד במוותו להאב, כשהבן ממלא את מקומו כדכתיב (תהלים פמ"ה י"ז) תחת אבותיך יהיו בניך.

ובס' דרך שיחה (עמוד רפ"ב) מובא בימי השבעה על אביו ישב רבינו על מקומו של אביו משום כיבוד אב, כשאחד הנוכחים בניחום האבלים ראה שרבינו יושב על מקום אביו לחשבירו בתמיהה הלא הדין הוא שמכבדו בחייו ומכבדו במוותו, רבינו שמע את הלחישה, והגיב מיד, בקריאת הפסוק ושלמה ישב על כסא דוד אביו (מלכים א' ב' יב) וראייה משם שזה כבוד האב כשבנו יושב על מקומו לאחר מיתתו, ואמר ג"כ את מה שנאמר בתהילים (מ"ה י"ז) תחת אבותיך יהיו בניך, שזה כבוד האב שבנו ממלא את מקומו אחריו.

רב וראש ישיבה לישב על כסא אביו

ספרו כי תלמיד חכם נכנס לנחם את רבנו בעת שישב על אביו וראה שיושב על מקום אביו ואמר בשקט הרי מכבדו בחייו ומכבדו במוותו ורבנו שמע זאת ומיד הגיב וישב שלמה על כסא דוד אביו, ואמר רבינו, נכון, זו ראייה משם שזה כבוד האב, ונשאל, האם זה רק בימי השבעה או גם בבית הכנסת כגון בן רב אבן ראש ישיבה שישב במקום אביו, והשיב, גם שם זה כבוד אב, (כל משאלותיך עמוד תקכ"ז).

בראיית רבינו שכבוד האב שאחר מותו ישב על כסאו

נשאל רבינו זצ"ל, שמעתי פעם שנשאל כת"ר אם מותר לישב על כסאו של האב אחר פטירתו והשיב שכתוב במ"א (ב' י"ב) ושלמה ישב על כסא דוד אביו ע"כ, ואם נכונה השמועה איני מבין הראייה להתיר, דלכאורה כמו שפירש"י בפ' מקץ (פמ"א מ' ד"ה כסא) שהוא לשון שם המלוכה כמו ויגדל את כסאו מכסא אדוני המלך (מ"א א' י"ז) כך אפשר לפרש שישב שלמה על מלכות דוד אביו, והשיב רבינו, אין מקרא יוצא מיד פשוטו (וישב ידו פ' יחי אות נ"ב, ואמר לבנו דכסא מורה על חשיבות וביט הכסא הוא לשון סג נהור כמו שאומרים בית הכבוד, ועי' בדברי חמודות מסכת ברכות פ"ט סימן ל"ח דתנן נמי במס' תמיד פ"א מ"א בית כסא של כבוד היה שם, וזה היה כבודו שמוצאו נעול ידוע שיש שם אדם ע"ש, שלכך היה נקרא בית הכבוד שלא היו מספרים שם וגם מי שהוא שם נועלו בעדו, ועי' ערוה"ש ס' פ"ג ס"ה דבית הכסא שהיה בו דלת היה נקרא בית הכסא של כבוד דתנן במשנה דריש תמיד שכן היה בבית המקדש, בית הכסא של כבוד וזה היה כבודו מוצאו נעול ידוע שיש שם אדם, פתוח בידוע שאין שם אדם ע"ש, ולכן יש אצילנו שקורין לבית הכסא בית הכבוד מפני שיש שם דלת ע"כ), והעיר שם עדיין צ"ע כי להדיא אמר דוד אביו (מ"א ל"א ל') כי שלמה בנך ימלוך אחרי והוא ישב על כסאי תחתיו וגם שם אין המקרא יוצא מיד פשוטו, וא"כ שאני שלמה שציווה אביו בכך ואין ראייה להתיר למי שלא הרשהו אביו על כך, ועי' מש"כ ליישב בזה בשפתים ישק (שם).

מכבדו בחייו ובמוותו בכתיבה

בתוך שנה לפטירת הוריו היה רבינו זצ"ל אומר וכותב הריני כפרת משכבו, ואחרי השנה כותב על אביו ורבו ז"ל או זללה"ה ועל אמו ע"ה, ועי' בטעמא דקרא בהנהגות החזו"א שכתב שמעתי מא"מ ע"ה והכ"מ ועי' בחיבורו על פרק שירה שכותב שם ואמר הכ"מ זצ"ל ואמר שכן המנהג לכתוב שניהם (ועי' שר"ע יו"ד סי' ר"מ ס"ט ובס"ר רמ"ב ס"ח) ואמר רבינו זצ"ל כי בשנה הראשונה להסתלקות אביו סיים את לימוד הירושלמי ברבים עם ביאור ומזה הו"ל במשך הזמן את הירושלמי עם ביאורים, (אלא ד"א של הלכה פס"ט ס"ג).

לא ישב במקומו אם הוא גם בכסאו

נשאל רבינו זצ"ל בהא דק"ל (יו"ד סי' ר"מ ס"ב) דמכלל מורא אב הוא שלא ישב במקומו של אביו, אם הוא כולל איסור ישיבה על כסא המיוחד לאבא גם כשאינו במקום הקבוע לאב, כגון שמקום ישיבת האב בראש השולחן וכעת הכסא במקום אחר, והשיב דגם במצב זה יש איסור לא ישב במקומו. (מחשבת עם כיאו"א סי' ל' עמוד תס"א וכ"כ בספר אהל יעקב סימן ר"מ ס"ה בהערות וציונים ס"ק כ"ו, והוא בכלל רק הכסא אגדל ממך עי' רש"י פ' מקץ פמ"א מ', ועי' סנהדרין כ"ב א' במלך דאין יושבין על כסאו ועי' פדר"א פ"ט ללמדך שאביו של אדם כמלכו, ועי' בשפתים ישק סי' ט"ז ס"א שכן דעת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל וכ"כ בשמו בס' מורא הורים פ"ב סי"ט וכן עי' שבט הלוי ח"ח סי' קס"ח, ועי' ג"א אודך ענפי משה ל"ה סי' כ"ז דדעת רבינו דהוא מדת חסידות).

מקור דין זה שלא לישב על כסא המיוחד לאביו

ונשאל רבינו זצ"ל, שלא מצאנו בפוסקים ז"ל כלל ד"ז שאין לישב על כסא המיוחד לאביו ואפילו בחייו, ובגמרא שם איתא רק לא עומד במקומו ולא יושב במקומו, וכ"ה גם ברמב"ם הלכות ממרים (פ"ה ה"ב) ובטו"ש"ע (יו"ד סימן רמ"ב), ובירושלמי פאה (פ"א ה"א) אמר ר' חזקיה דמה בן נתינה גוי אשקלוני היה ואבן שישב אביו עליה לא ישב עליה מימיו, אך לכא' א"ז מקור מספיק דהן אמת דאיתא שם בירושלמי שאלו את ר"א עד היכן כאו"א אמר להם, לכו ושאלו את דמה בן נתינה, ובבבלי בקידושין (ל"א א') בעו מיניה מרב עולא עד היכן כאו"א אמר להם צאו וראו מה עשה וכו' ודמא בן נתינה שמו, אך עכ"פ ד"ז שלא ישב על אבן שישב עליה אביו ברור שא"ז מעיקר הדין, דבפשוטו משמע שאפילו אם אביו ישב עליה רק באקראי שוב לא ישב עליה, וזה אינו, דאפילו לגבי אינו עומד ואינו יושב במקומו כתבו הפוסקים ז"ל דזהו רק במקום המיוחד לאביו ולא מקומו באקראי, וכדמשמע בפרש"י בקידושין (שם ד"ה לא עומד), והשיב רבינו, לא משמע כלל, (הא שמע י"ב עמוד ק"פ, וביאר כונת רבינו, דלא משמע כלל דכונת הירושלמי היא שלא ישב על אבן שאביו ישב עליה רק פ"א באקראי דשפיר יל"פ בכונת הירושלמי דמא בן נתינה לא ישב על אבן שאביו היה יושב עליה בקביעות ולפי"ז שפיר יש ללמוד מהירושלמי דעכ"פ בחייו אביו אין לישב על כסא שמייוחד לאביו ועדיין צל"ע מדוע לא כתבו הפוסקים ז"ל ד"ז).

לישב במקום אביו בכסא שאינו של אביו

נשאל רבינו לאידך גיסא אם שרי לישב במקום המיוחד לאביו בכסא אחר שאינו מיועד לאב, והשיב דגם בכה"ג הוא בכלל האיסור שלא לישב במקומו, והוא בכלל מורא אב, (מחשבת עם כיאו"א סי' ל' עמוד תס"א, ועי' רש"י קידושין ל"א ב' דלא יעמוד במקומו היינו מקום המיוחד לאביו לעמוד שם בסוד זקנים ועי' בב"י יו"ד ר"מ ס"ב שגמרא שמועה עצמו לאביו ולא ישב במקומו היינו מקום המיוחד לו בביתו, והביא מרבנו ירוחם דה"ה במקום הקבוע לו בביהכנ"ס ובגליון שיח אמונה ג' בהלכות שיח אות ג' כ' בשם רבינו זצ"ל דהיינו אפי' מתפלל שם אביו

ניתן לתורם גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה - 1586

קהילות 073-2757000 שלוחה - 4310

עורך: יצחק גולדשטון

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✉ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק ☎ 053-3145900

שְׁנַיִם קְדָמוֹנִיּוֹת עַל גְּדוּלֵי הַדּוּרוֹת פֶּרֶק 131

עובדות חדשות ונדירות מפי רבינו מרן זצוק"ל!

מדור שנים קדמוניות - לשבועות הבאים בעזה"י

גיס רבינו הג"ר אברהם אלישיב זצ"ל (כה שבט תשע"ד) | הגאון רבי חנוך ברמ"ש ברמן זצ"ל

הגאון רבי אפרים בורדאינסקי זצ"ל (כ"ו שבט תש"נ)

נשמח לקבל מקוראינו הנאמנים מסמכים, תמונות, עובדות ומעשיות הקשורים להנ"ל

הגה"צ רבי משה טיקוצנסקי זצ"ל משגיח דישיבת סלבודקא (כ"ד טבת תשמ"ח)

רבי יצחק זילברשטין שליט"א (לבנו הג"ר אריה), בדרך פגשונו בהגה"צ רבי משה טייקוונסקי זצ"ל, משגיח דיישיבת סלבודקא, שגם הוא חזר מאותו השמחה. הוא בירך את רבינו לשלום ולאחר מכן אמר:

יש לי שאלה ברמב"ם שאני מתקשה בה, בהלכות מילה (טוף פ"א) הוא פוסק, אין מלין אלא וּלד שאין בו שום חולי, שסכנת נפשות דוחה את הכל ואפשר למול. לאחר זמן ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם עכ"ל.

ותומתו, וכי צריך הלכה מיוחדת וטעם מיוחד במילה כדי להגיד שפקוח נפש דוחה ככל התורה, והלא כל אחד יודע שכך הדין בכל נושא ומצוה, ומה חידש כאן בכלל? ענה לו רבינו מיד:

בכל קיום ברית מילה לתינוק בין שמונת ימים, יש קצת סכנה, ובכל זאת מלים! אם כן אפשר לחשוב שבמצות מילה לא קיים הכלל של פיקוח נפש דוחה הכל, ולזה מחדש הרמב"ם שאם זה ולד עם חולי שאז זה סכנת נפשות, אין מלים! והוצרך לומר הטעם, מפני שאפשר למול לאחר זמן, בלאו הכי לא גרע מכל מילה שיש בה קצת סכנה, ואפילו הכי מלין אותו לשמונת ימים, ושם הגה"צ רבי משה זצ"ל והודה לו על התשובה.

ועל פי זה ביאר רבינו את הגמרא (גיטין נ"ז ב') כִּי עֲלֶיךָ הִרְגָנוּ כָּל הַיּוֹם (תהלים
כשיש חשש סכנה אין מלים, אלא שבכל מילה יש קצת סכנה ולא נמנעים מלקיים
את המצוה בגלל זה (ספר שבענו מטובך).

שונא מתנות בספק מצוה

סיפרו לרבינו: פעם הגיע תלמיד ירושלמי, ביום שושן פורים של בני ברק, על המשגיח רבי משה ובידו משלוח מנות. והמשגיח סרב לקבל מאחר שאצלו זה לא פורים.

שאל אותו התלמיד, הרי אצלי זה כן פורים.

והשיב לו המשגיח שמכיון שאצלו לא פורים זו מתנה ונאמר שונא מתנות יחיה'.
והורבינו העיר על דבריו, שמכיון שבבני ברק אנו נוהגים לחשוש שהיא ספק מוקף
כחומה, ואם כן במקום ספק שכזה לא שייך לומר 'שונא מתנות' כי הלא זה ספק
במצות מתנות לאבינוים. אבל במקום שזה שושן פורים ולא ספק פורים, אכן הוא
צודק זו מתנה בעלמא.

ביקש בעדינות שיספיד

סיפר הרמ"ז שליט"א (ספר 'הסטייפלר' עמוד רע"ג) שפעם הגיע המשיגה לסלבודקא וצ"ל לפני הסטייפלר, וביקש, בעדינות רבה מאוד, ואף הקדים ואמר אם לא קשה וכו', שיאות הסטייפלר להספיד את מרן הגאון רבי יחזקאל אברמסקי וצ"ל, במסגרת הספד שעמדו לערוך עליו בהיכל ישיבת סלבודקא בבני ברק. הסטייפלר השיב לו בהתנצלות, שמעולם לא הורגל בדרשות והספדים ולא יוכל למלא את בקשתו.

ואמנם למרבה הפלא, בהגיע היום המיועד, הופיע הסטיילר בישיבה, ובא להשתתף במעמד ההספד, למרות שהיה כבד שמיעה ולא האזין להספדים כל וכלל, ורק ביקש להראות כי גדול כבודו של בעל ה'חזון יחזקאל', בעיניו.

ובעת פטירתו של הסטייפלר, כאשר הוציאו את גופו הטהור מביתו, עמד המשיג רבי משה זצ"ל בקול בוכים ואמר שיר המעלות ממעמקים, פסוק בפסוק, כאשר כל הקהל אומר אחריו ברגש גדול את הפסוקים.

במרכז התמונה משמחת נישואי בן
רבינו,
ים רבי משה טיקוצנסקי ורבי יעקב
משה קורלנסקי זצ"ל

הגאון הגדול רבי משה עקיבא טייקוֹצ'נסקי זצ"ל נולד בשנת תר"ט. בבחורות עלה ללמד בארץ ישראל, שם למד ביישיבת כנסת ישראל בחברון, וכך דבק והיה מקורב למרן ה'סבא מסלבודקא', בשלב מסוים נסע ליישיבת סלבודקא בליטא, שם למד תורה מפי מרן הגאון רבי אייזק שר, שבהמשך הימים אף הציע לו כשידוך את אחותו,

בנין ישיבת סלבודקא בשנותיה הראשונות

קשריו עם רבינו

הנה רבינו הכיר את הגה"צ רבי משה זצ"ל עוד מילדותו, כאשר רבי משה היה מגיע אל מרן החזון איש. ובשנים שאחרי כן היה לו כמה פעמים קשר איתו בסיבות שונות.

על פי המסופר, כאשר הוצע מרן הגר"י זילברשטיין לחתן בבית מרן הגר"י ש

אלישיב, הוא שלח את חתנו הגדול - רבינו, שיברר אודותיו אצל רבני ישיבת סלבדקא, שם למד הבחור, וכמו כן שהוא יבחן אותו ויעמוד על טיבו.

ואכן רבינו עשה את השליחות, והשידוך קם והיה לתפארת בישראל.

גם בשנים היותר מאוחרות, כאשר למד בן רבינו הגרא"ש שליט"א בישיבת סלבודקא, עמד רבינו בקשר עם רבני הישיבה, וכמו כן כאשר לקח רבינו את חתנו הגאון רבי יהושע צביון שליט"א - גם הוא מתלמידי הישיבה, עמד רבינו בידידות של קשר עם הגה"צ רבי משה זצ"ל (מפי השמועה).

רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

התמדת הקריאה

דבי משה מצידו הפליג כמה פעמים בשבחו של רבינו.

בספר מעשה איש חלק ו' עמוד ל"ו מובאת העדות הבאה:

כאשר לימד הגה"צ רבי משה טיקוצ'נסקי זצ"ל, משגיח דיישיבת סלבודקא, בשיעורו את המשנה במסכת אבות, פרק ג' משנה ה', כל המקבל עליו עול תורה וכו', הביא את דברי הרמב"ם שם, דהיינו "התמדת הקריאה".

והפסיק רבי משה וסיפר לתלמידיו: שפעם בחג הסוכות נכנס למרן החזן איש,

ונשאר עליו (על רבי משה)
הרושם שזה נקרא עול תורה
"התמדת הקריאה".

תמונה היסטורית שצולמה בנישואי

חתן רבינו הגר"ש שטינמן:

במרכז התמונה רבי משה טיקוצנסקי (מימין) עם רבנו.

בדין פיקוח נפש במצות מילה

סיפר חתן רבינו, הגר"ש ששטינמן שליט"א:

לפני כחמישים שנה התלוויתי למורי חמי בשבת, בדרכו לברית מילה שערך הגאון

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

697

משיחות רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זללה"ה • בא תשפ"ה

שבשמים חושבים עליו ודנים אותו בכל רגע, כמו שמצינו בגמרא (ר"ה טז, א) שאדם נידון בכל יום, והדין שדנים אותו הוא לימוד וחינוך בשבילו, כמו שידוע שכל דיני שמים אינם עונש ונקמה על העבר, אלא לימוד לאדם להיטיב דרכיו ולתקן את מעשיו.

וכל מה שנותנים לאדם מן השמים צער וקשיים, או שנותנים לו דברים טובים, המטרה היא שישתמש בדברים האלה: אם יש לו צער צריך לחפש מידה כנגד מידה מהו החטא שיש לו ולתקנו, ואם יש לו דברים טובים הרי הוא חייב להודות להקב"ה עליהם, ולהרגיש "מה אשיב להשם כל תגמולוהי עלי".

ובאמת אם אדם יעשה חשבונות האם מגיע לו משהו, הרי כבר מגיל בר מצוה נתחייב בתרי"ג מצוות, ותלמוד תורה כנגד כולם, וכי הוא ניצל את כל הזמן בשלמות בלי ביטול תורה! – ואם יש ביטול תורה, וכי מגיע לו משהו, הרי הוא לא עושה את רצון השם.

האדם הוא עבד השם, והוא פירוש שם אדנות, שהקב"ה אדון הכל ואנחנו כולנו עבדיו, והעבד חייב לעבוד את האדון בכל יכולתו, ואם אינו עובד כמה שהוא יכול לא מגיע לו כלום, ואפילו מזונות לא מגיע לו, אם אינו רוצה לעבוד – שילך ויחזור על הפתחים להשיג מזונותיו, ולא מגיע לו כלום מהאדון. וכשמתבוננים בזה כמה שהקב"ה מיטיב עם האדם למרות שלא מגיע לו, ממילא ההרגשה היא "מה אשיב להשם".

כשחיים כך עם אמונה, כל החיים הם אחרים לגמרי!

פרנסה או עבודה?

בענין המובא בסמוך על ההשתדלות לפרנסה, סה רבינו:

סיפר לי אדם שעלה לארץ אחרי המלחמה, והוא היה בעל משפחה עם ילדים קטנים, ועבד בכל יום שעות רבות במספרה להביא פרנסה לביתו, עד שהתחיל לחשוב למה צריך להתאמץ כל כך, הרי הפרנסה מן השמים, וגם בהשתדלות מועטת יקבל מה שנגזר עליו, והלך למרן החזון איש וביקש ברכה על פרנסה, וברכו החזון איש שיהיה לו פרנסה, ואכן הוא הפחית משעות העבודה, ועשה לו סדר יום מסודר עם זמנים קבועים לתפילה וכו', ועדיין הייתה פרנסתו מצויה ברווח.

והוסיף וסיפר שהיה עוד אדם אחר, סייד במקצועו, שהגיע איתו לארץ, ולא מצא עבודה, והלך למרן החזון איש וביקש ברכה על עבודה, וברכו החזון איש שיהיה לו עבודה, ובאותה נתיקמה הברכה והוא מצא עבודה, אבל היה צריך לעבוד הרבה, והיה טרוד כל זמנו בעבודה. מובקר ועד ערב, מפני שביקש ברכה על 'עבודה' ולא על 'פרנסה'. אבל הראשון ידע כי הפרנסה מן השמים, וממילא לא צריך לעבוד הרבה, אלא בהשתדלות מועטת יכול לקבל את מה שנגזר עליו.

~ ~ ~

וכן תמיד כשבאו לרבינו לבקש ברכה להצליח בעבודה וכו', היה מתקן ומברך "פרנסה" טובה. להלן שתי דוגמאות:

נכנס אחד וביקש ברכה לאשתו לקביעות בעבודה, באומרו כי היא משמשת כיום כממלאת מקום, ובימים אלו מחליטים לגבי המשך עבודתה האם תקבל קביעות, וביקש ברכה על זה.

והשיב רבינו: העיקר פרנסה טובה, זה העיקר, פרנסה טובה.

וניסה שוב השואל לבקש לגבי קביעות, והזכיר רבינו והבהיר: העיקר זה פרנסה טובה, ומן השמים כבר יודעים איך לעשות, אל תדאגו, מן השמים יהיה פרנסה טובה, זה העיקר.

בהזדמנות אחרת נכנסו אל רבינו שלושה תומכי תורה שעמדו לפני עסקה גדולה והבטיחו שאם יצליחו בעסקה יתרמו סך גדול לכוללים, וברכם רבינו: הצלחה בפרנסה, פרנסה טובה.

והזכיר וביקשו ברכה מיוחדת לעסקה הזו, שאם יצליחו בה יתרמו הרבה, ואמר רבינו: דווקא העסקה הזו? לתת הוראות להקב"ה? שיהיה פרנסה טובה, שירויחו כסף כדי לתת להחזקת תורה.

יודעתם כי אני השם – לחיות אמונה!

*במכות מצרים כתוב הרבה פעמים "יודעתם כי אני השם", והיינו שתכלית כל המכות היה שבני ישראל יראו ויתחזקו באמונה, וכתוב גם "יודעו מצרים כי אני השם", היינו שגם המצרים יקבלו אמונה, אבל יותר מזה **"יודעתם"** – שבני ישראל עצמם יידעו ויאמינו שהכל בידי שמים, כי אני השם, רק אני, אני הוא ולא אחר, ואין שום כוח בעולם מבלעדי השי"ת, זהו יסוד האמונה.

וזה נוגע לגבי כל התנהגות החיים, ולמשל בענייני גשמיות, מי שצריך פרנסה ועושה השתדלות, אבל יש לו קשיים והפרעות בזה, בדרך הטבע הוא כועס על מי שמפריע לו, שהרי אני צריך פרנסה ומדוע הוא מפריע לי... אבל מי שחי עם אמונה מבין שהפרנסה היא מן השמים, כמו שאמרו חז"ל (ביצה טז, א) כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, וצריך רק להשתדל, אבל די בהשתדלות מועטת.

וכבר האריך בזה המסילת ישרים סוף פרק כ"א, וכתב שם בתחילת דבריו: "שישליך יהבו על השם לגמרי, באשר יידע כי ודאי אי אפשר שיחסר לאדם מה שנקצב לו, וכמו שאמרו חז"ל במאמריהם כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה עד יום הכיפורים, וכן אמרו (יומא לח, ב) אין אדם נוגע במוכר לחברו אפילו כמלוא נימא".

אין להרבות בהשתדלות לפרנסה

והמשך וכתב שם לגבי ההשתדלות: "וכבר היה האדם יכול להיות יושב ובטל והגזירה הייתה מתקיימת, אם לא שקדם הקנס לכל בני אדם (בראשית ג, יט) בזיעת אפיק תאכל לחם, אשר על כן חייב אדם להשתדל איוה השתדלות וכו' והרי זה כמס שפורע כל המין האנושי אשר אין להימלט ממנו. אך לא שההשתדלות הוא המועיל, אלא שההשתדלות מוכרח, וכיון שהשתדל הרי יצא ידי חובתו וכבר יש מקום לברכת שמים שתשרה עליו, ואינו צריך לבלות ימיו בחריצות והשתדלות", ועיין עוד בהמשך דבריו שם.

היינו שמאז חטא אדם הראשון, נתחייב המין האנושי לשלם מס עבור מה שהוא חי, וצריך לטרוח לפרנסתו, והוא גזירת הכתוב בזיעת אפיק תאכל לחם, אבל כמה "בזיעת אפיק" לא כתוב, ודי בהשתדלות מועטת, כל אחד לפי המדרגה שלו. וכן האריך החובות הלכות בשער הביטחון שאין צורך בטרחה מרובה, אלא אדם יכול לבחור לעצמו מלאכה קלה לפי טבעו וגם בזה תהא פרנסתו מצויה, כי הפרנסה היא מן השמים, ואין צורך לעשות חשבונות שמא ירוויח פחות, כי אי אפשר לדעת ממה ירוויח יותר, ומן השמים יתנו לו את מה שנקצב עליו.

עם אמונה אין סיבה לכעוס

לכן כשמישהו מפריע לאדם, אין זו סיבה לכעוס עליו, וצריך להבין כי לא הוא המפריע לי אלא מן השמים מפריעים לי! ואין להתרגז עליו למה הוא מצער אותי, כי באמת הצער מן השמים, רק צריך לחשוב על עצמו, מה איתי, ומדוע פסקו עלי בשמים שמגיע לי צער.

כל צער שיש לאדם, בית דין של מעלה דנו אותו ופסקו שהוא צריך לקבל צער, ואם לא היה פסק בבית דין של מעלה הוא לא היה מצטער! יש בית דין של מעלה עם "מיימינים ומשמאילים" [ענין מלכים א' כב, יט, "ראיתי את השם יושב על כסאו וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו", ורש"י שם מביא ממדרש תנחומא: וכי יש שמאל למעלה וכו'] אלא מיימינים מלמדים וזכות ומשמאילים מלמדים חובה, וכשיש לאדם צער, בית דין של מעלה פסקו עליו שהוא צריך להצטער, וצריך לחשוב ולחתבונן מה הסיבה לזה, ומה רוצים ממנו בצער הזה.

דיני שמים לימוד וחינוך לאדם

ויחשוב לעצמו, וכי הוא צדיק כזה שנותנים לו יסורים של אהבה? הלא אין זה מסתבר, ויותר מסתבר שהצער בא לכפרה, שיש לו חטאים וצריך כפרה עליהם, ומלבד הכפרה יש בזה גם לימוד, שיבין ויידע

* מתוך שיחה שנאמרה ערב פסח תשע"ח.

דין בצדיקים מעורר ליראת שמים

זה נהיה על ידי מיתת נדב ואביהוא, כמו שמביא רש"י בפרשת שמיני שם מדברי חז"ל כשהקב"ה עושה דין בצדיקים מתיירא מתעלה ומתקלס, ומתיירא היינו שמי שרואה את מידת הדין מוסיף יראת שמים ועולה בדרגת היראה, שיש הרבה מדרגות בזה, וגם 'מתעלה ומתקלס' דהיינו דרגות יותר גבוהות של רוממות ואהבת השם.

וכשכלל ישראל ראו את מיתת נדב ואביהוא, נתעלו והתרוממו יותר ממה שהיו קודם, ועל ידי זה הגיעו למדרגה שראויים להשראת השכינה, לקבל את שפע הקדושה שבית המקדש נותן.

ונדב ואביהוא הם שגרמו לזה, על ידי שכולם ראו את הדין שנעשה בהם, וכשרואים דין בצדיקים זה עושה רושם, שאם בגדולי הדור פגעה מידת הדין, קל וחומר שכל אחד צריך להתעורר מזה.

ולכן כשרואים מידת הדין בבחור מצוין כזה, הרי זה מעורר את כל אחד ואחד, וזוהי המטרה, כדי שיתעוררו!

~ ~ ~

כאן הרהיב רבינו ועורר בכמה פרטים הצריכים חיזוק, ולאחר מכן הדגיש במיוחד את ענין לימוד המוסר:

רק לימוד המוסר מכניע את היצר

וצריכים חיזוק בענין לימוד המוסר, שיש החושבים שזה מידת חסידות, אבל זה כתוב בפוסקים, ובמשנה ברורה (סימן א' וסימן תר"ג) מביא כן בשם הרבה פוסקים ואין בזה מחלוקת, שצריכים ללמוד מוסר בכל יום כדי להוסיף יראת שמים.

וגם המלאך המגיד אמר לבית יוסף שילמד בכל יום בספר חובות הלבבות, מפני שיש לו יצר הרע, והיצר הרע רוצה להורגו, ורק אם ילמד חובות הלבבות יכניע את היצר, ואז יוכל לחבר בית יוסף ושולחן ערוך, ובלי זה אינו יכול! כי כך טבע האדם, ואפילו הבית יוסף היה צריך את החיזוק הזה שלא להסחית דעת מהדברים הנצרכים.

ולכן צריכים ללמוד בספרי המוסר שחיברו כל הגדולים, שבלא זה אדם מסיח דעת אפילו ממה שהוא יודע, חוץ ממה שיש גם דברים לא ידועים, ומרן הגר"ח מברסק ראה פעם את בנו מרן הגר"ז מחזיק ספר חובות הלבבות, ואמר לו: "לערן, לערן, דאס איז א שולחן ערוך פון אידישקייט" – תלמד, תלמד, זהו שולחן ערוך של יהדות! והיינו שהוא שולחן ערוך איך לחיות על פי התורה, איך יהודי צריך להיות ומהו לב של יהודי, ובלי זה אינו לב יהודי, וחסר באידישקייט! וכתב בחובות הלבבות (חשבון הנפש סוף פ"ג) שאם תחשוב על הדברים שכתבתי לך, תמצא ותשיג ותבין בעצמך עוד הרבה דברים שאיני יכול לכתוב אותם.

וזהו ענין המוסר שמביא להתעוררות וגם לדעת הרבה ידיעות שלא יודעים אותם, אפילו ידיעות פשוטות, ויש גם ידיעות לא פשוטות שצריכים לדעת אותם. ולכן נועדה החצי שעה של לימוד המוסר בשיבות, שאינה ביטול תורה, ואמנם בדרך כלל מי שלא בא לסדר המוסר אינו עסוק בתורה באותו הזמן... אבל גם עצם לימוד המוסר אינו ביטול תורה כי הוא לחיזוק התורה, וכבר כתב גם בנפש החיים (ש"ד פ"ו) כי מותר להפסיק באמצע הלימוד להרהר בתשובה ולהוסיף יראת שמים, והוא לחיזוק הלימוד שיהיה בשלמות.

והנה כל הדברים הצריכים חיזוק תלויים בהרגל, אבל אין זה קשה, ואין צורך בסיגופים, אלא אפשר לאכול בזמן ולישון בזמן, ולהיות בן תורה מושלם דבוק בתורה בשלמות! בתורה ועבודה ובמידות טובות בין אדם לחברו. ולכן צריכים את לימוד המוסר שמלמד הרבה דברים שנותנים חינוך וידיעות ונותנים חיזוק, וזהו החיוב שלנו עכשיו, שמן השמים דורשים את זה מאיתנו, ואם באמת נתחזק בזה כמו שאנו חייבים נזכה, וכמו שבהקמת המשכן אחרי שהיה מתיירא ומתעלה ומתקלס זכו להשראת השכינה, אם מתחזקים – זוכים!

כאשר בימים האחרונים פקדו אסונות קשים ל"ע בפטירת צעירים בחורים ואברכים בני עלייה, הבאנו כאן מתוך שיחה שמסר רבינו לאחר פטירת אחד מבני החבורה, בחודש אדר תש"ס.

מידת הדין – לעורר את הצריכים חיזוק

אמרו חז"ל (שבת קו, א) אחד מבני חבורה שמת תדאג כל החבורה כולה, והיינו מפני שרואים שיש מידת הדין רחמנא ליצלן, וצריכים לדאוג מזה, ולכאורה מה תועיל הדאגה? אבל הענין הוא, כי כשיש מידת הדין זה סימן שיש מה לתקן, וצריכים לדאוג "לתקן" את מה שצריך, ואם לא מתקנים אז זה הסכנה.

והנה אנו לא מבינים את מידת הדין שהיה כאן, שנפטר ל"ע בחור מצוין, עם התמדה ותפילה ועבודת השם בצורה מיוחדת, וגם מידות טובות בין אדם לחברו כפי שסיפרו הרבה סיפורים, ולכאורה אם כן מה שייכת כאן מידת הדין ומדוע פגעה מידת הדין?

ברם, ידוע שמידת הדין לא פוגעת דווקא במי שהוא הגרוע שצריך תיקון, אלא מידת הדין באה כדי לעורר, ואין זה כמו בשר ודם שמענישים על העבר בתור עונש ונקמה, אלא זה בתור תיקון, כל דיני שמים ומידת הדין זה כדי שיבוא לידי תיקון.

ולכן אפילו מי שאינו אשם, כתוב מפורש בהרבה מקומות (עיין כתובות דף ח' חשיב את לאתפוס אדרא ובשבת דף ל"ג צדיקים נתפסים בעון הדור) שמידת הדין פוגעת במי שהוא יותר חשוב, כדי שיתעוררו אלו שצריכים להתעורר ויתקנו את מה שצריך לתקן, וזה טובתו של מי שקיבל את מידת הדין, שבזכותו מתעוררים, והוא מקבל שלמות בזה, כי הוא מזכה את הרבים שגורם להתעוררות במידת הדין שנתקיימה בו.

הוא אשר דיבר השם בקרובי אקדש

וזהו גם הענין שנאמר במיתת נדב ואביהוא (ויקרא י, ג) "ויאמר משה אל אהרן הוא אשר דיבר השם לאמר בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד" ופירש רש"י: היכן דיבר? ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי אל תקרי בכבודי אלא במכובדי, ע"כ, והיינו שהמשכן יתקדש על ידי מכובדי, אלו שהם הכי מכובדים בשמים, שבמיתתם יתקדש המשכן ותשרה השכינה בישראל.

ומוסיף רש"י שם שמשו רבינו אמר לאהרן "אהרן אחי, יודע הייתי שיתקדש הבית במידעיו של מקום והייתי סבור או בי או בך, עכשיו אני רואה שהם גדולים ממני וממך", והיינו שמשו רבינו חשב בתחילה שהמשכן יתקדש בו ובאהרן שהם גדולי הדור, אבל עכשיו הוא רואה שנדב ואביהוא יותר גדולים, והרי משה רבינו בודאי לא אמר כן במליצה בעלמא, ולא יתכן שאמר לאהרן דברים לא נכונים רק כדי לנחמו, אלא באמת נדב ואביהוא היו גדולים בזה שהם זכו שבזכותם נתקדש המשכן ושרתה השכינה, ומשה ואהרן לא זכו לזה.

והענין בזה כי להשראת השכינה בישראל על ידי המשכן ובית המקדש היו צריכים הרבה זכויות, כי בית המקדש השפיע שפע קדושה על כלל ישראל, כמו שמצינו שאחרי החורבן פסקה נבואה, מפני שחסר השפעת הקדושה של בית המקדש על כלל ישראל, וכשבית המקדש קיים יש תוספת קדושה בכלל ישראל שיכולים להיות נביאים, אבל כשפסקה הקדושה כבר אין בכלל ישראל מי שיכול להיות נביא.

ומצינו (מנחות פו, ב) שבבית המקדש היו "חלוני שקופים אטומים" ופירש רש"י כי בדרך העולם עושים חלון צר מבחוץ ורחב מבפנים כדי שהאור יכנס ויתפשט פנימה, אבל בבית המקדש עשו להיפך שהחלון צר מבפנים ורחב מבחוץ, כי בית המקדש היה מאיר לעולם, והיינו אור של קדושה ותורה, שבית המקדש השפיע על כלל ישראל.

וכדי שיזכו להשפעה הגדולה הזו של בית המקדש, היו צריכים דרגה גבוהה של זכויות להיות ראויים לזה, ואף על פי שבקבלת התורה כבר פתח להם הקב"ה שבעה רקיעים וראו את כל השמים ושמי השמים וזכו להשגות עצומות [ואמנם אחר כך חטאו בעגל אבל אחר כך שוב חזרו בתשובה], עם כל זה עדיין לא היו ראויים להקמת המשכן והיו צריכים להתעלות למדרגה יותר גבוהה.

לעילוי נשמת הנערה **שיינא דבורה** ע"ה

בת רבי **יעקב** שיבלחט"א

נלב"ע לאחר יסורים ובאמונה י"א טבת - תנצב"ה

לעילוי נשמת

רבי **צבי** ב"ר **מרדכי** ז"ל

נלב"ע ט' שבט תשס"ח - תנצב"ה

לעילוי נשמת

רבי **שמעון** ב"ר **משה** ז"ל

נלב"ע ב' שבט תש"ע - תנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון הגדול

רבי **חגי נפתלי איזירר** זצוק"ל

בהרה"ח רבי **יוסף** ז"ל

אב"ד רחובות וחבר בית הדין הגדול

נלב"ע ח' שבט התש"פ

תנצב"ה

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת מרת **בילא** בת הר"ר **ישראל** ע"ה

נלב"ע א' שבט תש"ס - תנצב"ה

דרכי אורה

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א פרשת בא תשפ"ה (64)

ציווי או תוצאה?

מועיל, והם לא יסתפקו כלל בעדותנו שנעיד להם, אבל יאמינו בודאי שראינו כולנו בעינינו וכל מה שספרנו להם עכ"ל. וזו כוונת בעה"ט כאן לפרש כי מרחמי האב על יוצאי הלציו שירצה להדריכם ולספר להם אמיתות הדברים למען לא יכלו ימיהם בהבל וריק, וזה הביאור בפס' 'ולמען תספר באזני בנך וכן בנך', כי מטבע האב שיעשה כן שיש בו רחמים ורצון לספר להם [כמו 'ולמען ספר שמי בכל הארץ' שאינו מצוה אלא תוצאה], וע"ז כתב 'כי עד כאן רחמי האב על הבן' שמתבצע לספר להם, אבל לא נאמר כאן בתורה כלל מצות סיפור ודו"ק.

ולמען תספר באזני בנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים (י, ב)

יש להתפלל שלא למדו מכאן מצות סיפור יציאת מצרים, והנה כ' כאן בעל הטורים 'באזני בנך וכן בנך' - שעד כאן רחמי האב על הבן. וביאור ד' דעיקר חינוך הבנים מבסס יסודות האמונה וקבלת התורה להם עצמם בפרט, וגם לרבים אחרים וכלל האומה שע"ז ישנם עדים רבים ליצי"מ ומועמד הר סיני, ואבות רבים העידו כן לבניהם, וידוע ל' רמב"ן פ' ואתחנן שהוסיף במעלת עדות אב לבנו 'כי כשנעתיק גם כן הדבר לבנינו ידעו שהיה הדבר אמת בלא ספק כאלו ראוהו כל הדורות, כי לא נעיד שקר לבנינו ולא נחיל אותם דבר הבל ואין כס

דם פסח ודם מילה

גדול מאד, שמצות פסח ומצות מילה, הן שתי מצוות מיוחדות לעצמן משאר מצוות התורה במה שהן ה'מאחות' את ישראל לאביהם שבשמים, ובכתבי האר"י עה"פ שם 'ואעבר עליך ואראך מתבוססת בדמך ואמר לך בדמך חי ואמר לך בדמך חי', שכל החיות מונחת בתוך ה'בדמך' - בדם פסח ומילה. ונראה לומר בזה, דהנה בתורה נאמרו ל"ו כריתות, ומתוך כן 'מצוות עשה פסח ומילה, והוא מוכן לא מצינו בשום מקום עונש על מצות עשה, ומצינו בגמ'

מנחות מא א' שנתפלא רב קטינא ושאל את המלאך וכי ענשיתו אעשה, וא"ל בזמן דאיכא ריתחא ענשין ע"ש, ומ"מ גם בעידנא דריתחא דענשין אבל אין עונש מיוחד על ביטול עשה. ונראה להבין מזה, שגם הכרת של פסח ומילה אינו עונש אלא הוא מציאות של כרת, כיון שחסר כאן את עצם האיהוי שבין ישראל לאביהם שבשמים שהוא נעשה רק על ידי שתי מצוות אלו. כמה נפלאים ומתוקים הדברים בס"ד.

ולפ"ז מובן מש"כ רש"י עה"פ 'וכי יגור אתכם גר ועשה פסח לה' (במדבר ט'): 'יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד ת"ל הקה אחת וגו'. ולכאורה, מהיכי תיתי הו"א זו שקרבן פסח יהי חלק

מתהליך הגירות, ולהמת' נראה שהי' אפשר לומר שקרבן פסח הוא חלק יסודי מתהליך הגירור כמו מצות מילה, כיון שצריך לעשות איהוי בינו לבין הקב"ה, שזה אפשר רק ע"ז ב' מצוות אלו, וכמו שא"א להתגייר בלא מילה ה"נ יוצרך גם לעשות פסח מיד כדי להתאחות עם הקב"ה, וע"ז הוצרכנו למיעוט מיוחד מקרא ד'הקה אחת'.

משא רבינו מרן שליט"א במעמד גדולי ישראל שע"י קרן "טובה וברכה"

ברשות מרנן ורבנן האמת שמאד היה קשה לי לבוא ולהשתתף כאן. אבל התבוננתי בחשיבות של האסיפה הזו, של הקרן "טובה וברכה", שכל תכליתה, היא למען החזקת תורה, להחזיק בידי משפחות של אברכים, שעמלים בתורה מתוך הדחק, ובפרט בתקופה הזו, שלומדי התורה נרדפים פה אצלינו בארץ הקודש, שכמה חשוב לתמוך ולחזק אותם, שימשיכו ללמוד תורה בלי כל המפריעים מסביב. אני רק רוצה לספר, מה שבעיני ראיתי, שאחד הגיע למו"ח רבינו הגדול הרב שך זכר צדיק לברכה, והוא שאל אותו למה עדיף לתרום לבית חולים שזה הצלת נפשות או לשיבה, ומורי חמי אמר לו, שיתן לשיבה. והסביר לו שלתת לבית חולים זה חסד אבל לתת לתורה, זה גם תורה וגם חסד. החסד הכי גדול זה כשאחד עושה שהשני יוכל ללמוד תורה, זה החסד הכי גדול שאפשר לעשות. רבותי, לתת לתורה זה הדבר הכי גדול שיש. ה' יעזור שכל הנדיבים והעוסקים וביחוד הרב ר' יואל שליט"א יזכו לכל הברכות האמורות בתורה, ונזכה בקרוב לגאולה השלימה.

והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לה'ש הנה (י"ב, ו)

פירש"י 'והיה לכם למשמרת' זה לשון ביקור, שטעון ביקור ממום ד' ימים קודם שחיתה, ומפני מה הקדים לקהיתו לשחיתתו ד' ימים מה שלא צוה כן בפסח דורות, היה ר' מתאי בן חרש אומר הרי הוא אומר (יחזקאל טז ה') ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים, הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו, שנא' (שם ז') ואת

ערום ועריה, ונתן להם ב' מצוות דם פסח ודם מילה שמלו באותו הלילה וכו' עכ"ל.

ולהסביר מה שנגאלו דווקא בזכות ב' מצוות אלו יל"פ עפ"י הגמ' ברכות ד"ט ב': 'ולאחותו' מה ת"ל, הרי שהי' הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמוע שמת לו מת יכול יחזור ויטמא, אמרת לא יטמא. יכול כשם שאינו מטמא להם כך אינו מטמא למת מצוה, ת"ל 'ולאחותו', לאחותו הוא דאינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה, ע"כ ל' הש"ס. ואמנם הגמ' לומדת דין זה מהיתור של תיבת 'ולאחותו', אך מצאתי בזה ביאור נפלא מהגאון רבי אלעזר משה הורביץ

זצ"ל הגאב"ד דפינסק שהוציא לימוד זה מלשון הפס' וז"ל: 'מרומו בקרא ענין פסח ומילה דבהעדרו איכא כרת, משינוי ניקוד 'ולאחותו' בפתח אל"ף והל"ל 'לאחותו' בפתח למ"ד (כלומר שהאל"ף נבלעת ואין מבטאים אותה, והיא בחטף פתח, עיין בפרשת אמור (ויקרא כא) ורומז בזה לדבר המאחה, היפך מכרת. ועי' במדרש חזית עה"פ 'פתחי לי אחותי - אלו ב' מצוות שמאחין בין ישראל לאביהם ואלו הן פסח ומילה' עכ"ל הזהב. נמצינו למדים מכאן יסוד

'עניי אנן וטרחינן כולי יומא, וכפינן ולית לן מידי'

מצרים שנתייסרו כלל ישראל שלא מחמת מעשיהם אלא לתיקון הבריא, אלא שבאותה שעה אמר הקב"ה לאברהם אבינו שכדי להבטיח ענין זה שיוזכו בניו לרשת את ארץ ישראל ולהיות עם סגולה של הקב"ה, ממלכת כהנים וגוי קדוש, ע"ז מוכרח שעבודם של בני' בארץ לא להם, כדי שייגיעו ע"ז לדרגה עצומה בקדושה ויראה, וע"י שיראו גודל רשעותם ואכזריותם של המצרים ידעו ליהרר ממעשיהם, וע"י יסורים הנוראים בעבודת פרך יתקרב עוד יותר להקב"ה, ובוודאי שעבור עבודה תמימה כזאת היו מקבלים עוד יותר שכר כמו כל מי שעובד להקב"ה ומתייסר כדי להתקרב אליו, שנאמן הדיין שלא לקפח שכר כל מעשה ופעולה טובה, וע"ז אמר הקב"ה באותו הזמן שממילא פשוט הוא ש'אחרי כן יצאו ברכוש גדול' כמבואר בסנהדרין דצ"א שהיא הבטחה

דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב (י"א, ב)

רש"י כאן הביא דרשת חז"ל בברכות ד"ט עה"פ 'דבר נא': אין נא אלא לשון בקשה, בבקשה ממך הזהירם על כך שלא יאמר אותו צדיק - אברהם, 'ועבדום וענו אותם' (בראשית טו) קיים בהם, 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול' (שם), לא קיים בהם עכ"ל. וכבר עמדו בזה, אטו הקב"ה צריך טעם זה כדי לקיים הבטחתו, וגם יל"פ שנקרא כאן אברהם אבינו בתואר 'צדיק'.

ונראה שבאמת י"ל שבבבית בין הבתרים לא הוצרך הקב"ה להבטיח במיוחד את שכרם של אלו שנשתעבדו במצרים עבודת פרך, והלא הקב"ה לעולם נותן שכר טוב ליראיו ועושי רצונו, וידוע בהז"ל בכ"מ שכרן של יסורים ובפרט גלות

מצד הקב"ה לשלם להם על עבודתם לפניו, כי כל ענין העבודה במצרים הי' להכלית הנרצה להתקרב אליו ועי' יגיעו למותן תורה, ואף שבעלמא אמרי' היום לעשותם ומהר לקבל שכרם, מ"מ עי' הי' הקב"ה נוהג כמו בשכר מצוות שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז.

ואמנם כלל ישראל לא עמדו בנסיון זה, ואדרבה נפלו בדרגתם ללמוד ממעשי המצרים כמו שאחז"ל הללו עובדי ע"ז וכו' וירדו למ"ט שערי טומאה, ובאמת מצד שורת הדין לא הי' צריכים לקבל שכר כלל. אבל מצד המבואר בס"פ האומנין (ב"מ פג א') בעובדא דרבה בר בר חנה דתברו לי' הנהו שקולאי חביתא דחמרא, ופי' שם רש"י שהיו נושאי משאות ושברו לו החבית שלא במקום מדרון, ובפשיעה, וא"ל רב שלא זו בלבד שלא יגבה מהם הנוק, אלא אדרבה ישלם להם שכרם על אותו היום ששכרם ואפי' שרק הזיקוהו, ולמד זה מהפס' 'וארחות צדיקים תשמור', ולשון הגמ' שהפועלים אמרו לרב 'עניי אנן וטרחינן כולה יומא וכפינן ולית לן מיד', ועי' א"ל רב לרבב"ה זיל הב אגרייהו, וא"ל דינא הכי, וא"ל רב, אין, 'וארחות צדיקים תשמור'. נמצא שרק מצד מידת צדיק הי' צריך רבב"ה לשלם להם דמי אותו היום, ומעתה י"ל גם כלפי יוצאי מצרים, אף שהקב"ה פטור לשלם שכר עבודתם מצד שורת הדין, אבל ממידי' צדיק' שלו הוא מחוייב לשלם להם.

ובזה נראה לבאר מקראי קודש שאנו אומרים כל יום בתפילת שחרית 'וכרות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני וגו' ותקם את דברך כי צדיק אתה', וצ"ע אטו הקב"ה צריך להיות צדיק כדי לקיים הבטחתו, אלא כמבואר שרק

מצד הקב"ה לשלם להם על עבודתם לפניו, כי כל ענין העבודה במצרים הי' להכלית הנרצה להתקרב אליו ועי' יגיעו למותן תורה, ואף שבעלמא אמרי' היום לעשותם ומהר לקבל שכרם, מ"מ עי' הי' הקב"ה נוהג כמו בשכר מצוות שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז.

ואמנם כלל ישראל לא עמדו בנסיון זה, ואדרבה נפלו בדרגתם ללמוד ממעשי המצרים כמו שאחז"ל הללו עובדי ע"ז וכו' וירדו למ"ט שערי טומאה, ובאמת מצד שורת הדין לא הי' צריכים לקבל שכר כלל. אבל מצד המבואר בס"פ האומנין (ב"מ פג א') בעובדא דרבה בר בר חנה דתברו לי' הנהו שקולאי חביתא דחמרא, ופי' שם רש"י שהיו נושאי משאות ושברו לו החבית שלא במקום מדרון, ובפשיעה, וא"ל רב שלא זו בלבד שלא יגבה מהם הנוק, אלא אדרבה ישלם להם שכרם על אותו היום ששכרם ואפי' שרק הזיקוהו, ולמד זה מהפס' 'וארחות צדיקים תשמור', ולשון הגמ' שהפועלים אמרו לרב 'עניי אנן וטרחינן כולה יומא וכפינן ולית לן מיד', ועי' א"ל רב לרבב"ה זיל הב אגרייהו, וא"ל דינא הכי, וא"ל רב, אין, 'וארחות צדיקים תשמור'. נמצא שרק מצד מידת צדיק הי' צריך רבב"ה לשלם להם דמי אותו היום, ומעתה י"ל גם כלפי יוצאי מצרים, אף שהקב"ה פטור לשלם שכר עבודתם מצד שורת הדין, אבל ממידי' צדיק' שלו הוא מחוייב לשלם להם.

ובזה נראה לבאר מקראי קודש שאנו אומרים כל יום בתפילת שחרית 'וכרות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני וגו' ותקם את דברך כי צדיק אתה', וצ"ע אטו הקב"ה צריך להיות צדיק כדי לקיים הבטחתו, אלא כמבואר שרק

עקירת הרצון הדרך להגיע לקדושה

ועשו את מה שמושרש אצלם בטבע, משא"כ הכלב שטבעו להקים רעש, ואעפ"כ עקר את טבעו ואת רצונו כדי שלא להפריע ליציאת בני ישראל מארץ מצרים.

כך הוא גם ענין איסור מאכלות אסורים. האדם בטבעו תאב לאכול אותם, אך צריך לעקור את רצונו ולהמנע מכך. עקירת הרצון היא הדרך להגיע לקדושה, וכמו שכתב מו"ר מרן החזון איש (קובץ אגרות, אגרת י"ג): "כל שבירת הרצון היא אבן אחת מאבני רצפת העזרה לבנות החיים בקודש". על ידי איסור המאכלות זוכים בני ישראל לקדושה והופכים עצמם ל'אנשי קודש'. מעתה, מתאים מאד הדבר שדוקא במצוה זו מקבלים הכלבים שכר על כך שגם הם עקרו רצונם.

ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשנו' (י"א, ז)

על הפסוק בפרשת משפטים (שמות כב) "ואנשי קדש תהיון לי, ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, לכלב תשליכון אותו", אמרו חז"ל (שמו"ר לא): למה לכלב? אמר הקב"ה חייבים אתם לכלבים, שבשעה שהרגתי בכורי מצרים והיו המצריים יושבין כל הלילה וקוברין מתייהם והכלבים נובחין להם ולישראל אינן נובחין, שנא' 'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשנו', לפיכך אתם חייבים לכלבים שנאמר 'לכלב תשליכון אותו' ע"כ.

והנה רבים תמהו מדוע זכו דוקא הכלבים לשכר נצחי, הרי מצינו שגם הצפרדעים סייעו לבני ישראל בכך שקרקרו אצל המצרים ובגופם, ומדוע לא ניתן להם שכר על זה? אך תשובת הדבר הוא שהצפרדעים טבעם לקרקר,

"קִדְּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר" (י"ג, א)

בן זכר נולד לרבינו שליט"א שליט"א, בן בכור, ויקרא שמו בישראל בן ציון. סמוך למועד פדיון הבן, סר רבינו שליט"א למעונו של רבו מרן החזון איש כדי לקנות ממנו מטבעות לפדיון הבן. ידוע היה ומפורסם שבידי החזון איש ישנם המטבעות הדרושות לפדיון הבן. כאשר קנה רבינו שליט"א את המטבעות רמז לו החזון איש שלאחר הפדיון יקנה את המטבעות ויחזירם אליו. רבינו שליט"א השיבו שבעז"ה כן יעשה. הוסיף החזון איש ואמר - אל תאמר זאת לכהן מראש, כי אם תאמר כך זו תהיה מתנה על מנת להחזיר והפדיון צריך להיות בקנין מוחלט. רק לאחר הפדיון גש אליו מיד וקנה ממנו בחזרה את המטבעות. הגיע מועד פדיון הבן. הכהן - רבי אברהם מרדכי כהן נתבקש להיות הכהן הפודה. רבי אברהם מרדכי היה אביו של הגאון רבי אהרון כהן זצ"ל ראש ישיבת חברון. שכנו של מרן הרב שך בשכונת כרם בירושלים. יהודי צדיק היה רבי אברהם מרדכי מלמד תשב"ר. בפדיון הבן השתתפו כל גדולי ירושלים, ראשי ישיבות ותלמידי חכמים. הבית היה קטן מהכיל את האורחים הרבים והצפיפות הייתה גדולה.

מיד לאחר הפדיון רצה רבינו שליט"א לומר לכהן שברצונו לקנות ממנו את המטבעות אך בהמולה הרבה - הכהן נעלם. רק כאשר התיישבו לסעודה ראה רבינו שליט"א את הכהן נכנס אל הבית בשנית. רבינו שליט"א הזדור לגשת אליו. 'רצוני לקנות ממך בחזרה את המטבע', אמר. הכהן הביט בו בצער ואמר - 'חבל שלא אמרת לי קודם שרצונך לקנותם, הלכתי לביתי ושם חילקתי את המטבעות בין קופות הצדקה שברשותי, ועתה הכסף צרור ונעול במנעול'.

הכהן הציע שידבר עם האחראים על הקופות ויבקשם לפתוח את הקופות כדי לאפשר לו להחזירם. רבינו שליט"א תמה על התנהגותו של הכהן ושאל - 'מדוע מהרת להכניס את המטבעות לצדקה?' השיבו הכהן הצדיק - 'מלמד תינוקות אני ומקבל את שכרי בעבור מלאכתי, אך צדקה איני יכול לתת ממעות אלו שכן חושש אני שמא איני עושה את מלאכתי באמונה. חושש אני שלאחר מאה ועשרים שנה ישאלו אותי בשמים 'ממעות אלה נתת צדקה?' אך מעות של פדיון הבן הם בוודאי כסף כשר, לכן בכל פעם שאני מקבל מעות של פדיון הבן - מזדרז אני לתתם לצדקה'.

באין המטבעות הנדרשות באמתחתו שב רבינו שליט"א לחזון איש וסיפר לו את השתלשלות העניינים ואת הסיבה שעדיין לא השיב את המטבעות כפי שהתבקש.

החזון איש שמע את הדברים ואמר בהנאה - 'ער איז הערלעכער איד!' מאז אותו מעשה, סיפר רבינו שליט"א, קבלתי על עצמי שכל כסף שאני מוצא ברחוב ללא סימנים אני נותן לצדקה. באומרו, כסף זה הוא כסף כשר ובוודאי ראוי הוא לצדקה.

(מתוך הספר "משולחנם של עיני העדה")

מכירת הזהב

ממזן ראש לראשי הישיבות רבינו הגרב"ד פוברסקי שליט"א

בבד | על התורה

חטאתי לך' אלקיכם ולכם

וַיִּמָּחַר פָּרְעָה לְקָרָא לְמֹשֶׁה וְלֹאֲהָרֹן וַיֹּאמֶר חֲטָאתִי לַד' אֱלֹקֵיכֶם וְלָכֶם.
(י"ט ט"ז)

מה שהוסיף כאן 'לכם' לפי שגירושם פרעה מעם פניו ופגע בהם בזה, ואחר כך הוסיף ואמר 'שא נא חטאתי אך הפעם' בלשון יחיד ופירש ה'כלי יקר' כי רק מאהרן ביקש זאת פרעה ולא ממושה כי את משה רבינו הכיר פרעה טוב מאד, מכל אותם שנים שגדל אצלו, וידע כי הוא עניו וקל למחול אבל את אהרן לא הכיר, ולכן ביקש רק מאהרן ולא ממושה.

וַיֹּאמֶר ד' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פָּרְעָה כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לְבֹו וְאֶת לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׂתִי אֶתְתִּי אֱלֹה בְּקָרְבֹו. (י"א)

ויש לתמונה אטו בגלל שהקב"ה הכביד את ליבו זהו הטעם שמושה רבינו הוצרך לילך לפרעה, ותמונה דאדרבה סיבה היא שלא ללכת, כי בלאו הכי לא ישלח, כיון שהקב"ה הכביד את לבו, ואמר מרן הגאון שליט"א בביאור הדבר שכיוון שקיבל כבר פרעה כמה מכות ועדיין לא שילח את ישראל יתכן שהייתה למושה חלישות הדעת מזה שאין פרעה בר דעת כלל, ואין תקווה שישלח את ישראל כדי שיסורו ממנו המכות ויטיאש מללכת אליו, וזה אמר לו הקב"ה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו, ואין זה שהוא מעצמו מכביד כל כך, ואם כן כשאסיר את הכבדות הוא ישלח, ולכן לך אל פרעה עד שאסיר הכבדות וישלח את ישראל.

בבד מרבים

מרן הגאון רבי אריה ליב מאלין זצ"ל נלב"ע ב' שבט תשכ"ב

כמה סיבות שלדבריו עמדו לו לזכות וסיעתא דשמיא, ואחד מהם העובדה כי טרחתי ויגעתי לנפות תורת הגרא"ל מאלין ב"ג נפה, הגם שהיה זה על חשבון זמני שהיה משעובד להכנת השיעורים, וכנראה הקב"ה שילם לי על זה וגמול עימי חסד כמידה כנגד מידה.

ונעתיק בזאת מתוך ההקדמה שכתב רבינו מרן שליט"א לספר:

הלא הוא האיש אשר היה מנסיכי עולה של תורה בעומק הבנתה אחרי החורבן הגדול כאשר פגעה יד ה' בכרם בית ישראל ותבער ביעקב כאש להבה אכלה סביב. גם נעקרו מקומות התורה רבנן ותלמידיהון, ובחסידי השי"ת השאיר לנו שרידי פליטה להחיות עם רב. וכבר בתחילת צעדי בארה"ב הרגיש בהעדר הגדול ואזן וחקר תקן והקים הבית הגדול ישיבת 'בית התלמוד' בו מתנוסס לנס רבים דגלה של תורה בכל תפארתה וימנו ראו והאירו והשקן לעדרים והורם קץ התורה. הלא הוא האיש אשר היה כעיר מבצר וכעמוד ברזל וכשמו כן הוא כלביא יקום וכארי יתנשא. עמוד בפרץ על משמרתו להקים התורה בכל פרטיה ודקדוקיה בתכלית השלימות, ולהעמיד הדת על תלה ובכל הדרה. ולגדל השבר והנה על במוותיו כרע נפל ובא השמש בצהרים למגינת לב בית ישראל.

מרן הגרא"ל מאלין זצ"ל היה דודו של רבינו מרן שליט"א, אמו של רבינו שליט"א ואשת מרן הגרא"ל מאלין זצ"ל היו אחיות. בנותיו של הגאון רבי דוד דוב קרייזר זצ"ל שהיה ראש ישיבת קלצק יחד עם מרן רבי אהרן קוטלר זצ"ל ונפטר בצעירותו בארה"ב עת שהה בגולה לצורך הישיבה וביסוסה. בהזדמנות שמוענו מרבינו שליט"א כי דודתו הרבנית יפה ע"ה היתה באותה העת כבת שמונה, ומרן רבי אהרן קוטלר זצ"ל חש עצמו מחוייב מצד הכרת הטוב לאביה, שעזב את ביתו בשליחות מצוה למען הישיבה, לדאוג עבורה לחינוכה ולכל צרכיה כאב ריחמאי מנוש. וכשהגיעה לפירקה דאג עבורה מרן רבי אהרן קוטלר זצ"ל וטרח בהצעת שידוכיה עם רבי אריה ליב מאלין זצ"ל ואף העמיד עבורם נדוניה מכספם.

כשהלך הגרא"ל מאלין זצ"ל לבית עולמו במיטב שנותיו לאחר מחלה קצרה נטל רבינו מרן שליט"א על שכמו את עול הדפסת חידושי תורתו להציב לו ולתורתו שם ושארית בארץ. רבות ייגע מרן שליט"א בעריכת כתבי ושיעורי דודו להדפסה, אחת לשבוע ביום שלישי בלילה היה נוטל מרן שליט"א פסק זמן מוסדרי לימודיו הקבועים והכנת השיעורים.

ועוסק שעות רבות בכתבים ובהקלטות של דודו הגדול זצ"ל. בעת רצון חשף רבינו שליט"א טפח מצפונות ליבו וכך אמר- ידוע כי מרן הגר"ח ובנו מרן הגר"י הותירו אחריהם כתבי תורה ומחברות רבות, ובניהם שהתעסקו בהדפסת ספריהם הדיפסו רק את הסולת המובחרת ביותר מהם, דברים אלו עמדו לנגד עיני בעת אשר עסקתי בעריכת 'חידושי רבי אריה ליב' הרבה מאוד ממה שכתב לא הדפסתי, יש דברים שכתב בבחורות המוקדמות כשלמד עוד בגרודנא טרם בואו לישיבת מיר. היו מבני המשפחה שמונש הפצירו בי שאדפיס הכל כמות שהן, ולא נענתי להם, ובזכות זה התקבלו דבריו מאד בבתי המדרשות ובהכלי הישיבות. מאחד מתלמידיו הקרובים של רבינו שליט"א שמוענו כי שאל בהזדמנות את רבינו שליט"א מפני מה זכה רבינו שליט"א שיבדרון שמועתיה בפומיה דרבנן ומאות רבות של תלמידיו מרביצי תורה מועתיקים שמועתו בכל חלקי התורה, בתחילה כך מספר התלמיד שתק רבינו, ואחר זמן מנה

כשיש לי פנאי אני לומד

שח רבינו בשם מרן הגרא"ל מאלץ זצוק"ל שאחד מגדולי ראשי הישיבות הגיע לבית רשכבה"ג מרן הגאון רבי חיים עוזר זצוק"ל לבקר אותו, באותו זמן מרן החזו"א עדיין לא התגלה לא ידעו ממונו אבל הוא היה אצל רבי חיים עוזר בחדר החיצוני והאורח פתח עימו בשיחה מי הוא מר? ענה לו מרן החזו"א אני גר בוויילנא ומה אתה עושה יש לנו חנות בגדים ומה עם קביעות עיתים לתורה אמר לו מרן החזו"א כשיש לי פנאי אני לומד.

פנים מאירים

זכורני בשבע ברכות של גסי רבי נפתלי שהיה באמריקה ודרש שם רבי לייב מאלץ שהיה גם רבו ואמר עליו שבח שידועים עליו מתי הוא למד כדבעי, ומתי לא כל כך.. אם פניו של החתן חשוכים הרי זה סימן שהיה יכול ללמוד יותר, ואם פניו מאירות הרי שלמד כמו שצריך.

להתפלל על חולה שאין בו תקוה

דודי הגרא"ל מאלץ בישיבת בית התלמוד לא היה מניח להתפלל על חולה שאין לו תקוה להירפא, כי קטרוג הוא להתפלל על חולה כשבשעת התפילה מרגישים שכבר אין לו תקוה, רק שאעפ"כ מבקשים על צד רחוק, כי יסוד התפילה צריך שיהיה שבכחה לפעול כל דבר והקב"ה אין אצלו מצב רחוק מלעשותו, ורק כשמבקשים על דבר ומכירים שהתפילה היא סיבה לזכות לו אפשר לבקש עליו, ושמעתי שכן גם היתה הנהגת המשגיח הגר"י לוינשטיין זצ"ל ששמעו על אדם שהיה חולה במחלה ונתרפא וביקש לדבר עמו ולראותו שכעת שרואה שהוא דבר שאפשר יוכל לבקש גם על חולים אלו.

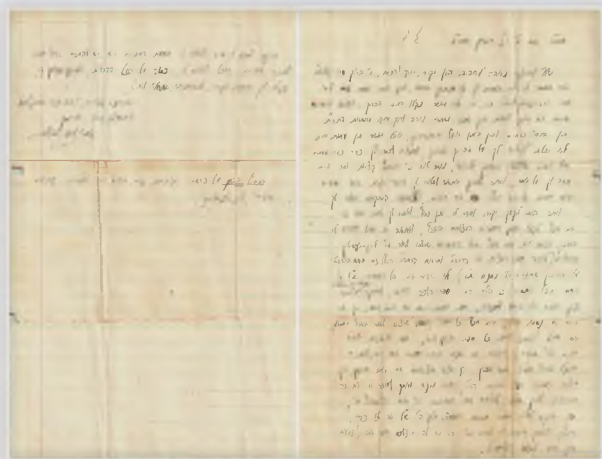
גזירה היא מלפני

הרבה מתלמידי ישיבת מיר אחר המלחמה נסעו לאמריקה והיה תקופה שנפטרו שם שלשה מאריות החבורה ואחד מהם היה דודי הגרא"ל מאלץ זצ"ל, ודאגו מזה מאד, ושלחו אגרת למשגיח הגר"י לוינשטיין זצ"ל, ואמרו "ר' זצ"ל אמר למשגיח זצ"ל שיכתוב להם שאינו רואה בזה גזירת שמים מיוחדת כעת, אלא שהרי כולנו היינו במלחמה, והיה ראוי להיות גורלנו כרוב המון ישראל שנהרגו בה רח"ל, וזכינו וזיכנו הקב"ה בעוד שנות חיים, ואלו שנפטרו כעת קצבת חייהם שזכו בה בשעת הגזירה לאחר המלחמה היה לשנים אלו.

המכתב המיוחד

בהשגחה פרטית מוצאנו לאחרונה מכתב מיוחד אותו כתב רבי לייב מאלץ זצ"ל לרבינו שליט"א בשנת תשי"ב ובין הדברים כותב לו הגרא"ל זצ"ל- שלו וברכה לחביבי הבן יקר יניק וחכים מו' ברוך דוב שליט"א בטוח תתמוה על שלא השבתי לך על מכתבך בשעתו, אכן כבר כתבתי פעם למר אביו הרב הגאון שליט"א כי ח"ו לא מאשר נקלו בעיני דבריך, אדרבה ואדרבה שבעתי רב עונג לראות איך אתה משתעשע ויורד לתוך עומק מחשבות בחד"ת בין במסכת זבחים ובין בענין רודף בסנהדרין, אבל מאשר אין עיתותי בידי לא שלחתי להשיב לך על דבריך כהוגן.

בהמשך המכתב כותב מרן הגרא"ל לאחיינו מרן שליט"א כי למענו הוא יכתוב הערות שהתחדשו לו בפרק דם חטאת במסכת זבחים. ובסיום המכתב מבקש ממונו מרן הגרא"ל זצ"ל שידאג לשלוח עבורו לארה"ב ספרים הנצרכים לו ללימודו.

כראוי ובכמות מצומצמת. ואמנם הספר נחטף בכבודה בטרם קיץ אשר בעודה בכפה יבלענה, ותוך זמן קצר אזל מן השוק ולומדי התורה עומדים ומוצפים ושואלים ודורשים לזרז ולגמור המלאכה, ובעזה"י במשך הזמן עלה בידנו ללקט ולקבץ ולהכין לדפוס בתוספת ברכה מרובה הרבה ענינים בכל חלקי הש"ס, דברים צפונים ונשגבים אשר בעזה"י גילו בהם יושבי שערים המצוינים בהלכה והיה לאור עולם.

וזאת למודעי כי עוד נשארו הרבה חידו"ת בכת"י והמה מתקופות שונות. ויש מהם שנכתבו על ידו בימי נעוריו אשר גם בהם ניכרת גדולתו המופלאה. השתדלנו ללקט ולקבץ עד כמה שידנו מגעת. והוצאנו לאור כעת את הדברים הברורים למען יהיה כסולת נקי, וגם בזה היה לנו עמל רב באשר נמצאו מקומות סתומים ומסופקים בין בהכתבים ובין בהקלטות עד שזכינו לפותרם. ומי יערב לנו אם פתרנו נכונה ולזאת יחרד לבנו, ואם שגיגו ה' הטוב יכפר בעדנו.

בהזדמנות פלוגית בשנת תשס"ב נכנסו למעונו של רבינו מרן ממוסף שב"ק לשיחה בעניני הזמן והתגלגלה השיחה אודות הספר חידושי רבי ארי' לייב ולפנינו העתקה של הדברים שנאמרו בה-

יש בזרנו הרבה ספרי אחרונים, וספרי ראשי הישיבות, מה יחזו של הספר חידושי ראי'?

שמעתי, כי פעם מרן הגר"י זצוק"ל ראה חדו"ת של רבי לייב וסבר מרן הגר"י לתמונה שהם חידושי שלו עצמו. תורתו היא תורת בריסק, כל סוגיא שהיה עסוק בה צלל לנבכי תהומותיה וגלה צפונותיה והדברים מאירים כנתינתן מסיני, דברים חתומים התגלו בכל הדרם. הוא הנחיל לעולם התורה את עמקות התורה ויגיעת התורה, והספר הוא זכרוננו. חדו"ת שנמסרים מזור לדור אשר כל צורב משתוקק לשמוע מה המהלך של רבי לייב בסוגיא, ולמרות שלמד בגרודנא אצל מרן הגר"י ששקאפ זצוק"ל ובמיר אצל מרן רה"י זצוק"ל "תלמיד" היה למרן הגר"י זצוק"ל והיה מהיחידים, שתורתו היא תורת בריסק בכל שלימותה ובכל הדרה. גאונותו היא גאונותה של בריסק. וזכה גם להיטמן ע"י מרן הגר"י זצוק"ל בחלקת המשפחה.

מה היה יחודה של ישיבת "בית התלמוד" שהקים?

כאשר הגיע משנחא לארה"ב, יסד יחד עם ידידו הגאון רבי חיים ויסוקר זצ"ל את הישיבה שהיא ממש המשך של מיר. כל המנהגים בתפילה ובסדרי הלימוד, זה המקום היחיד בכל העולם שהוא המשך ממש של מיר, כאשר נכנסתי לשם לראשונה בקיץ תשי"ח הרגשתי שאני במיר, וזהו ממש שהיה דבק בסבא המשגיח מרן רבי ירוחם זצוק"ל, אשר הוא הוציא את ה"חבר מאמרים" עוד בשנחא. הוא היה גם חכם מאוד במלי דעלמא, ועסק בהרבה ענינים של חסד, ובתכונה נפלאה של "נושא בעל" להעמיד הדת על תילה, והיה גאון במוסר ומכאן נבעה היראת שמים שלו, וההארת פנים לכל אדם שלו.

בהזדמנות אחרת הוסיף והרחיב מרן שליט"א כך: אחד התלמידים של הסבא רבי ירוחם היה דודי הגאון רבי לייב מאלץ זכר צדיק לברכה, והוא גם היה רגיל לומר שרבי ירוחם זה אבא שלו, הוא יסד את בית התלמוד, ואני באתי לשם בפעם הראשונה בשנת תשי"ח וכשהגעתי לשם לקח אותי לישיבה, באנו לישיבה, בשעת התפילה ובשעת פסוקי דזמרה אני הרגשתי שאני נמצא במיר, בית התלמוד זה מיר, וכשבאתי לשם בשעת הסדרים, הרגשתי שזה בריסק, רבותיו של רבי לייב היו שניים, אחד בדרכי ההנהגה דרכי המוסר ודרכי התפילה, זה היה רבי ירוחם, והצליח להחדיר זאת בלב תלמידיו, וכשבאנו לבית התלמוד בשעת התפילה, הרגשתי שכעת אני במיר, ובלמוד היה תלמיד של מרן הגר"י זצ"ל וכשבאנו לשם בשעת הסדרים למדו אז גיטין ומנחות, הרגשתי שאני בבריסק.

האם נשאר עוד כתבים ממונו?

יש לנו עוד מעט חדו"ת ממונו בכת"י, אבל נפיונו סולת נקיה וטהורה לפי דעתו הרחבה לאמיתיה של תורה, וצריך לדעת שאין זה ספר של עיון בעלמא אלא הוא ספר של לימוד שנקנה ביגיעה ועמל כדרכה של תורה, ואשרי מי שיעמל על עומק דבריו, ממש כל סימן וסימן מערכה בפני עצמה כמעט בכל סוגיות הש"ס. כדאי מאוד שיזכרו שהיתה דמות כזו, למרות שחלפו כבר ארבעים שנה יש הרבה מה ללמוד ממונו, מסיים מרן שליט"א את השיחה ונפרד מעמנו במאור פנים.

משנת רמ"ה

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

פרשת בא תשפ"ה

הוראת שעה

עם חכם ונבון - אינו מתפעל מהחיצוניות

מתוך משא מרן שליט"א באופקים, טבת תשפ"ה

מצינו שבשעה ששלח הקב"ה את משה רבינו לגאול את ישראל, חשש משה ואמר 'וזה לא יאמינו לי', וזאת על אף שהיה בידו את הסימן של 'פקוד פקדתי'. וכוונתו היתה, שאף שודאי יאמינו לו בדרגה מסוימת של אמונה, מכל מקום לא יאמינו לו באמונה שלימה, מאחר והם נמצאים בצער ועיניו, ורואים בעיניהם להיפך ממה שאומר להם. ואמר לו הקב"ה שאינו צריך לחשוש לכך, שכן המהות של עם ישראל - שקיבלו בירושה מאברהם אבינו - זה להאמין באמונה שלימה, בלי להתפעל כלל מהחיצוניות הסותרת לזה.

וכן כתוב בפרשת ואתחנן 'ושמרתם ועשיתם, כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, אשר ישמעון את כל החוקים האלה, ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה'. כלומר, אפילו אומות העולם מבינים, שמאחר ועם ישראל הם נבונים, לפיכך אינם מתפעלים מכך שמולגלים עליהם על החוקים שהם שומרים.

זה דבר שכל אחד צריך להפנים לעצמו, אנחנו נבונים! אנחנו לא מושפעים! אנחנו משתמשים עם השכל שלנו עד הסוף! אדם צריך לחשוב כל חייו דבר אחד, האם הוא עושה את תכלית חייו לידבק בקב"ה, להתענג על ה' ולהינות מזיו שכינתו, ולא לימשך אחר כל מיני דברים צדדיים, לא להתפעל ממה שרואים!

היום, בפרט לצעירים, יש כאלו שיש להם נסיון מיוחד, שיש להם כל מיני פיתויים לצבא וכדומה, וזה באמת קשה, אבל אדם נבון יודע שהתכלית שלו זה ללמוד תורה, וזה מה שהקב"ה רוצה, וזה מה שיעזור לכל עם ישראל, ואינו מתפעל ממה שנראה מבחוץ. צריך לסמוך על חז"ל, שלימדונו שמה שמביא עליה לכלל ישראל זה לימוד התורה, שעל ידה מתקרבים לקב"ה, וזה מה שמציל מן האויבים. הקדושה שיש בארץ ישראל זה מה שמציל אותנו! בלי קדושה אין לנו קיום! כל אחד צריך להיות נבון, ולחשוב כל הזמן מה התכלית שלו, מה הוא רוצה להשיג בחייו, ולהתנהג על פי זה, ולא להתייחס כלל לדברים החיצוניים שמושכים אותו. על ידי זה יתרבה כבוד שמים בעולם, ונזכה לגאולה שלימה במהרה בימינו, אמן.

מה היא תכלית הבריא - תורה או אמונה?

שמי שמתחזק בלימוד התורה הרי הוא מכבד את ה', ועי"ז הוא מתחזק ממילא באמונה ובטחון בקב"ה, ולכן כתוב שתכלית הבריא היא התורה, דהכוונה היא שעי"ז זוכים לאמונה. וכן משמע מנוסח ברכת התורה, 'והערב נא ה' אלוקינו את דברי תורתך בפינו וכו', ונחיה אנחנו וצאצאינו יודעי שמך, ולומדי תורתך לשמחה, ומבואר מכך שעל ידי לימוד התורה זוכים ל'יודעי שמך', דהיינו אמונה, המביאה גם לבטחון, כמו שנאמר (תהלים ט יא) 'ויבטחו בך יודעי שמך'. וכן אומרים ב'ובא לציון', 'הוא יפתח ליבנו בתורתו, וישם בליבנו אהבתו ויראתו'.

ועל פי זה יש לבאר מחלוקת אמוראים במסכת שבת (לא:), דזה לשון הגמרא שם: רבי סימון ורבי אלעזר הוו יתבי, חליף ואזיל רבי יעקב בר אחא, אמר ליה חד לחבריה ניקו מקמיה, דגבר דחיל חטאין הוא. אמר לו אידך, ניקו מקמיה דגבר בר אוריין הוא. אמר ליה, אמינא לך אנא דגבר דחיל חטאין הוא, ואמרת לי את בר אוריין הוא? תסתיים דרבי אלעזר הוא דאמר דגבר דחיל חטאין הוא, דאמר רבי יוחנן מושם רבי אלעזר, אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא יראת שמים בלבד, שנאמר 'ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה', וכתב 'ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה', שכן בלשון יוני קורין לאחת הן, תסתיים, עכ"ל. ולפי מה שנתבאר יש לומר שנחלקו רבי סימון ורבי אלעזר מה היא תכלית היצירה, האם התורה, או אמונה ויראת השם, ור' אלעזר סובר שיראת שמים היא תכלית היצירה, וכמבואר ברמב"ן.

אלא שלכאורה מצינו סתירה בדברי הרמב"ן, שכן נאמר עוד בפרשה (שמות יג ט) 'והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך', ופירש הרמב"ן שם, 'שתכתוב על ירך ועל בין עיניך יציאת מצרים, ותזכור אותה תמיד, למען שתהיה תורת ה' בפיך, לשמור מצותיו ותורותיו, כי הוא אדוניך הפודך מבית עבדים, ובפשוטו משמע מדבריו אלו שהתכלית של יציאת מצרים והאמונה היא ידיעת התורה, וזה כפי שביאר מו"ר מרן רבי אהרן קוטלר זצ"ל, שהעיקר זה התורה, אלא שלימוד התורה צריך להיות מתוך אמונה ובטחון גמורים בה', ורק על ידי זה זוכה לידבק בתורה ובקב"ה, והרי זה סותר למה שהובא לעיל מדברי הרמב"ן שהתכלית היא האמונה.

ונראה לבאר כוונתו, שעל ידי התורה מגיעים לדרגה גבוהה של אמונה, שהיא תכלית הבריא, ועי"ז האמונה מגיעים לדרגה גבוהה יותר של תורה, ועי"ז שוב זוכים לדרגה גבוהה יותר של אמונה, וכן הלאה. אבל לעולם יש לומר שעיקר התכלית היינו האמונה ויראת שמים.

מתבאר מכל זה, שהרצוה להתחזק בלימוד התורה, אין די בזה שיתאמץ להתחזק בלימוד ובהתמדה, אלא צריך להתחזק גם ביראת שמים, בלימוד המוסר, ובתפילה, שבזה אדם מתחזק באמונה בה'. יזכור הקב"ה שנהיה כולנו 'יודעי שמך' ולומדי תורתך לשמחה, אמן.

כתוב בפרשה (שמות יג טז), 'והיה לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך כי בחזקת יד הוציאנו ה' ממצרים'. וכתב הרמב"ן, 'וכונת כל המצות שנאמין באלוקינו, ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים, מלבד שידע האדם ויודה לאלוקיו שבראו'. מבואר מדבריו שתכלית היצירה היא האמונה בקב"ה. וכעין זה כתב הגר"א במשלי (כב יט) לענין הבטחון, 'ועיקר נתינת התורה לישראל היא כדי שישומו בטחונם בה' וכו', לפי שעיקר מהכלל הוא הבטחון השלם, והוא כלל כל המצוות'.

ועל דברי הגר"א הקשה מו"ר מרן רבי אהרן קוטלר זצ"ל (משנת ר' אהרן אמונה בטחון מאמר ו'), כיצד 'תכן לומר שעיקר נתינת התורה היתה כדי שגיעו על ידה לבטחון, הרי מצינו בכמה מקומות שעיקר מטרת בריאת העולם זה לימוד התורה הקדושה, וכפי שנאמר (ירמיה לג כה) 'אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת'. וכן אמרו חז"ל (ב"ר א א) 'בראשית - בשביל התורה שנקראת ראשית'.

ותירץ, שאמנם התורה היא עיקר הבריא, אבל כדי שיוכל האדם לידבק בתורה, ולא תהיה אצלו כחכמה חיצונית בעלמא, אלא תהא דבוקה בו וחקוקה בעצמותיו, ועל ידי זה ידבק בה', שהרי 'קודשא בריך הוא ואורייתא חד הוא', לזה צריך שגיע מקודם לכן לדרגה גבוהה של בטחון בה', שכן רק על ידי הבטחון הגמור אפשר לידבק לגמרי בה' ובתורתו, מבלי לפנות אחר צרכי עוה"ז. ומה שכתב הגר"א 'שעיקר נתינת התורה כדי שישומו בטחונם בהשם', כוונתו, שהדרגה הגבוהה ביותר של דביקות בתורה היא כשיש לאדם בטחון גמור בה'.

אמנם בדברי הרמב"ן בפרשתנו מבואר לכאורה שהעיקר הוא האמונה, ולא לימוד התורה, שהרי כתב ש'כוונת כל המצות שנאמין באלוקינו, ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה'. ומבואר שכל תכלית בריאת העולם היא האמונה בהקב"ה ולא התורה, אלא דא"כ שוב קשה מהפסוק אם לא בריתי יומם ולילה וכו', ומשאר המקומות שמבואר שהתורה היא תכלית הבריא.

ונראה ליישב, שאכן עיקר תכלית הבריא הם האמונה והבטחון, אבל הדרך היחידה להגיע לדרגה הראויה של אמונה ובטחון היא רק על ידי לימוד התורה, שעל ידי שדבקים בתורה דבקים גם בקב"ה, שכן 'קודשא בריך הוא ואורייתא חד'. ומה שאמרו חז"ל שתכלית העולם היא התורה, כוונתם שעל ידי התורה אפשר להגיע לתכלית.

ויש להוסיף ביאור בזה על פי דברי רבינו יונה בשערי תשובה (ש"ג אות קמג), 'היצורים כולם נבראו לכבוד השם יתברך, שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו. אכן נודע מן השכל, כי המחלל את ה' ובוזה דברו אבדה תקותו'. ובהמשך דבריו שם מבאר, שעל כן המבזה את החכמים אין לו חלק לעוה"ב, כיון שעיקר כבוד הבורא יתברך תלוי בעסק התורה ובחכמי התורה. ונמצא לדבריו,

בגדר איסור חמץ לאחר הפסח

שני ביאורים בראשונים. דעת רש"י (ביצה ג: ד"ה אפי'), שמאחר ויכול להמתין ולאכול בהיתר, אמרין 'עד שיאכלנה באיסור יאכלנה בהיתר'. אבל הר"ן (נדרים נב: ד"ה וקשיא) מבאר באופן אחר, עפ"י מה שמצינו שלדעת ר' יהודה 'מין במינו אינו בטל', וטעמו, שמהות 'ביטול' היא שכאשר מתערבים שני דברים השונים זה מזה אזי האחד מבטל את השני, אבל כשיש תערובת של 'מין במינו', ששניהם אותו דבר, אינם מבטלים זה את זה. ורבנן החולקים עליו וסוברים ש'מין במינו בטל' מודים אף הם לסברתו, אלא שהם סוברים שאין דנים אותם לפי מינם, אלא לפי מצב האיסור וההיתר שלהם, ומאחר ואחד מהם איסור והשני מותר סוברים חכמים שאינם נידונים כמין אחד אלא כשנים, ולפיכך הם בטלים זה בזה. וכל זה שייך בדבר שהוא איסור לעולם, אבל 'דבר שיש לו מתירין' חסר בשם האיסור שלו, שהרי הוא עתיד להיות מותר לאחר זמן, וממילא הוא נידון כלפי ההיתר כמין אחד, ולפיכך אינו בטל.

הוכחה מהרמב"ן שסובר כהר"ן

והנה הדין שכתב הרמב"ן, שחמץ נחשב לדבר שיש לו מתירין מאחר והוא מותר מן התורה, אף שאסרוהו חכמים לעולם, יתיישב רק לפי שיטת הר"ן, הסובר ש'דבר שיש לו מתירין' לא בטל. הוא דין במהות החפץ, אבל לפי סברת רש"י שעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, פשוט הדבר שאין אומרים דין זה אלא כשיכול לאכול הדבר לאחר זמן, ולא בחמץ שאסרוהו חכמים באכילה לעולם. ומוכח מכך, שהרמב"ן סובר כהר"ן.

אם איסורי חכמים הוי איסור ב'חפצא' או על ה'גברא'

והנה יש לחקור בכל איסורי דרבנן, האם יש בכח חכמים להחיל איסור על ה'חפצא', או שאין בכוחם אלא לאסור את ה'גברא', דהיינו שכל אדם מחוייב לשמוע לדבריהם, אבל אין חל איסור בגוף החפץ.

ונראה להוכיח שיש כח ביד חכמים להחיל איסור על ה'חפצא': א. ממה שכתב רבינו יונה ש'לא תסור' הוא 'לאו שבכללות', מאחר וכולל הרבה איסורים. ולכאורה, זה מבואר

שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם, כי כל אוכל מחמצת ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל, בגר ובאזרח הארץ (שמות יב יט).

חמץ אוסר בכל שהוא

איתא בפסחים (ל.) 'אמר רבא. הלכתא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור במשהו'. דהיינו, שאף על פי שכל איסורי התורה אם נתערבו בהיתר הם בטלים ברוב, מכל מקום איסור חמץ אינו בטל ברוב, אלא בכל ענין שנתערב חמץ בהיתר הכל אסור. וכן פסקו הרמב"ם (חמץ ומצה פ"א ה"ה), והשו"ע (או"ח סי' תמו ס"א).

חמץ נחשב 'דבר שיש לו מתירין' אף שאסור מדרבנן

ובטעם הדבר שאין ביטול לחמץ, כתב הרמב"ן ('מלחמת ה' שם ד"ה ומה), מפני שהחמץ הוא 'דבר שיש לו מתירין' לאחר הפסח, וקיימא לן ד'כל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטל'. וכן כתב הרמב"ם (מאכלות אסורות פט"ו ה"ט).

והוסיף הרמב"ן, שאף על פי שר"ש סובר שחמץ שעבר עליו הפסח אסור מדרבנן, משום קנס [וכן נפסק להלכה]. ונמצא אם כן שאין לו מתירין אחר הפסח. מכל מקום כיון שמדאורייתא הוא מותר מיקרי 'דבר שיש לו מתירין' ואינו בטל, שכן חכמים לא באו להקל בגזירתם [שיועיל ביטול], אלא להחמיר [לאסור החמץ אף אחר הפסח].

והקשה עליו הר"ן (על הרי"ף. שם ד"ה ואני), שמאחר ועצם הדין של 'דבר שיש לו מתירין' אינו בטל, הוא דין דרבנן, א"כ מסתבר שכלל זה נוהג לפי הדינים שקבעו חכמים, ולא שייך לומר בזה שחכמים באו להחמיר ולא להקל.

ויש להוסיף ולהקשות בזה, אם אכן סובר הרמב"ן שגדרי 'דבר שיש לו מתירין' נקבעים לפי דיני התורה ולא לפי דיני חכמים, דהיינו שדבר שיש לו היתר מן התורה ואסור מדרבנן מיקרי 'דבר שיש לו מתירין'. מדוע הוצרך להוסיף בזה סברא שחכמים באו להחמיר ולא להקל.

הטעם ש'דבר שיש לו מתירין' אינו בטל

והנה בטעם הדין ש'דבר שיש לו מתירין' לא בטל, מצינו

היטב אם נאמר שכל איסורי דרבנן הם 'איסורי חפצא'. שנמצא שיכולים הם להחיל חפצא של איסור על הרבה דברים, וכולם נכללים בלאו של 'לא תסור'. אבל אם נאמר שהאיסור הוא רק שלא לעבור על מצוות חכמים וגזירתם, ואין בזה 'איסור חפצא', אם כן אין שייך לומר שהוא 'לאו שבכללות', שהרי שם האיסור אחד הוא, אלא שיש בו פרטים רבים. ב. עוד יש להוכיח, ממה שמצינו שבמקום שהכשירו חכמים עד אחד בתורת נאמנות, ולא בתורת אומדנא, יש חיוב קרבן שבועה גם בעד אחד. ואם נאמר שעד שכשר מדרבנן אין לו נאמנות מדאורייתא, אלא שאנו צריכים לנהוג על פי דבריו כדי לא לעבור על דברי חכמים, אם כן מה שייך בזה קרבן שבועה, ומה החילוק אם העד כשר בתורת אומדנא או בתורת נאמנות.

ומראיות אלו מוכח שאכן יש כח ביד חכמים להחיל איסור על גוף החפץ. ומכל מקום נראה לומר שלא בכל ענין אוסרים חכמים את ה'חפצא', אלא פעמים שהם אוסרים רק את ה'גברא', ונמצא שיש בידם כח לעשות שני סוגי איסורים, או להחיל איסור על עצם המעשה והחפץ, או שמחייבים את האדם לשמוע בקולם, ואינם מחילים איסור בגוף הדבר.

חמץ לאחר הפסח אינו איסור 'חפצא'

ועל פי זה יש ליישב כוונת הרמב"ן, שבאמת איסור דרבנן נחשב איסור גם כלפי הדאורייתא, ולפיכך דבר שאסור לעולם מדרבנן מיקרי 'דבר שאין לו מתירין'. אמנם זה שייך רק כשחכמים מחילים איסור על ה'חפצא', אבל כשלא הטילו איסור אלא על ה'גברא', נמצא שאין על החפץ איסור כלל, אפי' מדרבנן, והוא נידון כ'דבר שיש לו מתירין'. ולפיכך הוצרך הרמב"ן להוסיף שחכמים לא באו להקל אלא להחמיר, דהיינו שמעיקר הדין היה ראוי שחכמים יקבעו שבחמץ שעבר עליו הפסח יימשך האיסור 'חפצא' שהיה עליו בפסח, ובאופן זה היה נידון כ'דבר שאין לו מתירין'. וממילא היה מועיל בו ביטול, ומאחר ולא רצו חכמים להקל שיהיה נחשב כ'דבר שאין לו מתירין' ויתבטל, לפיכך קבעו שאין כאן איסור 'חפצא', אלא רק איסור חיצוני על ה'גברא', וממילא חשיב 'דבר שיש לו מתירין' ואינו בטל.

משנת הישיבה

מתוך סדרת ועדי הרכה לאברכים

'משונה אסור מן התורה'

משונה! לדוגמא, אברך שגר בירושלים וצריך לנסוע לב"ב לקנות משהו, אם יסע באוטובוס זה יקח זמן, ואם יסע במונית יחסוך זמן, אבל זה יעלה לו 52 ש"ח, וזה סכום גדול בשביל אברך, ואין לו כרגע תקציב להוצאות כאלו, אבל הוא חושב לעצמו שאם זה החיוב שלו ה' יעזור וישלים לו את זה, האם זה נכון? התשובה ברורה, מאחר ולא שמענו שעושים כזה דבר, נמצא שהחשבון שלו אינו נכון, וממילא זה דבר משונה. אם כדי לשמור על התמדתו הוא צריך לעשות דברים משונים, ודאי שאין לו לעשות כן. יש כלל כזה מהחזו"א, 'משונה אסור מן התורה', זה כלל שנוגע להרבה תחומים ושאלות בחיים.

למעשה בעניין 'השתדלות' זה תלוי מאוד בדרגה של כל אחד, שכן לפי הדרגה הרוחנית שלו משתנה חיוב ההשתדלות שלו, וכפי שידוע המעשה עם החזו"א, שהוכרנו כמה פעמים, שבא אברך להתייעץ עימו אם לעשות ניתוח שהרופאים ממליצים עליו, וסבר החזו"א מתחילה שיעשה כהמלצתם, אך לאחר שדיבר עימו בלימוד ונוכח שהוא עומד בדרגה גבוהה חזר בו מעצתו, ואמר שאין חובה לנתח, כי אדם בדרגתו רשאי לבטוח שתהיה לו סייעתא דשמיא. וכמובן שזה לא תלוי רק בדרגה בלימוד, אלא שהחזו"א הכיר בו כנראה שהוא בדרגה גבוהה של יראת שמיים, וכלפי אברך כזה הכללים הם אחרים.

כל אדם יכול להרגיש בעצמו מה היא דרגתו, מתי מותר לו לסמוך על הביטחון שלו ומתי יש לו חובת השתדלות, כך שגם בעניין זה של להוציא הוצאות עבור התמדה, כשאנו צריך לעשות דברים משונים בשביל זה, עליו להכיר את רמת הביטחון שהוא נמצא בה, ולפי זה לכלכל את צעדיו.

דיברנו לעיל [הובא בשבועות הקודמים], שהצורה שבה אפשר לקנות מדרגות היא ע"י לימוד המוסר וקבלת קבלות בעניין. וכדי לקבל את הקבלה בצורה נכונה צריך להבחין מה שורש הבעיה, וכן לדעת מה ההשלכות של הקבלה, ורק אז להחליט באופן ברור אם מוכנים לקבל זאת למרות ההקרה הנדרשת. וגם אחרי ההחלטה צריך לשמר את ההתעוררות ע"י לימוד המוסר ופעולות חיצוניות.

אמנם באמת נראה, שהעצה הגדולה ביותר להשיג מדרגות היא פשוטה - לחשוב. אדם צריך לחשוב לעצמו, בלילה כשהוא שוכב במיטתו, או סתם כשהוא לבד, מה המטרה שלו בעוה"ז, והיכן דרגתו עתה בזה. דהיינו שיחשוב לעצמו, 'הרי היתה לי התעוררות כזו וכזו, ואיפה אני אחוז בזה, כמה רחוק ממני דבר זה שהתעורר אצלי, והרי הוא כ"כ חשוב אצלי, כמה הייתי מוכן לתת בשביל להשיג אותו באמת'. מחשבות כאלו יכולות להוליד אצלו התעוררות לעשייה אמיתית, וכך, בסייעתא דשמיא, יוכל לקנות את היעדים שהציב לעצמו.

דבר נוסף שצריך לדעת, שבכל מעלה שאברך רוצה לקנות תמיד מתעוררות שאלות בדרך, יש ספיקות, וצריך לדעת איך להתנהג. לדוגמא, אדם מנסה להגיע לדרגה גבוהה של התמדה, ללמוד בזמנים קבועים בלי הפסקות שלא לצורך, להיות מתמיד. ואז מגיע זמן שהוא צריך לקנות משהו לצרכי הבית, ויש לפניו שתי אפשרויות היכן לקנות, או במקום קרוב במחיר יקר, או במקום קצת רחוק במחיר זול יותר, כיצד צריך לנהוג בזה?

שורש השאלה הוא, האם החיוב להתמיד מחייב אותו גם להפסיד כסף. זו שאלה מצויה מאוד, וצריך לדעת איך להתנהג. אמנם יש בזה כלל אחד ברור - לא להיות

ממדן רבינו הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

פרשת בא תשפ"ה

• תורת חמד | מענייני הפרשה •

• ווי העמודים וחשוקיהם • שאלה משולחני של מרן שליט"א

החזן החל לסלסל את ברכת ההלל, ונודע לו שעדיין לא היה חזרת הש"ץ

שאלה. מעשה שהיה באחד מבתי הכנסת (בחנוכה), אבל השאלה יכולה לקרות גם בשני ימים של ראש חודש, שירד לפני התיבה 'אבל' שיש לו חיוב על אביו, ומדי יום בחנוכה קודם ההלל פינה את העמוד לאחר, וחזר לאחר הקדיש שבסיום ההלל.

והנה יום אחד, יהודי בשם ראובן סיים שמו"ע, והוצרך לנקבו, וכשחזר לביהכ"נ לאחר כמה דקות ארוכות, נגש אליו הגבאי וסימן לו לגשת לעמוד. מכיון שעבר כמה דקות מאז שיצא עד שחזר, לכן היה ראובן בטוח שגם היום האבל כבר אמר חזרת הש"ץ והכוונה היא רק שיש להלל, על כן נגש לפני העמוד והתחיל לסלסל בקולו עם הניגון הידוע את ברכת ההלל... בעודו מספיק לומר רק "ברוך אתה השם אלוהינו" - - - "כשבתו הרגע אחד המתפללים תפס את טעותו, שהחזן חושב שצריך להתחיל הלל, מיד רץ אליו ואמר לו שהיום האבל פינה את מקומו מוקדם, ועדיין לא היה בכלל חזרת הש"ץ.

ראובן עצר את עצמו באמצע הברכה, ולא ידע מה לעשות, האם להמשיך בברכת ההלל (אקב"ו לקרוא את ההלל) ביחידות, ולפנות את מקומו לאחר שיתחיל בחזרת הש"ץ. או שמא הוא יכול לתקן את עצמו ולהפוך את הברכה לחזרת הש"ץ, וימשיך ויאמר: - - - ואלוקי אבותינו, אלוהי אברהם, אלוהי יצחק, ואלוקי יעקב וכו'... וימשיך בחזרת הש"ץ.

והשאלה היא, האם אכן יכול לנהוג כך, שהרי התחיל את הברכה על דעת 'הלל', ולא התכוין כלל לעמוד לפני המלך לשם חזרת הש"ץ, מה דעת מרן שליט"א, כיצד היה עליו לנהוג באותם רגעים?

תשובה. אף שיש כמה צדדים לומר שברכתו בדיעבד וצריכים להחליפו, מכל מקום כיון שהש"ץ היה אנוס וזה בושה להחליפו, לכן ימשיך לומר 'ואלוהי אבותינו'.

מקורות ונימוקים

לבאור יש כאן ג' ידונים למה בכל זאת החזן אינו יכול להמשיך בברכה, וצריך לפנות את העמוד לאחר שיאמר את חזרת הש"ץ, והוא ימשיך את הברכה בלחש וימתין לציבור עד שיתחילו ההלל.

א. שהרי ברכת הלל שונה משמו"ע, שברכת הלל הוא ברכה על מצווה אבל אינו עומד לפני מלך, ומותר לעבור לפני מי שמברך הלל, אבל בשמו"ע הוא עומד לפני המלך, וכיון שלא התחיל את הברכה כעומד לפני המלך אולי זה ברכה אחרת מההלל.

ב. שהרי בגמרא במסכת ברכות (דף יב ע"א) יש ספק [לפי פירושה של הרבה ראשונים], מה הדין כאשר בשעה שהזכיר שם ומלכות שהוא עיקר הברכה היה דעתו על ברכה שאינה ראויה לאותו המין, וסיים כהוגן, למשל שהיה בידו כוס של מים, וטעה שיש לו יין, ובשעה שאמר שם ומלכות חשב על יין וסיים שהכל כהוגן, האם כיון שבשעה שאמר השם לא התכוין על הברכה, האם יצא. והגמרא לא פשטה ספק זה, ופסקו הראשונים, וכן נפסק להלכה (שו"ע או"ח סימן רט ס"א) שיצא בדיעבד, שספק ברכות להקל, ואם כן בענינו, כיון שאפשר לתקן זאת באופן של לכתחילה אולי עדיף שאחר יתחיל חזרת הש"ץ כהוגן.

ג. מעשה שהיה, והובא בספר 'הר צבי' על הטור (אה"ע סימן סב) ובשו"ת מנחת שלמה (ח"א סימן יח אות יא), באחד מגדולי ישראל שסידר קידושין, וטעה וברך על היין ברכת 'שהכל' וחזר וברך ברכת 'הגפן'. וכשנשאל שהרי מבואר בשו"ע (סימן רס"א) על כולם אם אמר 'שהכל' יצא. השיב ואמר, אף שעל כולם אם אמר שהכל יצא, מכל מקום הואיל והמסדר קידושין הוא שליח של החזן על הברכה, וכאן שברכה כזו לכתחילה היא שלא כהוגן, הוי שינוי בשליחות, ויכול המשלח לומר לו 'לתקוני שדרתיך ולא לעיוותי', שהוא רוצה בברכה כזו שלכתחילה מברכים אותה, וכיון דבטלה השליחות, חייב לחזור ולברך כהוגן. וגם בענינו, כיון שהש"ץ הוא שליח של הציבור, יכולים המשלחים ואלו גם צריכים לומר, שאנו רוצים חזרת הש"ץ של לכתחילה ולא של בדיעבד.

אבל יותר נראה שלא יורידו אותו, אלא הש"ץ ימשיך לומר 'ואלוהי אבותינו' בחזרת הש"ץ. ועיקר הטעם הוא שלהוריד ש"ץ מהעמוד, הוא בושה גדולה עבורו ולא מגיע לו בושה גדולה כזו כשלא פשע, והיה לו מקום לחשוב שהיה צריך לומר הלל, כיון שכך נהוג כל יום.

ועל הטעם הראשון שברכת הלל שונה מברכת שמונה עשרה, יש לומר ע"פ מה שהביא המהרש"ם (ח"א ס"א) את דברי התוספתא (מנחות פ"ו ה"ו) 'תפילה והלל מעכבין זה את זה', וכימים שאומרים הלל אין יוצאים ידי חובת תפילה עד שאמרו גם הלל. וכתב שם, דכשם שאסור להפסיק בדיקת חמין והתקיעות המעכבים זה את זה, כמ"ש הט"ז (סימן תלב סק"ג וריש סימן תקצב), כן לכתחילה אין להפסיק בין התפילה לבין אמירת הלל. וכן אין לקרות בתורה לפני אמירת ההלל כיון שההלל ותפילה מעכבין זה את זה, ע"ש.

ועל הטעם השני שיצאו ידי חזרת הש"ץ רק בדיעבד, יש לומר שאה"נ, אבל לבייש יהודי ולהורידו מהעמוד חמור יותר מאשר תפילה בדיעבד. ועל הטעם השלישי שיכולים לומר 'לתקוני שדרתיך', יש לומר שאינו דומה למעשה ההוא, כי התם המסדר קידושין קצת עשה שלא כהוגן שטעה, אבל בענינו זה טעות גמורה, ואדרבה הציבור אשם (או הגבאי) שלא אמרו לו מפורש שהיום היה שינוי, וצריכים להתחיל חזרת הש"ץ.

ועתה שא נא חטאתי אך הפעם והעתירו לה' אלוהיכם ויסר מעלי רק את המוות הזה (י. ו). מעשה שהיה בחולה שביקש מחברו שיתפלל בעדו לרפואה, והשיבו החבר 'אנחנו נתפלל עבורך', וכוונתו היתה שהוא עצמו יתפלל אך אמר כן בלשון רבים, והעירו לו שיש בזה משום דבר שקר, שמשמע מלשונם שרבים יתפללו בעבורו (וכביכול יארגן עבורו מניין תפילה וכיו"ב), בעוד שכונתו רק להתפלל ביחידות. וראה בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם' (גליון יד עמ' צג) שהבאנו עובדא בהגאון רבי אברהם יפה'ן זצ"ל (ר"י נוברהרדוק) שסיפר לאדמו"ר ה'דברי יואל' מסאטמאר זצ"ל על מידת האמת של חכמי תנועת המוסר, שפ"א קיבל הגה"צ רבי זונדל מסלנט זצ"ל מכתב מתלמידו בחו"ל בו הוא מבקשו שיתפלל לרפואת אשתו, והגה"צ ביקש ממשמשו שיכתוב לאותו תלמיד שאכן יתפלל עליה, וכשהביא לו המשמש את המכתב לחתום, ראה ואמר 'לא אחתום על דבר שקר', וביאר כי המשמש כתב 'אנו מתפללים' בלשון רבים, וזה נראה כשקר. ואמר הגה"א יפה'ן דאף שיתכן שדרך עונה היא לכתוב כן, מ"מ דקדק הגה"א על מידת האמת. נענה האדמו"ר מסטמאר ואמר: 'נז, הרי לדעת הרמב"ן הרי זה שקר גמור, כי מתפלל יחיד אין לו להשתמש בלשון רבים'... ואמר הגה"א יפה'ן שזמן רב חיפש לאיזה רמב"ן הכוונה, וכעבור כמה שנים מצאו בפי' בא (כאן), שכתב בזה"ל: 'והעתירו אל ה' אלוהיכם. לשניהם, כי כן יאמר פרעה בכל פעם דרך מוסר, כי יודע פרעה כי משה הוא המעתייר, כי כן אמר לו למתי אעתייר לך, אפרוש את כפי אל ה', כי לא ידבר משה בזה לשון רבים, שלא יוציא שקר מפיו', ע"כ דבר המעשה. אמנם נראה שבגד"ד מותר לומר כן, כי החולה שביקש מחברו להתפלל, הבין שכונתו לדבר כך בדרך ענוה, משא"כ פרעה ומשה ואהרן, שאם משה היה אומר לפרעה 'נתפלל' בלשון רבים, היה פרעה יכול להבין שמתכוין גם לאהרן. וכמו"כ בעובדא דהגה"א מסלנט כששולח מכתב, יכול התלמיד לחשוב שרבו מתכוין שרבים יתפלל בעבורו. אבל בגד"ד שהחולה המבקש מדבר עמו פ"פ, והלה מבין שכונתו רק שהוא עצמו יתפלל, אין בזה חשש איסור שקר.

ויאמר לו פרעה לך מעלי השמר לך אל תוסף ראות פני כי ביום ראותך פני תמות: ויאמר משה כן דברת לא אוסיף עוד ראות פניך (י. כח-כט). הנה מלשון הפסוק כאן משמע שקודם שאמר לו משה 'לא אוסיף עוד ראות פניך', שפיר ראה משה פניו של פרעה. וצ"ע שהרי אמרו חז"ל במסכת מגילה (דף כח ע"א) דאמר רבי יוחנן, אסור לאדם להסתכל בצלם דמות אדם רשע, ואין הסתכל משה בצלם דמותו של פרעה שהיה רשע גמור [וכבר עמד בקושיא זו רבינו החתם סופר בתורת משה כאן, והביא בשם רבו בעל ההפלאה שצדיק המסתכל בפני רשע כדי להוציא ממנו כל ניצוצי הקדושה, אך בזה שום איסור, ולכן הותר למשה להסתכל על פני פרעה יעו"ש]. ובפסטות י"ל ע"פ"מ שכתב המג"א (סימן רכה ס"ק ב) שרק להסתכל בו ביותר ולהתבונן בצלמו ודמותו אסור, אבל ראה בעלמא מותר, ולכן משה הסתכל בו ראה בעלמא. אך נראה ליישב עוד באופ"א, על פי מה שאמר מרן הגרי"ח זונפלד זצ"ל (הנהגות ופסקים, עניינים שונים, סעי' ה: הובא בשו"ת שיח חיים, עמ' קעד) שכל האיסור להסתכל ברשע הוא דווקא אם אין לו צורך לדבר עמו, אבל אם צריך לדבר עמו או צורך אחר, מותר להסתכל בפניו. והבא נמי כיון שנצטווה משה לדבר עם פרעה ולהתירו שיוציא את בני'י, לכן הותר לו להסתכל בו.

ולקחתם אגודות אוזב וטבלתם בדם אשר בכף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בכף ואתם אל תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר (יב. כב). שמענו בשם הגאון רבי זרח ברוורמן זצ"ל, שיעץ שלא לאשפו חולה בבית חולים כשאין הכרח לכך, וזאת ע"פ"ד הגמרא במסכת ב"ק (דף ס ע"א) שכתבה שהטעם שצוותה התורה במכת בכורות שבמצרים לא לצאת מפתח הבית, הוא משום שכיון שניתן רשות למשחית, אינו מבחין בין צדיקים לרשעים, יעו"ש. ולכן אמר שלא טוב לאדם להמצא באותם מקומות שמלאך המוות מתהלך שם, אא"כ חייב להמצא שם. וראה מה שכתבנו בזה בשיעורי תורה לרופאים (ח"ג סימן קצא) שאם ניתן להעניק בביתו של החולה טיפול מסור ומקצועי (כולל חוסן נפשי וסעדי) בהשגחת רופאים צמודים, פעמים שהבית עדיף. וראינו בתים רבים המחזיקים את הוריהם בביתם בכבוד רב ובסעד נפלא, וההורים האריכו ימים, והבנים זכו בברכת שמים, וברוך המשלם שכר טוב ליראיו.

בשבע שעבר הגיעו עשרות אברכים ת"ח מחסידות **צאנז** יחד עם ראשי הכולל, להיכל כולל 'בית דוד', שם נבחנו אצל רבינו על הלכות שבת, כאשר למעלה משעה רבינו משתעשע עמם במשיא ומתן בעומקה ופולפולה של תורה. בתחילת הדברים פתח רבינו ואמר: "לתלמידי חכמים היקרים, נועם ה' עליכם. **עם ישראל כל כך זקוק לכם כעת, אי כמה שהוא זקוק... עם ישראל נמצא כעת במצב שצריכים עדיין הרבה רחמי שמים, וראים ב"ה רחמי שמים, אבל צריכים עוד ניסים גדולים מכל הצדדים. אומות העולם הרי כל מגמתם ושאיפתם היא לאבד אותנו. ואנחנו כלנו קיימים בזכותכם, בזכות התורה, היר"ש, והתפילות שלכם.** מדובר כאן על תלמידי צאנז, אנחנו קצת קרובים לצאנז, מו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל אמר לי להדיבק לדברי יציב זיע"א, הרי 11 ילדים נהרגו לו בשואה, ולא איבד את האמונה בהקב"ה, ובאש ומים נלחם על כל דבר, כל כך הרבה אצילות יש בצאנז, הרבי זצ"ל היה דבוק באלוקים 24 שעות ביממה. מו"ח החזיק ממנו מאד, ואמר לי 'כשאתה בא אליו תרשום כל מילה שהוא אומר לך...', והכינו להיות שליחים להרבה משה ומתן בהלכה בין מו"ח לבין הרבי זצ"ל. בסיום המבחן אמר רבינו: "אתם עוסקים בהלכות שבת, אשריכם, כי אשמרה שבת קל ישמרינו... **אנחנו נתפלל שבזכות התורה שאתם לומדים יגן הקב"ה על עם ישראל, וכל השבויים ישובו לשלום, אי כמה רחמי שמים צריכים, שלא יסאיר שם שבי אחד בידם.** ואנחנו נלמד לזכות אלה שיוצאים להציל, התורה שלנו תגן בעדם, וכל טוב סלה לנו ולכל ישראל, ונאמר אמן".

לאחר שחורום של ארבעה בנות ישראל מנשי החמאם, בשב"ק פרשת וארא, כאשר בתוכם הנערה **נעמה לוי** [ששמה לתפילה היה 'נעמה בת איילת'], פורסם בקו 'שיח יצחק' את סיפור ישיעתה המופלא של אותה נערה, כאשר תחילתו היה ביום שלישי י' תמוז תשפ"ד, אז הגיעו הוריה למעונו של רבינו, שהפסיק באמצע שיעור שמסר למקורביו, ועודד וחזקם, ואמר עמם כמה פרקי תהילים בבכי, כשלאחר מכן נתן להם סכום כסף לצדקה, בעודו מדגיש שיתגוררו לצדקה **לילדים אומללים ועזובים** דווקא... אבי הנערה הופתע לשמוע את הדברים, וסיפר לרבינו כי לפני שבתו נחטפה, היא התנדבה במשך שנה **לסייע לילדים אומללים**, ואולי בזכות זה הקב"ה שומר עליה, בעודו מציין שהם קיבלו ממנה אות חיים לפני תקופה מסוימת: בהקלטה מרגשת מהביקור, שפורסמה בקו 'שיח יצחק', נשמע רבינו פונה לאביה של נעמה ולקרובי משפחתה שהתלוו לביקור, ואומר לו: "תראו זה תפילת רבים, באמצע הלימוד שלנו, יש לזה קצת כח, יהי רצון שנשמע בשורות טובות...", כאשר לסיים הוסיף רבינו בהתרגשות: **"ואני מבקש טובה, שאם הקב"ה יעזור לנו, תבואו לבשר לנו שהיא נשארה בחיים, ושהיא שבה הביתה, איפה אתם גרים? - ברעננה, נו, לא כל"כ הרחק... אנחנו כעת למדנו והתפללנו, אז יש לי בקשה אחת, אם הקב"ה ירחם עלינו, והיא תשוב, תבואו לבשר לנו",** אביה ובני משפחתה הגיבו: **"אנחנו נשמח מאד, בעד"ה בקרוב, תודה רבה לכם!"**

כמו כן, מאז ועד הימים האחרונים ממש, היה שמה של נעמה שגור בפיו של רבינו, כאשר בתחילת כל סדר לימוד ובתחילת כל שיעור אותו מסר בביתו, היה מקדיש לשיעוריה של **'נעמה בת איילת'**, כאשר פעמים רבות הזכיר בתחילת השיעורים את הביקור המרגש שערכו הוריה של נעמה, בעודו מתייפח בבכי. ואף בסעודות השבת עם נכדיו, כאשר החל רבינו לדבר בלימוד, היה מקדים ואומר שהלימוד יהיה לשיעוריה של 'נעמה בת איילת' ושאר החסופים. ואכן בהקלטה נוספת שפורסמה בקו 'שיח יצחק', ניתן לשמוע כיצד מעדכנים את רבינו על האפשרות לשחרורה של נעמה לי ביחד עם שלושה חטופות נוספות. כאשר רבינו התרגש מאד, והחל לספר עד כמה הוא מתפלל עליה ולומד לזכותה: **"אין שבת אחת שאני לא אלמד משהו לזכותה... כל שיעור אני מתחיל ואומר שה' יעזור לה... אל הנער הזה התפללתי! אין פעם אחת שיש שיעור או בשבת שאני לא מתפלל עליה, אחרי כל גמר תפילה אני מתפלל עליה, לפעמים אפילו בבכי... ילדה קטנה בת 19, את הגיהנום בעולם הזה היא הרי עברה..."**

רגעים מדטיים אירעו במוצ"ש פרשת וארא, במעון קדשו של רבינו, כאשר לאחר שסיים רבינו להבדיל על הכוס, נישא בני ביתו והודיעו לו את הבשורה המרגשת על שחרורם של ארבעת החטופות, ובתוכם נעמה לוי, מהשבי הנורא. רבינו שמע את הבשורה, ופרץ בבכי שהרטיט את הלבוש, כשדמעות של שמחה ניגרו מעיניו. בעודו מדגיש את הצורך להמשיך בתפילה להקב"ה, שיוציא שאר השבויים מאפילה לאורה, במהרה. [כמו כן, רבינו קנה 'שליט' חדשה, ובדעתו לברך עליה בזמן הקרוב ברכת 'שהחינו בשם ומלכות, ולכוון על השמחה הגדולה בשחרורם של השבויים'].

סנהדרין דף מה ע"ב
כולן נקברין עמו

מחבל שדרס יהודים עם טרקטור, האם יש לקבור את הטרקטור

שאלה. מעשה במחבל ערבי שנהג בטרקטור והכניס את הכף לתוך מכונית והפכו, ואח"כ עלה עם הטרקטור על המכונית והרג ופצע כמה יהודים, ונסתפקו האם יש לקבור את הטרקטור, כי הרי נאמר במסכת סנהדרין (דף מה ע"ב) אחת אבן שנסקל בה, ואחת עץ שנתלה עליו, ואחד סווד שנהג בו, ואחד סודר שנהג בו כולן נקברין עמו? כמו כן יש להסתפק כאשר מחבל ידה עם אקדח והרג יהודים, האם האקדח חייב בקבורה?

תשובה. בטעם הדבר שיש לקבור את הסיף, כתב רש"י (ד"ה כולם) שלומדים זאת להלן דף מו ע"ב מהפסוק 'כי קבור תקברנו'. ובחידושי הרמ"ה בשם רבינו פרץ כתב דנפקא מדכתיב 'על העץ' וסמך ליה 'כי קבור', דהוי מצי למכתב לא תלין על העץ ונבלתו כי קבור, אלא שאף העץ שנתלה בו נקבר. וסיים שם הרמ"ה ומינה לפינן לגבי אבן וסיף וסודר.

אולם הרמב"ם (פס"ו מהלכות סנהדרין ה"ט) כתב שהעץ שנתלה עליו נקבר עמו שלא יאה לו זכרון רע ויאמרו זה העץ שנתלה עליו פלוני, וכן האבן שנסקל בה והסיף שנהרג בו הנהרג והסודרין שחונקין בהן הכל נקברין, עכ"ד. ולכאורה מכאור שהוא רק כדי שלא יאמרו, ויתכן שבנדרונו הוא תלוי בטעם הדבר, שלרש"י שהוא גזירת הכתוב, יש לקבור גם את הטרקטור, ולשיטת הרמב"ם זה רק דין בחטא, שלא יאמרו.

והנה בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ב סימן קנח) נשאל על סיף שהרגו בו אדם, אם ראוי לעשות ממנו סכין לשיחטה. והשיב: חושש אני בכשר שנסחט בסכין זו. משום איסור הנאה. שכן בהרואי ב"ד שנו חכמים, סיף שנהרג בו נקבר עמו. ביחוד אם דן בו ישראל [מה גם דודאי שלא כדן הרג] פשיטא דיש לחוש. ונ"ל שדינו כדן סכין של משמשי אלילים דאסור לשחוט בה מסוכנת, הוא הדין בזה, עכ"ד. ולא כתב הדסכין בעי קבורה. **והנה** בספר מחזיק ברכה (יו"ד סימן ח ס"ב) הביא דברי השאילת יעב"ץ וכתב שמדבריו משמע שגם אם הרגו בסיף גוי אסור לשחוט בו, ולפי מה שכתב הרמב"ם טעם הדבר שיש לקבור כדי שלא יאמרו זה הסיף שנהרג בו יהודי, טעם זה שייך רק ביהודי, כמבואר ברמב"ם שונרי הבא על הבהמה אין הורגין את הבהמה, משא"כ ישראל הבא על הבהמה הורגין גם את הבהמה.

ולכאורה בענינו שמחבל הרג יהודי, לשיטת הרמב"ם אין צריך לקבור הסכין או האקדח, כיון שאין בזה טעם שלא יאמרו, אך משו"ת שאילת יעב"ץ משמע שאף אם הרגו בסיף יהודי שלא כדן אסור לשחוט בו, ואולי טעמו משום דעת רש"י שהוא גזירת הכתוב.

והנה בשו"ת קול מבשר (ח"א סימן נח) כתב שחבל תליה שהנאצים ימש"ו תלו עליו יהודים קדושים הי"ד, אסור בהנאה וחייב קבורה, וזאת עפ"י השאילת יעב"ץ (הג"ל) ואף שהלכה זו נאמרה בהרואי ב"ד מ"מ כיון שמפורש במשנה סנהדרין דף מ"ו ע"א ולא זו בלבד אמרו אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה, ושם ב"ב בגמרא דריש ליה מריבויא דקרא דלאו דוקא הרוגי ב"ד אלא גם כל שאר מתים יש בהם מצות עשה ולא תעשה דלא תלין את נבלתו על העץ כי קבור תקברנו, א"כ גם מתים שנהרגו או נתלו שלא ע"י ב"ד גם העץ שנתלה עליו צריך קבורה ואסור בהנאה וכן האבן והסיף והסודר.

והוסיף שלכאורה יש לפקפק בדיו של השאילת יעב"ץ, שהרי הרמב"ם כתב טעם לדן זה שהעץ שנתלה עליו נקבר עמו שלא יאה לו זכרון רע ויאמרו זה העץ שנתלה עליו פלוני, עיי"ש, א"כ זה שייך רק אם נהרג בב"ד מחמת עבירה שעבר אבל לא בנהרג שלא כדן, ותרין שהרמב"ם לא נתכוון לומר שהביריתא למדה דין זה מצד הסברא מחמת הטעם של הרמב"ם, שהרי הברייתא מביאה מן המקרא תלמוד לומר כי קבור, רק הרמב"ם הוסיף ליתן טעם למקרא, אבל לדינא אין לנו לדרוש טעמא דקרא מעצמינו ולומר דהיכא דלא שייך טעם זה ישנתנה הדין. כמו כן ביד רמ"ה למד הדין מן המקרא ואח"כ כתב ומסתברא לי דטעמא דמילתא שלא יאמרו זה עץ שנתלה עליו פלוני כדאמרין טעמא גבי בהמה הנרבעת, עיי"ש, והיינו דדריש טעמא דקרא, והוא הדין להרמב"ם.

ולמעשה שאלתי זאת את מרן הגאון רבי ניסים קרליץ זצוק"ל והשיב דקשה לייחס את כל המכונית כולה ולתת לה שם סיף, דבשלמא הסודר והאבן והסיף הם כולם כלי הריגה, ולכן שייך לאסרם בהנאה ולחייבם קבורה, משא"כ מכונית שהיא עשויה למרכב ולמשא, וקשה להחיל עליה שם של כלי הריגה. **ולענ"ד** להוסיף דטרקטור לא דומה לכל כלי הריגה שהם אבן סיף וסודר דהם כלים שדרכס לשמש להריגה, וכל העולם מייחדים אותם לכך, לעומת זאת הטרקטור במקרה הרגו עמה אבל אין דרכה לשמש כלי הריגה. ואף אחד בעולם לא נוהג בצורה כזאת להמית אדם ולכן אין לו שם של כלי הריגה.

ובנוגע לאקדח, לא הוא הורג כי אם הכדור שיש בו אבק שריפה והברזל הוא ההורג והאקדח רק מצית את האבק, ודופק עליו ומפעיל, אבל הוא עצמו אינו משמש כלי מות, ולכן אין חיוב לקבורו.

עוד יש להעיר שבאהרונות נוספות לצוואת ר' יהודה החסיד (אותו ו, ויעוין עוד בספר חסידים אות תתשיג) כתב סכין או חרב שנהרג בו יהודי אסור ליהנות ממנו, כי סכנה גדולה הוא לכל בני ביתו ולכל אשר יהנו ממנו, אך יקברוהו עם הנהרג, עכ"ל. משמע שמן הדין אין צריך לקבורו, ורק הוא סכנה גדולה, ולכאורה גם בטרקטור ובאקדח יתכן שיש בזה סכנה ליהנות ממנו. ולכן יש להזהר ליהודי מלקנותו, או להשתמש בו.

אחודה נא חידה

חובש יהודי בא להציל שני חולים, אחד יהודי והשני גוי, וההלכה היא שישא באלונקה את הגוי דווקא (ואת היהודי יקח החובש דרוזי שנמצא עמו). מדוע?

(התשובה לחידה, א"ה בגליון הבא, החידה באדיבות ידידי הרב אורי חזני שליט"א)

תשובה לחידה מגליון קודם: איך יתכן שיברך אדם לכתחילה על לחם בורא מיני מזונות, ולבסוף יברך ברכת המזון?

תשובה: פסק הח"י אדם (כלל נא סעי' יז) שאחד מחמשת מיני דגן שגדל בעציץ שאינו נקוב, ועשו ממנו פת, אינו מברך עליו 'המוציא לחם מן הארץ', משום שא"ז נחשב שגדל מן הארץ (כמבואר בירושלמי בכלאים פ"ז), אלא מברך עליו 'בורא מיני מזונות', ומ"מ מברך לבסוף ברכת המזון, יע"ש. אולם בשיד חמד (מערכת כ סימן ק) כתב שמהירושלמי משמע שהברכה על פת זו היא 'המוציא'. [וע"ע באגלי טל (מלאכת דש, ס"ד, סק"ח), ובשערים המצויינים בהלכה (ברכות לח, א), ובאור לציון (ח"ב פרק יד יג)].

לקבלת העלון, פסקי הלכה, ועדכונים ממרן שליט"א,
ניתן לדרוש במייל a0527642209@gmail.com,
ובפלאפון הג'ל, או בכתבת טייל 3126877@gmail.com
ובפלאפון 0533126877.

ניתן להאזין להקלטות ופסקי הלכה המתעדכנים מדי יום ממרן
רבינו שליט"א, וכן שיעור יומי בהלכות שבת ועוד,
בקו 'שיח יצחק', 04-376-0582,
או 072-380-9348. מדי ערשך יעדכן בקו האם ישרה סדן
שליט"א בשבת הקרובה ברמת אלחנן

דרכי יושר

מתורת מרן הגאון רבי מאיר גריינימן שליט"א

מציאת החן של בני ישראל בעיני המצרים היתה נגד הטבע

וישאלו וגו' כלי כסף וגו' ויתן וגו' חן וגו' (י"א, ב' ג')

כאן לא כתוב וישאלו וגו' ולא הוזכרו לעשות כן מיד לפני מכת בכורות, ועכ"פ משמע שעשו כן אח"כ בשעת יציאתם, ע"י להלן י"ב ל"ה כדבר משה וגו' ופרש"י שאמר להם במצרים וישאלו וכו' ובפסוק ל"ו חן וגו' וישאלו וגו', ופרש"י אתה אומר אחד טול שנים ולך, הרי שהי' כן בשעת יציאתם, והיינו שנכתב שם בשעת יציאתם. - והנה לא היו מוכרחים להשאלים, כי בין כך כבר יוצאים ולזה הי' צריך שינתן להם חן כמ"ש בקראי, והי' יכול להיות להם יצר שאדרבה לא סגי שאיבדו אותם, עוד לתת להם וכ"ש טול שנים במקום אחד.

ולכאורה עיקר מציאת חן הוא נגד הטבע שהרי היו עבדיהם ועבדו בהם בפרך, ועוד בורחים משם, והי' ראוי שיכנסו וינקמו מהם, ונהפך הטבע לחן, שהעריכו אותם, ואפשר דהיינו נמי דכתיב גם האיש משה גדול וגו' לומר שהעריכו מאוד גם את דבם ומלך מושל על דבר אמת וכו' והעריכו אותם לשבח ועי"ז מצאום ראויים לכבוד ומצאו חן בעיניהם להשאלים.

ואכלו את הבשר וגו' צלי אש ומצות על מדרים יאכלו (י"ב, ח')

ובפסח שני בפרשת בהעלותך כתיב על מצות ומדרים יאכלו והיינו דזו ממצות הפסח לאכלו על מצות ומדרים וכן משמע פסחים צ' א' דמצה ומרור הכשירא דפסח ניהו ע"ש, ויש לדקדק בשינוי הלשון כאן שנכתב ציווי המצה לחוד ולא נכלל עם המרור כבפסח שני [וכן בפסוק הטעמים תיבת ומצת נפסק בקטן], והנה הרמב"ן כתב דפירושו ובמצות עם מדרים יאכלו וכן על מצות ומדרים ג"כ פירושו עם, ולא אמר עם ללמד שאינו חובה שיהא כורכר בב"א ואוכלן [וזהו כרבנן פסחים קט"ו א', ויש לעי' להלל ולדעת הרמב"ם פ"ח מחמץ ומצה דהכריכה דהלל היא במצה ומרור לחוד בלי פסח ניהא (עכ"פ קרא דפס"ש)], וילמד הכתוב שאין מצוה במרורים אלא עם אכילת הבשר אבל המצות חזר וצוה בערב תאכלו מצת אפילו בפני עצמן כדעת רבותינו, ויותר נכון שנאמר כי מצות נמשך למעלה ואכלו את הבשר ומצות וחזר וצוה עם מדרים יאכלו לבשר הנזכר והנה צוה באכילת הבשר ובאכילת המצות ולא צוה באכילת המרורים רק אמר שיאכלו הבשר עם מרורים ירמוז שאין במרורים מצוה רק לאכול הבשר עמהם ובזמן שאין בשר אין במרורים מצוה וגם אינם מעכבים הבשר ואם אכל פסח ולא אכל מרורים ידי פסח יצא כי המצוה בפסח כמו המצוה במצה כל אחד צוה בפ"ע, ע"כ, וכתב הרש"ש בפסחים שם ע"פ פירוש השני ברמב"ן דמה"ט בפסח שני כתיב על מצות ומדרים משום דאין בו מצוה כלל במצה בפ"ע וכולו משום פסח הוא משא"כ בפסח ראשון דבזה"ז הי' מצה מה"ט לרבא פסחים ק"כ א' ולכו"ע טמא וערל הי' מה"ט משו"ה נכתב מצה לחוד, ומרור עם פסח נכתב לחוד דמרור אין בו מצוה בפ"ע ושייך לאכילת הפסח, ויש להבין דאם מהך קרא דומצות יש ללמוד לחייב מצה בפ"ע א"כ תרי קראי ל"ל (ולא משמע דהך ויותר נכון כו' הוא בפשוטו של מקרא לולא הדרש והרי לפ"ז הי' ראוי ליישב תרי קראי ל"ל),

ואולי מקרא דומצות א"א ללמוד דמצה הי' כמצוה בפ"ע אלא בזמן דאיכא פסח והקריבוהו דבזה איירי קרא ואף בנאבד הבשר ולא אכלו חייב במצה משא"כ מרור תלוי באם אוכל הבשר ואף דתרווייהו הכשירא דפסח ניהו וכדמוכח נמי מפסח שני מ"מ יש במצה גם מצוה בפ"ע ואכתי לא נדע ערל וזה"ז, ועדיין צ"ע.

ברם בהא דסיים הרמב"ן ז"ל דאם אכל פסח בלא מרורים ידי פסח יצא כי המצוה בפסח כמו המצוה במצה כ"א צוה בפ"ע, ומשמע דהוכיח זה לפירוש השני, וכנראה ר"ל שאם הי' נכתב ביחד שיאכלו הבשר על מדרים הי' מתפרש שזו היא צורת מצותו אבל עכשיו שנכתבו כשני מצוות הפסח והמצה ואח"כ צוה לאכול על מדרים אין לפרש שזה בא לעכב הפסח ועדיין צ"ע, [והנה פסח שני אינו חמור מן הראשון ודינו כראשון ועי' לישנא דכולי קרא שם], גם אם נפרש כפירוש הראשון דמתפרש עם מצות ומדרים, אין זה לעיכובא דבמכילתא נפק"ל מיאכלו שאינו מעכב וכ"פ הרמב"ם ריש פ"ח מק"פ והוא מהמכילתא כמ"ש הכ"מ שם, וצ"ע שלא הביא זה הרמב"ן, והנה משמע לכאורה דיאכלו אק"פ הוא דקאי וכ"מ ברמב"ן ועי' שאג"א סימן ק'.

וכל פטר חמור וגו' (י"ג, י"ג)

עי' רש"י ועוד שסייעו את ישראל כו' טעונים מכספם וכו', עי' בכורות ה' ב' שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים, ואפשר דתשעים לכה"פ קאמר, ופירש הר"י עמדין ז"ל המיוחדים שבעם ראשים וזקנים, כנראה דמפרש כל אחד ואחד, דהמיוחד קאמר, ולכאורה הוא נגד הפשטות שבא להפליג הדבר, ולא פי' דהיינו במיוחדים, ואי משום דהוא כגוזמא אין בזה כדי לעקם הפשט (ויש לעיין אם נמצא עוד כגון זה בלשון חז"ל שע"כ יתפרש כך, ועי' חולין ס' ב' כל אחד ואחד מאומות העולם הלך ובנה לו כרך גדול כו') ומה שני לן דהבטחתו ית' ברכוש גדול היה למעלה ראש.

ועוד צ"ע דוכי המצרים השאלו יותר לחשובים ואשה מאת רעותה כתיב ולא הוזכר שום הבדל בקראי ומנ"ל לר"א, ובשלמא שיעור זה אפשר דהיה לו בקבלה עד כמה יצאו ברכוש גדול או דיש גם איזה רמז בקראי, ותו דאם אפי' כל ישראל היה להם הרבה פחות מזה מ"מ מסתברא דעכ"פ יגיע סכום החמורים של כל ישראל יותר מאשר של המיוחדים ולמה לא הזכיר ר"א באופן כללי שהיה סיוע גדול מאד ע"י החמורים, ואיך שלא יהיה הו"ל להזכיר זה, (אם לא דנימא שלא היה להם כלל חמורים טעונים, וא"כ יוצא דעיקר ההשאלה היה לראשים וזה תימא כנ"ל, ואם יאמר דזה היה של כולם, א"כ ראשים מאי עבידתיהו וכי הם היו השומרים והמסייעים של העם), ואם דרצה להזכיר דבר נפלא הלזה של צ' החמורים שהיה רק למיוחדים הו"ל לסיים ד"ז בנפרד כהוספה למה שאמר, גם מסתימת פירוש רש"י בבכורות משמע שלא קיבל כן.

ולכאורה כל אחד ואחד היינו להדגיש שלא רק בעל המשפחה, אם כי אין צריך לומר שהטף בכלל וגם הנשים י"ל שהם בכלל הבעל.

רשימה בענייני תפילין

והיה לאות על ירך ולטטפת בין עיניך (י"ג ט"ז)

נביא כאן רשימה שכתב רבינו שליט"א כמה זהירות והידורים בעשיית התפילין.

א. שעושים התיתורא ב' אצבעות יש לעשות בריח קצת כי לפעמים צריך לתקן ריבועם ועלול להחסר ע"י התיקון, (השיעור בערך 50 מ"מ).

ב. בכדי שישארו הבתים של ראש פרודות יש מורחים קצת שמן בעשייתם, ויש סופרים הבקאים בכך (וראו לבדוק ע"י סכין דק שלהם אם נפתחים עכ"פ רובם).

ג. יש לברר בעשיית השי"ן שלא יהי' בגדר חק תוכות.

ד. החללים שיהיו עמוקים שיכנסו הפרשיות לפנים קצת.

ה. לא להשתמש בצבע שרלק שחור (א.ה. שמעורב שם דבר נוסף משרצים), רק בספירט אנאלין (א.ה. שזה רק צבע שחור בלי הוספות) ואח"כ אפשר לשפשף בשרלק ללא צבע.

ו. ריבוע מדוקדק מאד בבתי בתיתורא ובתפירות.

ז. לעשות הקשר לשמה.

ח. קשר הש"ר צריך לעשות לא מ"ם רק דל"ת, ועי' חו"ב ברכות או"ח סימן ט"ז מש"כ לענין העושין כמו מ"ם.

ט. הקשר של יד עושין קשר כפול מתחת היו"ד, לולאה לא גדולה.

י. בכדי שלא יזוז היו"ד מכניסים עור (אפשר לכאן העור העשוי עם תנאי) בפנים המעברתא, ולא ע"י גיד.

בהשחרת רצועות התפילין

זכרון יושר

ר' דוד פרנקל זצ"ל תלמידו ומשמשו של מרן החזו"א נלב"ע ז' שבט תשנ"ו

ואכן במהדורה השניה השמיט רבינו את הסעיף הזה, ולפני כמה שנים שאל אחד את רבינו למה הושמט והשיב לו רבינו במכתב וז"ל: במאי דבדיק לן בהא דבדנים והנהגות שי"ל בשנת תשנ"ו בפרק י"ח דין ח' וכן בהוצאה משנת תשס"ג כתבנו שהעידו משמו שנהגו להדליק גפרור ביו"ט ע"י נגיעה בברזל מחומם שסביבות התנור ובהוצאה משנת תשע"א תשפ"א השמטנו הלכה זו.

וסיבת ההשמטה אינה משום שאינו נכון אלא משום שמרן ז"ל סיפר שכך נהגו בקוסובה (עירו של אביו הגאב"ד ז"ל שם) וכמו שכתבנו שהעידו משמו שנהגו כו', אבל אין לנו ידיעה אם כונתו היתה שיש לסמוך ע"ז למעשה, ולכן הדפסנו בלשון שהעידו משמו שאמר כו'. ואחרי שר' דוד פרנקל ז"ל שהי' בן בית שם אמר לי שהמעשה הי' אחרת, ובכה"ג מרן לא אמר, והודפס בזה בספר זכור לדוד חלק א' פרק כ"ב הערה 92 יעויין שם.

זאת ועוד אחרת שבמ"ב סימן תק"ב ס"ק ד' הביא מתשובות כתב סופר שאוסר להדליק גפרור ע"י תחיבה באפר חם שאין בו אש, וכן לחכך הגפרור בברזל חם מלובן כמו בתנור ברזל כתב ג"כ ולא נראה להתיר וגם ידידי מרן הגרד"ל שליט"א כתב לי במכתבו להעיר בענין זה ואכמ"ל ולפי דעתו נכון עשינו שהשמטנו.

רבינו וידידו ר' דודל' פרנקל הסתופפו יחד בצילו של החזו"א ורבינו מביא בשמו דברים רבים שהעיד שראה ושמע ממרן החזו"א.

ונביא כאן דבר אחד שכתב רבינו בספרו דינים והנהגות במהדורה הראשונה בהלכות יו"ט בשמו של ר' דודל' זצ"ל: "העידו משמו שפ"א אמר שנהגו להדליק גפרור ביו"ט ע"י נגיעה בברזל מחומם שסביבות התנור".

ומרן הגר"ד לנדו שליט"א שלח מכתב לרבינו להעיר ע"ז וז"ל

כמדומי שלא הי' ראוי להדפיס זאת. ודו"ק.

יעויין יו"ד סי' רמ"ב י', ועי' גי' מהרש"א שם, דף ס"ג א', יעויין"ש.

ואח"כ כתב שוב במכתב נוסף וז"ל

בס"ד שוכט"ס תשו"ח על המכתב ---

כמדומי שהאידינא שהדור ועמי ב.... ומקלו יגיד לו, ואי"צ להאריך במפורסמות, יש צד נטיה להשמיט מעין דברים אלו, שלא ליתן יד למתירים האסור.

חוששני מאוד למשל שהמפרסמים ברבים האידינא שמותר להדליק חשמל ביו"ט - כפי ששמעתי - , עלולים לסנף לדבריהם, את האמור כאן. ועוד.

דורש ש"ת ברוב כבוד

דוב

לקבלת העלון מידי שבוע ניתן להרשם במייל: 3760435@gmail.com

יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" k.gilyonot@gmail.com

מי שיש ברשותו חומר נשמח לקבלו למייל. להנצחות ולהקדשות ניתן לפנות: 053-3145900

עלי דרך

ממרן ראש ישיבת חברון רבינו דוד כהן שליט"א

דרך התורה

אריה דכוונתו דאם לא היתה קבלת הדם אלא לקחו מן הריצפה הוא נפסל כיון שלא היתה לו קבלה, ומבואר שהיתה בדם קבלה, ויסוד הדברים בזה עפ"י המבואר בפסחים (צו, א) ובמכילתא (מסכתא דפסחא פרשה ו ד"ה ונתנו ופרשה יא ד"ה והגעתם) שהמשקוף ושתי המזוזות הם ג' מזבחות, ומבואר שנתנת הדם על המשקוף והמזוזות הוא דין זריקת הדם במזבח, ולפי"ז מבואר היטב הא דבעינן קבלת הדם, שכיון שהיה בדם דין זריקה היה בו גם דין קבלה.

ושם פסוק י"ג "והיה הדם לכם לאות על הבתים" ועיין בשיעורי הגר"מ הלוי שהביא משמיה דמרן הגר"ז שביאר שבהן קרא מבואר שהיה דין הדם להשאר על המשקוף ועל שתי המזוזות, וביאר דמה"ט לא נחשב שנעשית מצותו שאם היה נחשב שנעשית מצותו אין זה נחשב דם פסח, אמנם צ"ע מהו ענין זה דבעינן שישאר הדם על המשקוף ועל ב' המזוזות, והגר"מ ביאר שם שבאמת מדיני הקרבן פסח כבר נתקיימה הזריקה ולא בעינן שישאר הדם על המשקוף ועל המזוזות, ורק שיש כאן דין נוסף במה ששמים את הדם כדי שישאר הדם על המשקוף ועל המזוזות להיות לאות על הבתים למען לא יבוא המשחית על הבתים.

ונראה להביא מקור לזה, דהנה בלשון הפסוק "והיה הדם לכם על הבתים" תרגם ביונתן "ויהי דם נכסת פסחא וגזירת מהולתא מערב לכו ללמעבד מיניה את על בתיא", ומבואר בדבריו שהדם שנתנו על המשקוף והמזוזות היה דם פסח שמעורב בו דם מילה, וצ"ע למה הזכיר יונתן ענין זה רק כשתרגם הפסוק "והיה הדם לכם על הבתים", ולא הזכיר ענין זה כשתרגם הפסוק "ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף", שיהיה דם מעורב בדם פסח ודם מילה, ולפי דרך זו הוא מבואר היטב, שהפסוק ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף מיירי כלפי דין זריקת הדם של הקרבן פסח, ובזה לא היה לו להזכיר דם מילה, שבודאי שדין הזריקה של הקרבן פסח אינו אלא בדם פסח ולא בדם המילה, ומה שהוסיפו לערב הדם עם דם מילה הוא מצד האות שלא יבוא המשחית על בתיים, וכלפי זה בעינן גם דם פסח וגם דם מילה, ולכן תרגם יונתן את הפסוק והיה הדם לכם על הבתים בערבוב של דם פסח ודם מילה, כיון שמצד האות להגן על הבית צריכים גם את דם המילה, וכמו שדרשו חז"ל (שמות רבה פרשת בא יז, ג) את הפסוק "בדמייך חיי" על דם פסח ודם מילה, שמכח שני דמים אלו ניצלו ממכת בכורות ונגאלו ממצרים.

**ואמל את כל העץ - ויאמל את כל עשב הארץ ואת כל פרי העץ
"וכסה את עין הארץ... ואכל את כל העץ הצומח לכם מן
השדה" (שמות י, ה).**

מבואר שהאמירה שהיתה לפרעה מפי הגבורה היא שהארבה יאכל את כל העץ. אמנם בהמשך הפרשה כתוב (י, טו) "ויאכל את כל עשב הארץ ואת כל פרי העץ", ומבואר שהאכילה לא הייתה של העץ, אלא של פרי העץ.

ונראה לבאר הדברים, דהנה איתא במדרש הגדול, דעשר המכות הן כנגד עשרה מאמרות, וביאר הגאון רבי יצחק אייזיק חבר זצ"ל (בפירוש יד מצרים על הגדש"פ פיסקא 'רבי יהודה היה נותן בהם סימנים'), שעשר המכות היו באיזו בחינה בריאה מחודשת שנברא העולם מחדש לנהוג בהנהגה מעל דרכי הטבע התלויה בתורה ובמצוות של ישראל.

ועיין במדרש לקח טוב (ט, יג), "יבואו עשרה מאמרות של עשר מכות ויפרעו מפרעה וממצרים", ומבואר דהתואר של העשר מכות עצמם הוא עשרה מאמרות, שהם עצמם עשרה מאמרות מחודשים להעמיד עולם בבחינה מחודשת של הנהגה מעל דרכי הטבע התלויה בתורה ובמצוות של ישראל.

והנה יעויין בגבורות ה' (פרק נז) שכתב המהר"ל שמכת ארבה היא כנגד המאמר של "תוצא הארץ עץ פרי עושה פרי למינו", שכנגד "תוצא הארץ עץ פרי", בא המאמר של המכה "ואכל את כל העץ", ולפי זה מבואר מאד השינוי שהיה בין המאמר של המכה שהיא "ואכל את כל העץ", למכה עצמה שכתוב בה "ואכל את כל פרי העץ", שכבר הביא רש"י בבראשית (א, יא), שבמאמר של "תוצא הארץ" נאמר עץ פרי שטעם העץ כטעם הפרי והאדמה לא עשתה כן, אלא הוציאה עץ עושה פרי אבל בעץ לא היה פרי.

לכן במאמר של מכת ארבה שהוא כנגד המאמר של "תוצא הארץ" באה לשון התורה "ואכל את כל העץ", כיון שהמאמר עצמו גם בעץ היה בבחינת פרי ואין כאן עץ לחוד ופרי לחוד אלא הכל אחד, ולכן הלשון הוא "ואכל את כל העץ". אבל במכה בפועל נאמר "ואכל את כל פרי העץ", שכמו שבמאמר "תוצא הארץ" יצא עץ עושה פרי ולא היה העץ פרי, גם במכה עצמה, המכה בפועל הייתה באכילת הפרי ולא באכילת העץ.

ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף

"ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף" (שמות יב, ז).
ופירש"י "ולקחו מן הדם - זו קבלת הדם", וביאר המהר"ל בגור

דרך רבותי

מרן ראש ישיבת מיר הגאון הגדול רבי רפאל שמאולביץ זצ"ל – נלב"ע ט' שבט תשע"ו

גם בשנים מאוחרות יותר כשלמדתי בכלל מסכתות אחרות לא ישיבתיות וכשהייתי פוגש אותו בשמחות (היה מגיע לשמחות אצלי, הגיע לברית ולאירוסין שעשיתי אצל ילדי, בדרך כלל לאנשים אין זמן והוא בא לכל מי שהיה לו קשר קרוב) לא היה אצלו לדבר חוץ מלימוד, מתי שראו אותו תמיד דיבר בלימוד, הייתי משתומם על המראה איך שבחולין הוא בתוך הסוגיה ותמיד היתה תועלת לדבר איתו וכך בנידה ובעירובין, ומצד שני לא אחזיק טיבותא לנפשיה, הוא סלד מהכבוד, והיה אדם הגדול, מי שלא היה בד' אמותיו לא תפס את הגדלות שלו קשה להאמין בדורות שלנו ת"ח שכזה.

מה המיוחד בספר שיוצא עתה לאור?

רבינו: רבי רפאל הרי לימד דורות של תלמידים בישיבות חברון ומיר, הספר שיוצא זה בשורה כי כוחו היה גם בכוח הכתיבה בבהירות. בזמנו שהתחלתי לומר שיעורים היה לי נושא קשה או חסר ידיעה הוא היה הכתובת ותמיד בעין טובה אמר לי מה צריך לומר בכל סוגיה. הכל נזכר לפנינו שרואים את הספרים מה הנקודות שאמר בכל סוגיה עם כזה ספר, לראות תורה בהיקף כזה, בעמקות כזו, זה יום בשורה לעולם התורה לאחד מגדולי ראשי הישיבות שממשיך את מסורת הישיבות.

מה הכוונה ממשיך את מסורת הישיבות?

רבינו: רבי רפאל לא חיפש דרכים חדשות שאנחנו רואים היום כאלו שמנסים לחדש מעצמנו, הוא שמר מה שינק מאביו הגדול שקיבל מרבו רבי שמעון ורבי שמעון מרבי חיים ומגיסו רבי נחום שקיבל מרבי ברוך בער ולמעלה בקודש.

איך ניתן להגדיר את דמותו של רבי רפאל?

רבינו: היו אצלו לכאורה שני הפכים. כזו גדלות ומצד שני כזו ענווה. הוא היה איש אמת בכל מהותו. הוא היה נכד לשני גדולי המוסר למרנן ח'אלטער' מסלובודקא ולסבא מנובהרדוק. ובאמת ראו בו שילוב של שניהם.

כפי שאנחנו יודעים, סלובודקא מבוססת על גדלות האדם ועל חסד והטבה אצל רבי רפאל ראו גדלות האדם בכזו רוממות, עצה ותושייה לכל מי שהיה צריך. ואיך שעזר ברכס שועפט ועשה חסד עם כלל ישראל ואיך ששנים רבות עם אברכים רומם וגידל אותם, ומצד שני נובהרדוק - אמת. לחיות עם האמת היה חד בדרא באמת, סלד מהשקר לא היה אצלו גינוני חיצוניות זה היה נר לרגליו, כך גדלה דמותו שהיה רב ואב לתלמידים העמיד וגידל תלמידים.

גם מי שלא זכה לשמוע את רבי רפאל בעצמו בחיי חיותו, כעת שיוצאים הספרים בוודאי זה ישפיע על עולם התורה לקבל מתורתו.

אחד מרבותיו של מרן רבינו שליט"א הוא מרן ראש ישיבת מיר הגר"ר שמואלביץ זצ"ל, שכינה בצעירותו כר"מ בישיבת חברון, ושם נקשרה נפשו זצ"ל בנפש רבינו יבדלח"ט, ורבינו ציין שהוא זה שהעמידו בקרן אורה. (קובץ ישורון לו עמ' רלו) וכדלהלן.

לקראת הוצאת הספר 'שיעורי רבי רפאל' ועם תום השנה נכנסו למעוננו של ראש ישיבת חברון, הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א וביקשנו לשמוע על דמותו של הגאון הגדול זצוק"ל?

רבינו שליט"א: ההיכרות שלי עם הגאון הגדול רבי רפאל זצוק"ל התחילה כשהייתי בחור צעיר ב'ועד שני' בישיבה ואז הוא הגיע לומר שיעורים בישיבה. מיום שהתחיל לומר כמעט ולא עבר יום שלא דיברתי עמו, לברר כל פרט בסוגיה הוא היה הכתובת עד נישואי. אפילו אחרי החתונה הייתי בתפרח ובאתי בימי ישיבי לירושלים, באותה תקופה הוא אמר שיעורים ב'קול יעקב' הלכתי אליו עד לשם.

ההיקף שלו היה נדיר מאד בכל מקצועות התורה. הוא לימד אותנו את היסודות של נשים נזיקין ברוב בחזקה בספקות בחזקת ממון בקידושין בזיקה בייבום ביסודות הנזיקין, חיוב מזיק, חיובי שומרין, הכל היה מושרש עם כל הידיעות והיד לו כוח מיוחד

לברר סוגיה כל רש"י וכל תוס' ולשונוות הראשונים וכל פרט ודקדק בכל דבר. וכשאמר שיעור וגם כששמענו אצלו 'חבורות' שסיכם את הסוגיה, כל ההיקף של הסוגיה קיבלה אור נפלא.

הוא שילב בתוכו את ההיקף של אביו הגדול - מרן הגר"ח זצוק"ל מאד השקיע בו, למד עם שבע חברות. היו תקופות שרבי רפאל היה בכולם וגם כתב את השיעורים. שיעור כללי של רבי חיים, בזמנו הלכנו קבוצה גדולה מהישיבה לשמוע. הייתה רחבות עצומה, בכל שיעור מביא מכל הש"ס והכל השתלב ביחד, זה היה גילוי זיווה הודה והדרה של תורה אבל פחות נכנס לפרטים בשיעור כללי. בשיעור יומי שרבי חיים אמר במקום רבי נחום (בתחילת תקופת מחלתו) אז כן נכנס לפרטים, ורבי רפאל קיבל ממנו את היסודות ועם כל המקורות עם הידע העצום של רבי חיים. וגם הרבה הושפע מגיסו רבי נחום והוא שילב את שניהם. אצל רבי נחום הכוח היה לברר את הסוגיה בתוכה עם כל פרטיה ולעומק וכל נקודה וכל דקדוק לשון הוא היה בזה חד בדרא ורבי רפאל שילב היקף של אביו ובתוך הסוגיה מגיסו.

הייתי בא לפני שיעור, היה קשה הרשב"א קשה והרמב"ן לא ברור ואחרי שיעור הכל היה מתברר ונתן לנו הרבה יסודות של נשים נזיקין בכל סוגיה ומאידך הוא האיר לנו בתוך הסוגיה זה היה דבר שלא נתפס והוא רומם אותנו. הגדלות שלו הייתה בכל התורה. היו שנים בישיבה שלמדנו אח"צ קדשים ויכולנו לדבר אתו בכל סוגיה בקדשים, דיבר כאילו עכשיו בתוך הסוגיה.

